

การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน :
กรณีศึกษา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน :
กรณีศึกษา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ปีการศึกษา 2559

**THE CONSERVATION OF THE BLUE SKY OF THAIPHUAN
ETHNIC GROUP : A CASE STUDY OF BANKLAP
BANKLAP SUBDISTRICT, NONGDON DISSTRICT,
SARABURI PROVINCE.**

BY

THANAKORN PUITHUBTHIM

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2016

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน: กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
ผู้วิจัย	ธนากร ภูทับทิม
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. วงศ์สถิตย์ วิสุทิ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผศ.ดร. มรกต วัฒนศักดิ์

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(ดร.ศรีปริญญา รูปกระจ่าง)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)
(ดร. วงศ์สถิตย์ วิสุทิ)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต วัฒนศักดิ์)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี พงศ์พิศ)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(ดร.ทวิช บุญธิรัมย์)

ลงชื่อ..... เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน: กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
ชื่อผู้เขียน	ชนากร ภูทับทิม
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2559
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. วงศ์สถิตย์ วิสุทธิ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ผศ.ดร. มรกต วัฒนศักดิ์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย 2) เพื่อถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 33 รูป/ราย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ได้ปฏิบัติประเพณีกำฟ้ามานานร้อยปีเศษ จากการสืบทอดบรรพบุรุษมาจากเมืองพวน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) โดยอพยพเข้ามาในประเทศไทย ในรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีคติความเชื่อมาจากการสืบสานตำนานของบรรพบุรุษของชาวพวน ได้แก่ เจ้าชมพู กษัตริย์เมืองพวน องค์กรที่ 43 ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกำฟ้า ตรงกับขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ชาวไทยพวนประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก จึงเกรงกลัวเทพดาบนฟ้าจะลงโทษ เลยมีการเซ่นไหว้สักการะบูชาผีฟ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่า และความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า พบว่า กำฟ้า หมายถึง การนับถือ สักการะบูชาเทพดาบนฟ้า คุณค่าของประเพณีกำฟ้า เป็นการเซ่นไหว้ บอกก้าว และขอบคุณเทพดาต่าง ๆ เช่น พญาแถน แม่โพสพ แม่ธรณี เป็นต้น ที่ท่านได้บันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล และประทานความอุดมสมบูรณ์ข้าวปลาอาหารมาให้ทุกชีวิต

ได้บริโภคและอุปโภค ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการตอบแทนคุณของเทพดาและทำบุญอุทิศไปให้แก่บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ วิธีชีวิตชาวไทยพวนมีความรักความผูกพันกับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน ในการทำไร่นา จึงเป็นการขอขมาและตอบแทนคุณธรรมชาติที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่มนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นการเชื่อมความรักความสามัคคีกันอย่างแนบแน่นมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน

3. แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า

1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรปลูกฝังค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า และภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรมีการจัดพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเอกเทศ และเป็นของส่วนรวม มีสถานที่กว้างขวางพอสมควร เพื่อสะดวกในการเก็บดูแลรักษาและการศึกษาค้นคว้า 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนไทยพวนได้แสดงออกการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา ชุมชนควรให้ความสำคัญ กับผู้ทรงภูมิปัญญามากกว่านี้ และให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์สืบทอดพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ 6) การศึกษาวิจัย ควรศึกษาค้นคว้าวิจัยหรือรวบรวมข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนให้เป็นระบบ เพื่อการค้นคว้า เรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ตลอดถึงผู้สนใจต่อไป

Abstract

Thesis Title	The conservation of blue-collar traditions of Thai Phuan ethnic group: A case study of BanKlap BanKlap Subdistrict, Nong Don District, Saraburi Province.
Researcher	Thanakorn Puithubthim
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated Local Development
Year	2016
Principal Thesis Advisor	Dr. Wongsatit Wisupee
Associate Thesis Advisor	Asst.Prof.Dr. Morakote Watanasak

This research aims to 1) to study the history of the blue clans of the Thai Phuan ethnic group. 2) To decipher the meaning of wisdom, Values and Relationships of Thai Ethnic Groups 3) To study the conservation practices of the Thai Phuan ethnic group, Tambon Ban Ton, Amphoe Nong Don, Saraburi. Qualitative Research The instruments used in the study were interview observation and group discussion. The samples were 33 samples and analyzed by descriptive analysis. The research found that

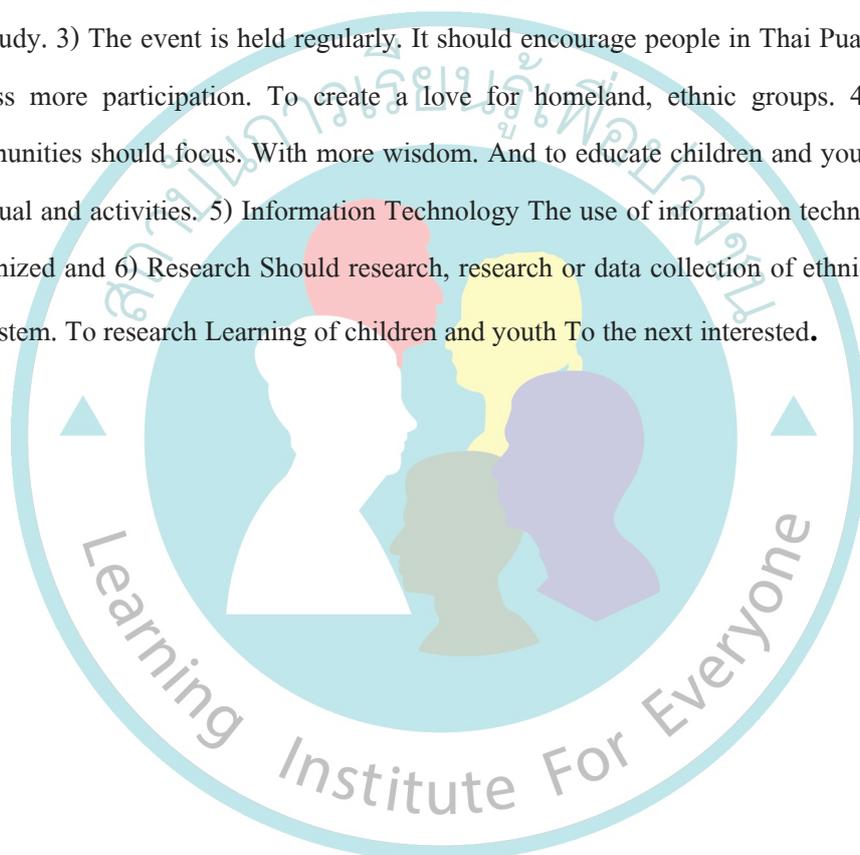
1. The History of the Blue Tradition of the Thai Phuan ethnic group, Tambon Ban returned found that the Thai people in Ban Phun. It has been practiced for hundreds of years. The ancestors inherited from the city of phuan, Xieng Khouang Province Lao People's Democratic Republic (Lao PDR) The immigrants came to Thailand in the reign of King Rama III, which is based on the legendary legend of the ancestors of the Phao people, including The King of the City, No. 43 This is the birth of the tradition of heaven to meet the 3rd lunar month. So fear the fairy on the sky to punish. There are offerings to the gods from the past to the present.

2. Decipher the wisdom of the meaning, value and relationship of the blue sky, the blue sky means the worship of the gods in the sky. The value of tradition is blue. It is said and thanks to the fairy goddess, such as Phaya Dun, mother, mother, etc. You have to rainy season. And give the abundance of rice, fish, food to all life. Consumed and consumed. The relationship between people and supernatural. In return, the goddess of mercy and dedication to the ancestors died. Relationship

between man and nature Thai people have a long way to love nature. In farming It is a thank you and a reward to you for the abundance of human nature. And the relationship between people and people. It is a connection to love more closely. It is based on social capital and cultural capital.

3. The conservation of Thai Puan ethnic group in Tambon Ban Reang was found that:

1) Cultivation of children and youths, temples, community schools should cultivate values for children and youths. And proud of their ethnicity. 2) local museum arrangement There should be a separate museum. And is a collective There are quite spacious places. It is easy to store, maintain and study. 3) The event is held regularly. It should encourage people in Thai Puan community to express more participation. To create a love for homeland, ethnic groups. 4) The Wisdom Communities should focus. With more wisdom. And to educate children and youth. To conserve the ritual and activities. 5) Information Technology The use of information technology should be maximized and 6) Research Should research, research or data collection of ethnic Thai Phuan to the system. To research Learning of children and youth To the next interested.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และเจ้าหน้าที่สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน โดยให้ความสะดวกในการติดต่อประสานเป็นอย่างดี

ขอบพระคุณ อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ อาจารย์ ดร.สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ รองอธิการบดี และอาจารย์ ดร.ทวิช บุญธีรศรีมี คณบดีสำนักบัณฑิตศึกษา คณะกรรมการ/ผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน และที่สำคัญอาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุถิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต วัฒนศักดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ส่งผลให้สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอบคุณ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านไทยพวนตำบลบ้านกล้วยทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์จากการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณ ครอบครัวญาติพี่น้อง และเพื่อนร่วมรุ่นที่ 3/2558 สุรป. ปากช่องทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ธนากร ภูทับทิม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง.....	5
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	6
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	7
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
บริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วย.....	10
ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนและไทยพวน.....	13
แนวคิดภูมิปัญญาและถอดรหัสภูมิปัญญา.....	24
แนวคิดประเพณี.....	29
แนวคิดการอนุรักษ์ประเพณี.....	33
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน.....	41
แนวคิดทุนทางสังคม.....	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	55
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	60
กรอบความคิดในการวิจัย.....	64
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย.....	65
ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง.....	66
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	67
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
สถานที่ใช้ในการวิจัย.....	70
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	70
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	71
4 ผลการวิจัย	
ประวัติความเป็นมาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนฯ.....	73
ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่า และความสัมพันธ์ฯ.....	77
แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนฯ.....	108
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	115
อภิปรายผลการวิจัย.....	118
ข้อเสนอแนะ.....	122
บรรณานุกรม.....	124
ภาคผนวก.....	131
ประวัติผู้วิจัย.....	145

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงปฏิทินการปฏิบัติงานในการศึกษาวิจัย เรื่องการอนุรักษ์ ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.....	71

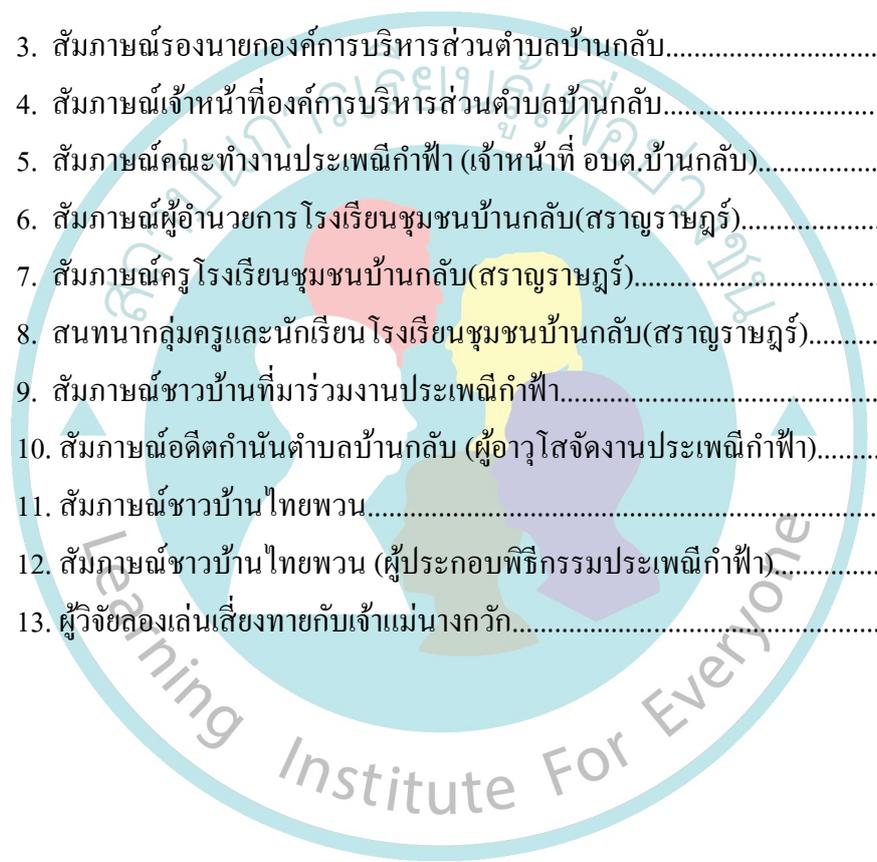

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 การแต่งกายของสุภาพสตรีชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย.....	20
2.2 กรอบความคิดในการวิจัย.....	64
4.1 อนุสาวรีย์เจ้าชมพู (กษัตริย์เมืองพวน แขวงเชียงขวาง ส.ป.ป.ลาว).....	74
4.2 แผนที่เดินทางไป อบต.บ้านกล้วย (สถานที่จัดงานประเพณีกำฟ้า).....	79
4.3 การเตรียมงานก่อนวันกำฟ้า.....	80
4.4 ชั้นโดกซึ่งเป็นประเพณีรับประทานอาหารของไทยพวนบ้านกล้วย.....	81
4.5 ป้ายโครงการจัดงานประเพณีกำฟ้า ประจำปี 2560.....	82
4.6 อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณร.....	83
4.7 อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณร.....	84
4.8 พิธีทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารเช้า.....	85
4.9 พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา.....	86
4.10 ประชานในงานประเพณีกำฟ้าประจำปี 2560 ส.ส.องอาจ วงษ์ประยูร.....	87
4.11 พิธีบวงสรวงเทพยดา.....	89
4.12 พระแม่โพสพ เทพีแห่งข้าวปลาอาหาร.....	92
4.13 แปลงนาข้าวที่ออกรวงสีทองเหลืองอร่ามเต็มท้องนา.....	93
4.14 พิธีสู่ขวัญข้าว.....	94
4.15 หมอลำพวนและหมอลำแคน.....	97
4.16 การเล่นเกมทายนางกวี.....	99
4.17 การเล่นเกมทายแม่นางกวี.....	99
4.18 เด็กๆ ชาวไทยพวนช่วยกันปิ้งข้าวจี.....	100
4.19 ชาวไทยพวนช่วยกันทำข้าวปุ้น.....	102
4.20 ชาวไทยพวนช่วยกันทำข้าวปุ้น(ขนมจีน).....	102
4.21 การเผาข้าวหลาม.....	104
4.22 การละเล่นพื้นบ้านการเตะหมากเบี้ย(เตะสะบ้า).....	105
4.23 การละเล่นพื้นบ้าน “การเล่นหลุมเมือง”.....	106
4.24 การอนุรักษ์การแต่งกายไทยพวนของนักเรียน.....	109

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.25 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านไทยพวนบ้านกลับ.....	110
4.26 เด็กนักเรียนได้อุรักษ์การเล่นพื้นบ้าน (เตะหมากเบ็ย).....	111
1. สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ และกรรมการวัด.....	138
2. สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ.....	139
3. สัมภาษณ์รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ.....	139
4. สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ.....	140
5. สัมภาษณ์คณะทำงานประเพณีกำฟ้า (เจ้าหน้าที่ อบต.บ้านกลับ).....	140
6. สัมภาษณ์ผู้อำนวยการ โรงเรียนชุมชนบ้านกลับ(สราญราษฎร์).....	141
7. สัมภาษณ์ครู โรงเรียนชุมชนบ้านกลับ(สราญราษฎร์).....	141
8. สันทนาการกลุ่มครูและนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านกลับ(สราญราษฎร์).....	142
9. สัมภาษณ์ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีกำฟ้า.....	142
10. สัมภาษณ์อดีตกำนันตำบลบ้านกลับ (ผู้อาวุโสจัดงานประเพณีกำฟ้า).....	143
11. สัมภาษณ์ชาวบ้านไทยพวน.....	143
12. สัมภาษณ์ชาวบ้านไทยพวน (ผู้ประกอบพิธีกรรมประเพณีกำฟ้า).....	144
13. ผู้วิจัยทดลองเล่นเสี่ยงทายกับเจ้าแม่ นางแก้ว.....	144

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรมการศาสนาได้วางรากฐานคุณธรรมในสังคมไทยโดยนำพลัง “บวร” บ้าน-วัด-โรงเรียนและภาคส่วนในพื้นที่มีส่วนร่วมสร้างชุมชนคุณธรรมสังคมคุณธรรมที่มีความเอื้ออาทรและมีความสมานฉันท์อย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ประชาชนน้อมนำหลักธรรมทางศาสนาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตบนวิถีของประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามพร้อมทั้งรับนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมพลัง “บวร” นำชาติมั่นคงมั่งคั่งยั่งยืนภายใต้นโยบายประเทศไทย 4.0 ด้านวัฒนธรรมโดยร่วมกับภาคคณะสงฆ์องค์กรทางศาสนาเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมส่งเสริมชุมชนคุณธรรมนำทุนทางวัฒนธรรมทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมที่อยู่ดีมีสุขและเต็มเต็มภูมิปัญญาของมนุษย์เพื่อให้ประเทศชาติเกิดความมั่นคงเศรษฐกิจเกิดความมั่งคั่งภายใต้หลักธรรมทางศาสนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2560, หน้า 25)

ประเพณีเป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ตามความคิดความเชื่อปฏิบัติเพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม ประเพณีเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมเมื่อเกิดปัญหาขึ้นมา มนุษย์ก็พยายามหาวิธีการแก้ปัญหา แนวปฏิบัติการแก้ปัญหามาทางธรรมชาติของคนในสมัยก่อน ๆ มักอาศัยความเชื่อ เช่น แม่พระธรณี แม่พระคงคา ได้ให้ที่อยู่อาศัย ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ไร่นา ให้ได้อาบได้กิน ดังนั้น จึงมีประเพณีลอยกระทง ประเพณีการบวชพระ เพื่อสร้างบุญแผ่กุศล ผลบุญสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา (บรรเทิง พาพิจิตร, 2549, หน้า 77)

ชาวไทยพวนมีจารีตประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติมาเป็นช้านานได้แก่การถือฮิตสิบสอง คองสิบสี่เป็นการปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือนเป็นเทศกาลงานบุญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม สำหรับคองสิบสี่เป็นกรอบพฤติกรรมของสังคมที่ต้องการให้แต่ละบุคคล มีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น สังคมจึงกำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติเป็นกรอบไว้ว่าวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวควร

จะต้องทำอะไรทำอย่างไรบ้างซึ่งกรอบพฤติกรรมของสังคมนี้สังคมอย่างคงสืบทอดไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ลึกซึ้ง โดยใช้หลักปรัชญาของศาสนาเป็นตัวกล่อมเกล่าและช่วยซึมซับให้บุคคลเกิดความเชื่อเกิดความรู้สึกและเกิดความกลัวเมื่อทำนอกกริธหรือต่างออกไปจากสังคมกำหนดเหล่านี้คือหน้าที่หนึ่งของศาสนาที่จะคอยกล่อมเกล่าเชื่อมโยงสิ่งที่ดีงามและที่ถูกต้องตามที่สังคมต้องการไว้ให้สมาชิกของสังคมได้ปฏิบัติตามได้สนิทใจปฏิบัติไปอย่างมีความหมายประพฤติปฏิบัติอย่างสบายใจซึ่งในคงสืบทอดแม้จะเป็นกรอบเหมือนกับอยู่กับครอบครัวของสมาชิกของสังคมเท่านั้น แต่เมื่อดูให้ลึกให้ถี่ถี่แล้วจะเห็นว่าสังคมและศาสนาจะเป็นกรอบที่ทั้งสังคมและศาสนาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างกลมกลืนและกล่อมเกล่าให้ทุกคนคิดปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งมาจากศาสนาทั้งข้อห้าม ซึ่งอาจจะหมายถึงบาปซึ่งไม่ควรปฏิบัติและสิ่งที่ต้องปฏิบัติคือบุญฮีตภาษาท้องถิ่นมีความหมายว่าจารีตในภาษากลางเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ดีฮีตสิบสองคือประเพณีที่ต้องปฏิบัติตามทั้ง 12 เดือนตามการนับทางจันทรคติเป็นการกำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานเช่น ประเพณีเดือนสาม ได้แก่ ประเพณีกำฟ้า (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, 2556, หน้า 27) ปัจจุบันได้มีหน่วยงานให้ความสนใจสนับสนุนส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น ประเพณีที่ได้รับการสนับสนุน เช่น การแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี ประเพณีการชักพระที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานเชิงเปรตที่จังหวัดนครศรีธรรมราช งานบุญบั้งไฟที่จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ยังมีประเพณีประจำท้องถิ่นซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปอยู่ทุกท้องถิ่นแล้ว อดีตเป็นผลให้เกิดปัจจุบันและปัจจุบันเป็นผลให้เกิดอนาคต การศึกษาค้นคว้าขนบธรรมเนียมประเพณี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาเรื่องอดีตทั้งนี้เพื่อผลในปัจจุบัน สิ่งใดควรปรับปรุงแก้ไข ก็จะได้แก้ไขให้เหมาะสม ดังนั้นการที่จะศึกษาขนบประเพณี จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนโดยแท้ เพราะคล้าย กับเราศึกษาประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีนั่นเอง (ประสิทธิ์ ศรีสมุทร, ม.ป.ป., หน้า 15)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์ลาวมณฑลอุดรยกกองทัพตีไทยเรื่อยลงมาถึงนครราชสีมาเกิดการต่อสู้รบกับคุณหญิงโม ท้าพของเจ้าอนุวงศ์ถูกตีแตกในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวไทยพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่บ้านเชียง อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมากรุงเทพฯ ลพบุรี สระบุรี และสิงห์บุรี ชาวไทยพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมากครอบครัวไทยพวนที่อพยพครั้งนั้นเมื่อมาถึงจังหวัดสระบุรี ได้พากันแสวงหาที่อยู่ทำกิน ในที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอหนองโดนตามหมู่บ้านต่าง ๆ คือ บ้านกล้วย บ้านครัว บ้านคลอง คลองบุญ หนองโดน ทองฮ้อยและหนองแร้ โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกล้วยมีชาวไทยพวนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและยังรักษา

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมไว้ กล่าวคือ ประเพณีบุญก่าฟ้าเดือนสาม นั่นเอง“ก่าฟ้า” เป็นประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งของชาวไทยพวน ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานและปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดไม่ขาดสายนับเป็นประเพณีที่ปลูกฝังความเชื่อถือกันหนาแน่นแม้กาลเวลาจะผ่านไปเป็นร้อยๆ ปี แต่ประเพณีก็ยังคงมีความมั่นคง เชื่อว่าจะสืบทอดต่อไปยังลูกหลานในวันข้างหน้าอีกนานแสนนานประเพณีก่าฟ้านั้น ถือกันมาว่าเป็นประเพณีที่สำคัญ กำหนดเป็นงานนักขัตฤกษ์ประจำปีของหมู่บ้าน ปัจจุบันแต่ละท้องถิ่น กำหนดเดือนและวันไว้แตกต่างกัน แต่กำหนดไว้ในระยะ 3 เดือน คือ เดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสาม ถือกำหนดตามเดือนนี้ โดยทั่วไปมักจะจัดพิธีก่าฟ้าขึ้นในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เพราะเป็นฤดูกาลที่ว่างจากทำงาน คำว่า “ก่า” หมายถึง การถือความเคารพ คำว่า “ฟ้า” มีความหมายเป็นได้ 2 นัย นัยที่ 1 หมายถึง เจ้าฟ้ามหากษัตริย์เจ้ามหาชีวิตหรือเจ้าเหนือหัว นัยที่ 2 หมายถึง เทวดาผู้เป็นใหญ่ ผู้ศักดิ์สิทธิ์บนฟากฟ้าเมื่อถึงวันก่าฟ้าของหมู่บ้าน บรรดาชาวไทยพวนที่จากถิ่นฐานของตนเองไปอยู่ที่อื่นจะไปประกอบอาชีพ ก็ตาม ไปศึกษาเล่าเรียนก็ตามจะเดินทางกลับบ้านมายังภูมิลำเนาของตนเอง เพื่อมาร่วมบำเพ็ญกุศล ร่วมสนุกสนานรำเริงกับพ่อแม่พี่น้องของตนเองและด้วยความยึดมั่นในประเพณีพอลถึงเดือน 3 ขึ้น 2 ค่ำ หมู่สาวจะช่วยกันตำข้าวเพื่อทำข้าวปุ้น (ขนมจีน) ไว้เลี้ยงดูกันและทำข้าวจี่ ปั้นข้าวจี่เตรียมไว้ทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น โดยขั้นตอนการเริ่มงานและการจัดทำข้าวจี่มีดังนี้ คือ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 เวลาประมาณ 4 โมงเย็น ชาวบ้านจะนำข้าวสารเหนียว น้ำตาล ไข่ ไปรวมกันที่วัดในหมู่บ้านซึ่งเป็นศูนย์รวมเพื่อนำเข้าพิธีสงฆ์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และเก็บข้าวสารเหนียว น้ำตาลและไข่ไว้ทำข้าวจี่ต่อไปในตอนกลางคืนในวันก่าฟ้าทุกครัวเรือนในหมู่บ้านชาวไทยพวนจะพากันหยุดงาน โดยใครฝ่าฝืนทำงานในวันก่าฟ้าอาจจะถูกสาปแช่ง โดยทุกคนต้องหยุดงานเต็มวัน นับตั้งแต่ดวงอาทิตย์ตกพิธีกรรมใช้สิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น เมื่อพ้นก่าฟ้าแล้ว 7 วัน จะต้องก่าฟ้าอีกครั้ง ต่อไปอีก 5 วัน โดยจะจัดอาหารถวายพระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วก็นำคุ้นฟืนที่ติดไฟ 1 คุ้นไปลอยน้ำ เรียกว่า “การเสี้ยแล้ง” เป็นการบูชาและระลึกถึงเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเป็นการบอกกล่าวเทพยดา (ผีฟ้า) ว่าหมดเขตก่าฟ้าแล้ว (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย, 2559, หน้า 9-11)

บ้านกล้วย เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอหนองโดน มี 10 หมู่บ้าน ได้ถือกำเนิดขึ้นมาประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมาซึ่งได้แยกออกจากชุมชนบ้านกล้วยเก่า โดยมีสาเหตุมาจากการเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่และเกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดขึ้น ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่าการเกิดไฟไหม้และการเกิดโรคระบาดอหิวาตกโรคครั้งนี้ อาจจะทำให้เกิดการเสียชีวิตกันทั้งหมดหมู่บ้าน จึงมีความคิดที่จะย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านใหม่ โดยได้มีการรวบรวมสมัครพรรคพวกเพื่อที่จะชวนกันย้ายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นชื่อว่า “ชุมชนหมู่บ้านกล้วย” และที่เดิมที่มีคนอาศัยอยู่บางส่วนเรียกว่า “บ้านกล้วยเก่า” ซึ่งคำว่า “บ้านกล้วย” มีคนให้ความหมายว่า การกลับถิ่นฐานของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะ

คนพวกนั้นจะอยู่ที่ใดก็หนีไม่พ้นที่จะต้องกลับมาอยู่ที่บ้านกลับแห่งนี้ตำบลบ้านกลับมีจำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ จังหวัดสระบุรี จำนวน 7,480 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,261 หลังคาเรือนชุมชนบ้านกลับได้จัดงานประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปีเป็นการแสดงความเคารพต่อฟ้า กตัญญูต่อธรรมชาติ เช่น น้ำ ข้าว ที่มีคุณประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การทำข้าวจี การทำขนมจีน การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ การทำพิธีบวงสรวงเทพยดา การทำพิธีสู่ขวัญข้าว การเข้าทรงเจ้าแม่นางกวักที่เคารพนับถือ การแสดงกลางคืน “กำฟ้าโฮมพาแลง” คือ รับประทานอาหารเย็นร่วมกัน มีการประกวดผู้สูงอายุดีเด่น การประกวดธิดากำฟ้า เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ, 2551, หน้า 5)

ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี นับวันประชาชนจะให้ความสนใจลดน้อยลงไปทุกที โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นความหวังของการสืบสานประเพณีกำฟ้าต่อไปในอนาคตซึ่งเหตุผลมาจากยุคโลกาภิวัตน์ ลูกหลานชาวไทยพวนเริ่มรับเอาวัฒนธรรมและค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ส่งผลทำให้วิถีชีวิตจากชนบทเริ่มเข้าสู่ชุมชนเมืองมากขึ้น ประชาชนผู้ชมชน ผู้นำชุมชนชาวไทยพวนปรึกษาหารือกันว่ารู้สึกเป็นห่วงกิจกรรมประเพณีกำฟ้าที่คิยามของชาวไทยพวนจะถูกกลืนจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ และที่สำคัญยังไม่มีแนวทางหรือวิธีการในการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าดังกล่าวให้คงอยู่ถึงรุ่นลูกหลานชาวไทยพวนในอนาคตภายภาคหน้า (สนั่น วงษ์เยี่ยม และสุพจน์ มนปราณีต, 2560, สัมภาษณ์) ดังนั้น ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาเป็นเวลาอันช้านานและมีที่มาจากประเพณีต่าง ๆ ด้วย การเรียนรู้และเข้าใจชนบประเพณีจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมและสนับสนุน ทั้งนี้เพื่อจะได้ถ่ายทอดความรู้และแนวปฏิบัติให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจสืบไป และจะได้ช่วยกันจรโลงประเพณีดังกล่าวนี้ไว้ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป แนวทางที่จะทำให้ประเพณีมั่นคงอยู่ได้นานนั้น มีอยู่ 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ การศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามความเป็นจริง การจะปฏิบัติให้ถูกต้องและได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ จำเป็นต้องศึกษาให้รู้จริงเสียก่อน เมื่อทำได้ทั้งสองกรณีนี้แล้วจักได้ชื่อว่าจรโลงชนบประเพณีให้มั่นคงสืบไป (ประสิทธิ์ ศรีสมุทร, ม.ป.ป., หน้า 13)

จากความเป็นมาและสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ เพื่อถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่า และความสัมพันธ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี โดยใช้กระบวนการอนุรักษ์ 6 ประการ คือ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย

ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี

2. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ศึกษาจากเอกสาร หนังสือ วารสาร บทความวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 บริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วย
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 2.2.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวน/ไทยพวน
  - 2.2.2 แนวคิดภูมิปัญญาและถอดรหัสภูมิปัญญา
  - 2.2.4 แนวคิดประเพณี
  - 2.2.5 แนวคิดการอนุรักษ์ประเพณี
  - 2.2.6 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
  - 2.2.7 แนวคิดทุนทางสังคม
  - 2.2.8 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4 กรอบความคิดในการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี จำนวน 10 หมู่บ้าน 1,261 ครัวเรือน ประชากร จำนวน 7,480 ราย

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) จากตัวแทนประชากรเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ รวม 33 รูป/ราย ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/ราย ดังนี้

2.1.1 เจ้าอาวาส จำนวน 2 รูป

2.1.2 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย

2.1.3 กำนันตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย

2.1.4 ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลหนองโค่น จำนวน 1 ราย

2.1.5 ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 1 ราย

2.1.6 ผู้สูงอายุที่ทราบรายละเอียดประเพณีกำฟ้า จำนวน 2 ราย

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 25 ราย ดังนี้

2.2.1 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย

2.2.2 คณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้า จำนวน 5 ราย

2.2.3 ครูโรงเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 2 ราย

2.2.4 นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 5 ราย

2.2.5 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ราย

2.2.6 ประชาชนผู้ทำพิธีกรรมประเพณีกำฟ้า จำนวน 5 ราย

2.2.7 ชาวบ้านไทยพวนที่มาร่วมเล่นกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 5 ราย

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร
2. ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร
3. แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี โดยใช้กระบวนการอนุรักษ์ 6 ประการ คือ 1) การปลูกฝังแก่เด็ก และเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย มีแนวทางการอนุรักษ์เป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้กำหนดคำนิยามศัพท์เฉพาะ ไว้ดังนี้

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน หมายถึง ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ใช้ภาษาพวน ซึ่งเป็นตระกูลภาษาไท-กะได ไทยพวน คือกลุ่มคนไทยกลุ่มหนึ่งซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวพวนในเมืองพวนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมืองพวนในปัจจุบันตั้งอยู่ที่เขตเชียงขวางทางตะวันออกของหลวงพระบาง ทิศเหนือของเวียงจันทน์ ติดกับประเทศเวียดนามชนกลุ่มนี้ถ้าอยู่ในสปป.ลาวเรียกว่า ลาวพวนเมื่ออยู่ในประเทศเรียกว่า ไทยพวน โดยอาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 17 จังหวัดในประเทศไทย เช่น สุโขทัย แพร่ สุพรรณบุรี ลพบุรี นครนายก และสระบุรี เป็นต้น

ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียม ระเบียบแบบแผนค่านิยม หลักปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนบ้านกล้วย ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนให้การยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่น ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น

ประเพณีกำฟ้า หมายถึง ประเพณีที่สำคัญมาแต่สมัยโบราณ ซึ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวลาวพวน (สปป.ลาว) และไทยพวน (ประเทศไทย) ตลอดถึงไทยพวนบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี กำ หมายถึง การสักการบูชา (ภาษาพวน)กำฟ้า หมายถึง การสักการ บูชาฟ้า คือ การหยุดพักไม่ทำการใด ๆ เนื่องจากในอดีต ชาวนาเกรงกลัวฟ้ามาก หากผีฟ้าพิโรธ อาจทำให้เกิดความแห้งแล้ง อดอยากหรือฟ้าอาจจะผ่าคนตาย จึงเกิดประเพณีกำฟ้าขึ้น โดยปกติปีหนึ่งจะกำ 3 ครั้งหรือ

สามวัน ในปัจจุบันจะมีการทำ ดังนี้ ทำครั้งที่ 1 ขึ้น 2 ค่ำเดือน 3 ตั้งแต่พระอาทิตย์ตกดินถึงพระอาทิตย์ตกดินของวันรุ่งขึ้นทำครั้งที่ 2 ขึ้น 9 ค่ำเดือน 3 ตั้งแต่พระอาทิตย์ตกดินถึงเวลาคืนเพ็ญ (เป็นภาษาถิ่น ไทยพวน คือ เวลาจันอาหารกลางวันของพระสงฆ์) และทำครั้งที่ 3 ขึ้น 14 ค่ำเดือน 3 ตั้งแต่พระอาทิตย์ตกดินถึงเวลาจัน (เวลาจันอาหารเช้าของพระสงฆ์)

ถอดรหัสภูมิปัญญา หมายถึง การถอดรหัสภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการตีความ อธิบายขยาย ความของคำศัพท์หรือกิจกรรมนั้นๆ เป็นการค้นหา สืบค้นองค์ความรู้จากปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับ ประเพณีกำฟ้า เพื่อให้ทราบองค์ความรู้ สำคัญ ความหมาย คุณค่า และความสัมพันธ์(คนกับ สิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับธรรมชาติ และคนกับคน) ที่บรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ได้ปฏิบัติ สืบต่อกันมา เช่น พิธีกำฟ้า พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีบวงสรวงเทพยดา การเลี้ยงทนายแม่ นางกวัก หมอลำ ไทยพวน และกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า หมายถึง การสืบทอดหรือการรับช่วงต่อของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีกำฟ้า จากบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย เป็นมรดก ตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีแนวทางหรือวิธีการในการสืบสานประเพณีกำฟ้า ให้ดำรงอยู่สืบไป โดยมีแนวทางการอนุรักษ์ ดังนี้ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัด พิธีรักษาท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย

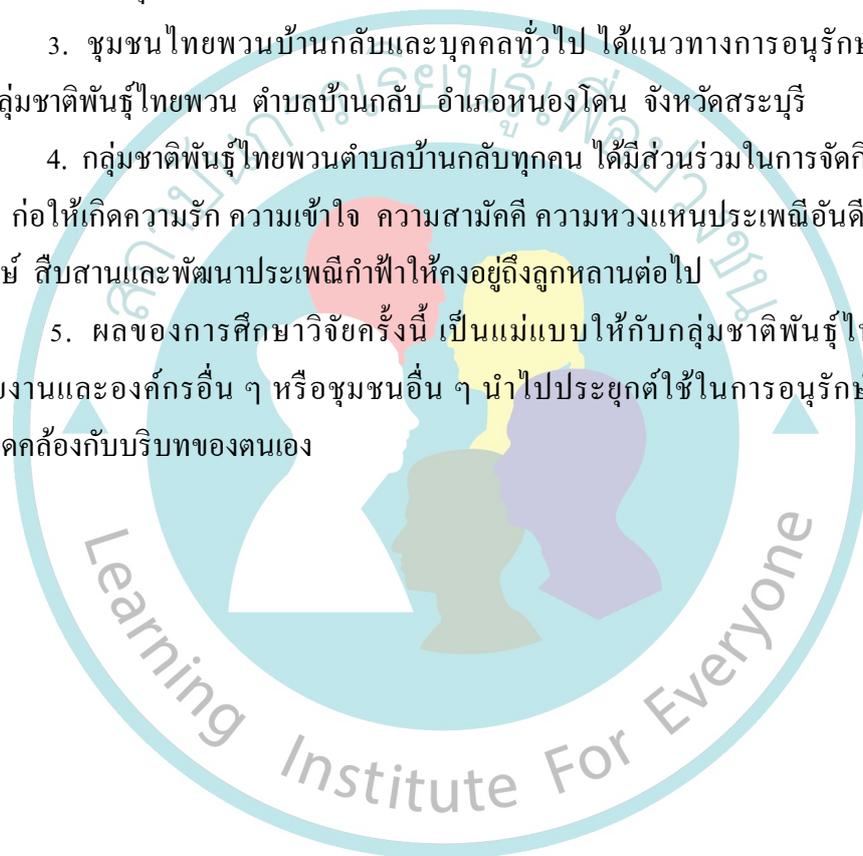
วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งด้านวัตถุและมิใช่วัตถุ เป็นระเบียบแบบแผนการปฏิบัติเพื่อความเจริญแก่คนในชุมชนและสังคม และวัฒนธรรมชุมชน เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนบ้านกล้วย เป็นกฎกติกา มารยาท ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีตประเพณีที่ร้อยรัดให้ผู้คนในชุมชน เกิดความรักความสามัคคีไม่เบียดเบียนกัน

ทุนทางสังคม หมายถึง กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดให้คนในชุมชนเกิดความรักใคร่ สามัคคี ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย มีส่วนร่วมในการ คิด การวางแผน การปฏิบัติ การรับประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ในการจัดงานประเพณี กำฟ้า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนไทยพวนบ้านกลับและบุคคลทั่วไป ทราบประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนจนมาถึงไทยพวน ตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
2. ชุมชนไทยพวนบ้านกลับและบุคคลทั่วไป ทราบความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์จากการถอดรหัสภูมิปัญญาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
3. ชุมชนไทยพวนบ้านกลับและบุคคลทั่วไป ได้แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับทุกคน ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมประเพณีกำฟ้า ก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ ความสามัคคี ความหวงแหนประเพณีอันดีงามโดยช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาประเพณีกำฟ้าให้คงอยู่ถึงลูกหลานต่อไป
5. ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแม่แบบให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนที่อื่น ๆ หน่วยงานและองค์กรอื่น ๆ หรือชุมชนอื่น ๆ นำไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าให้สอดคล้องกับบริบทของตนเอง

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนอง โคน จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. บริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วย
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 2.1 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนและไทยพวน
  - 2.2 แนวคิดภูมิปัญญาและถอดรหัสภูมิปัญญา
  - 2.3 แนวคิดประเพณี
  - 2.4 แนวคิดการอนุรักษ์ประเพณี
  - 2.5 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
  - 2.6 แนวคิดทุนทางสังคม
  - 2.7 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วย

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์สวามีภักดีญวนยกกองทัพตีไทยเรื่อยลงมาถึงนครราชสีมาเกิดการสู้รบกับคุณหญิงโม ท้าวของเจ้าอนุวงศ์ถูกตีแตก ในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวไทยพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่บ้านเชียง อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมากรุงเทพฯ สระบุรี ลพบุรี และสิงห์บุรี ไทยพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมากครอบครัวไทยพวนที่อพยพครั้งนั้น เมื่อมาถึงสระบุรีได้พากันแสวงหาที่อยู่ที่ทำกินผลที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอนอง โคน ตามหมู่บ้านต่าง ๆ

คือบ้านกลับ บ้านครัว บ้านคลองบ้านคลองบุญ บ้านหนองโคนบ้านทองข้อยและบ้านหนองแร่ โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกลับกลับมีชนเผ่าไทยพวนอาศัยอยู่จำนวนมาก และยังสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป“บ้านกลับ” เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอหนองโคน ได้ถือกำเนิดขึ้นมาประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งได้แยกออกจากชุมชนบ้านกลับเก่า โดยมีสาเหตุมาจากเกิดไฟไหม้ครั้งใหม่และเกิดโรคคอหิวดกโรคระบาดขึ้น ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่าการเกิดไฟไหม้และการเกิดการระบาดของโรคคอหิวดกโรคครั้งนี้อาจจะทำให้เกิดการเสียชีวิตกันหมดทั้งหมู่บ้าน จึงมีความคิดที่จะย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านใหม่ โดยได้มีการรวบรวมสมัครพรรคพวก เพื่อที่จะช่วยกันย้ายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นชื่อว่า“ชุมชนหมู่บ้านกลับ” และที่เดิมมีคนอาศัยอยู่บางส่วนเรียก“บ้านกลับเก่า”ซึ่งคำว่า“บ้านกลับ” มีคนให้ความหมายว่าการกลับถิ่นฐานของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะคนพวกนั้นจะไปอยู่ที่ใดก็จะต้องกลับมาอยู่ที่บ้านกลับแห่งนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ, 2560, หน้า 1)

2. ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขต

2.1 ลักษณะที่ตั้ง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ อยู่ห่างจากอำเภอหนองโคนจังหวัดสระบุรี ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 8 กิโลเมตร

2.2 อาณาเขต

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกลับ มีพื้นที่โดยประมาณ 28.08 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 23,501 ไร่ ภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และมีอาณาเขตดังนี้

2.2.1 ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลกกโก ตำบลหนองแกและตำบลนายาวบางส่วน อำเภอพระพุทธบาท

2.2.2 ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลคอนทอง อำเภอหนองโคน

2.2.3 ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหนองโคน และตำบลหนองแกบางส่วน

2.2.4 ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลโคกลำพาน จังหวัดลพบุรี

3. เขตการปกครอง

ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ (เฉพาะตำบลบ้านกลับ) มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ดังนี้

3.1 บ้านสองคอน หมู่ที่ 1

3.2 บ้านกลับเก่า หมู่ที่ 2

3.3 บ้านป่าข่อย หมู่ที่ 3

3.4 บ้านป่าจิว หมู่ที่ 4

- 3.5 บ้านป่าคา หมู่ที่ 5
- 3.6 บ้านคลองเจริญ หมู่ที่ 6
- 3.7 บ้านกลับ หมู่ที่ 7
- 3.8 บ้านกลาง หมู่ที่ 8
- 3.9 บ้านดงสัก หมู่ที่ 9
- 3.10 บ้านหลังสวน หมู่ที่ 10

4. ประชากรมีจำนวนทั้งสิ้น 5,831 คน แยกเป็น

- 4.1 ประชากรชาย จำนวน 2,786 คน
- 4.2 ประชากรหญิง จำนวน 3,045 คน

5. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

- 5.1 อาชีพ การประกอบอาชีพของประชาชนในตำบลมีดังนี้
  - 5.1.1 ร้อยละ 70 ของจำนวนประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม, กสิกรรม
  - 5.1.2 ร้อยละ 15 ของจำนวนประชากรทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม
  - 5.1.3 ร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรประกอบอาชีพค้าขายอาชีพอิสระ
  - 5.1.4 ร้อยละ 5 ของจำนวนประชากรรับราชการ
- 5.2 หน่วยธุรกิจในเขตตำบล
  - 5.2.1 ปั้มน้ำมันหลอด จำนวน 4 แห่ง
  - 5.2.2 โรงงานอุตสาหกรรม (ฟาร์มเลี้ยงหมู) จำนวน 2 แห่ง
  - 5.2.3 ร้านค้าปลีก จำนวน 75 แห่ง
  - 5.2.4 โรงสี จำนวน 2 แห่ง

7. สภาพทางสังคม

7.1 ด้านการศึกษา

7.1.1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จำนวน 1 ศูนย์ ได้แก่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกลับ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 (ภายในบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ) จำนวนเด็ก 35 คน จำนวนครูพี่เลี้ยง 2 คน

7.1.2 โรงเรียนระดับประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียนบ้านหลังสวน ตั้งอยู่ที่วัดหลังสวน หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านกลับและโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ โรงเรียนชุมชนบ้านกลับ (สราวุธราษฎร์) ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านกลับ

7.2 ด้านสาธารณสุข

มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล(รพ.สต.) จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย

7.3 ด้านศาสนา

ด้านศาสนา มีวัดทั้งสิ้น 5 วัด ดังนี้

7.3.1 วัดสองคอน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านสองคอน

7.3.2 วัดสุวรรณคีรี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านกล้วยเก่า

7.3.3 วัดบ้านคลองเจริญ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านคลองเจริญ

7.3.4 วัดดงลึก ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 9 บ้านดงลึก

7.3.5 วัดบ้านหลังสวน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 10 บ้านหลังสวน

8. ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ประชาชนตำบลบ้านกล้วยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนที่อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(สปป.ลาว) เรียกว่า ลาวพวน มีภาษาพูด และภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม เช่น ประเพณีกำฟ้า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นต้น

จากความเป็นมาของบริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วยข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านกล้วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนที่มีเชื้อสายบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองพวน เชียงขวาง ส.ป.ป.ลาว มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิม เช่น ประเพณีกำฟ้า มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนและไทยพวน

1.1 ความเป็นมาของลาวพวนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้ (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, หน้า 6-7)

ตำนานขุนบรมของประวัติศาสตร์ลาวได้กล่าวว่า ขุนบรมหรือบุลมเป็นผู้สร้างแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งเป็นดินแดนทางภาคเหนือของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) ในปัจจุบันในดินแดนนั้นได้รวมดินแดนของพวกพวนด้วยอีกหลักฐานหนึ่งที่ได้กล่าวถึงดินแดนของพวกพวน คือเล่าเรื่องกรุงสยามของฌ็อง-บัปติสต์ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) บาทหลวงคาทอลิกชาวฝรั่งเศสผู้ดำรงตำแหน่งมุขนายกมิชซังแห่งมัลโลส์ (Evêque de

Mallos) และมีอำนาจปกครองเขตมิชซังสยาม ได้เดินทางเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสยาม ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) รวมระยะเวลาที่อยู่ในสยามกว่า 30 ปี ปาลเลกัวซ์ได้เรียบเรียงหนังสือเกี่ยวกับสยามไว้เป็นภาษาฝรั่งเศสชื่อ Description du Royaume Thai ou Siam ขึ้น ในพ.ศ. 2397 โดยอาศัยความทรงจำบันทึกและพงสาวดารสยามหลายฉบับประกอบการเรียบเรียงแปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร ได้กล่าวถึงชาวพวนตอนหนึ่งว่า “ในอดีตกาลบนลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ของกัมพูชา ที่เรียกว่าแม่น้ำโขงมีอาณาจักรลาวอันประกอบด้วยนครทั้งสาม คือ เวียงจันทน์อยู่ทางทิศใต้หลวงพระบางอยู่ตอนกลางและเมืองพวนอยู่ทางทิศเหนือครั้งแล้วนับตั้งแต่คนสยามเข้าไปย่ำยี เวียงจันทน์และยึดครองเข้าไว้เป็นจังหวัดหนึ่งรวมอยู่ในอาณาจักรแล้วกับกวาดต้อนเอาราชบุตร ในเมืองพวนไปเกือบหมดสิ้นนครหลวงพระบางจึงแผ่อำนาจเขตขึ้นไปทางเหนือและขยายดินแดน กว้างใหญ่ออกไปเป็นอันมากในปัจจุบันนี้เป็นนครที่รุ่งเรือง (หลวงพระบาง) ทำการค้าขายใหญ่โต ติดต่อกับกรุงสยามและชาวจีนซึ่งเดินทางเข้ามาติดต่อการค้าทางด้านเหนือ” เมืองพวนเดิมเป็น อาณาจักรที่ใหญ่อาณาจักรหนึ่งในสามอาณาจักรของลาวในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงมีความยิ่งใหญ่และ มีความสำคัญเหมือนเวียงจันทน์หรือหลวงพระบางต่อมาเมื่อสยามเข้าครอบครองลาวได้มีการกวาด ต้อนครัวลาวไปเกือบหมดอันเนื่องจากสมัยโบราณแรงงานชายเป็นแรงงานที่สำคัญทั้งการรบและ การผลิตไม่เพียงแต่การเกณฑ์ไพร่ไทยรัฐจะ ได้รับแรงงานจากการชนะสงครามจึงมีการกวาดต้อน ครัวลาวไปด้วยเพื่อเป็นกำลังสำคัญดังกล่าวแล้วจะต้องถูกกวาดต้อนมาตั้งรกรากในสยามคนพวน ได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนมาด้วยและมีการอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก่อนที่พวกเขา หรือลาวพวนจะถูกกวาดต้อนเข้ามาประเทศไทยนั้นสันนิษฐานว่า ชาวพวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ตั้ง ถิ่นฐานอยู่ในเมืองเชียงขวางหรือนครเชียงขวาง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนคร เวียงจันทน์ประมาณ 70 – 80 กิโลเมตร ซึ่งปัจจุบันนี้เรียกว่าที่ราบสูงเชียงขวาง

การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงจะจัดแบ่งตามรากฐานภาษาเป็นกลุ่ม ออสโตรไทยหรือไทกะได คือ กลุ่มที่พูดและใช้ภาษาไทยและภาษาลาวเป็นกลุ่มไทยน้อย ซึ่ง หมายถึงไทยและลาว ดังนั้นชาวพวนก็เป็นกลุ่มไทยน้อยกลุ่มหนึ่งคำว่าไทยพวนและไทพวน จึงปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ในพงสาวดารลาวซึ่งเรียบเรียงโดยมหาสิลาวิระวงศ์ได้กล่าว เรียกว่า ไทพวนความตอนหนึ่งว่า “ในเวลานั้นพระยาคาคอนเจ้าเมืองพวนเชียงขวางได้นำเอาช้าง ตัวหนึ่ง ชื่อว่า ขวัญหลวงมาถวาย (สมเด็จพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า) แล้วได้ทูลขอเอาคนไทพวน อันอยู่เวียงจันทน์คืน ไปยังเมืองพวน” การอพยพของพวกเขวหรือลาวพวนมีการอพยพเข้ามาหลาย ครั้งด้วยกันตามหลักฐานที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพได้อธิบายไว้ว่า

ครั้งที่ 1 ปลายสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกได้ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์และหัวเมืองทั้งหลายกวาดต้อนชาวเวียงจันทน์หลวงพระบาง ซึ่งอาจเลยไปถึงเมืองเชียงขวางด้วยการกวาดต้อนผู้คนเข้ามาสู่ประเทศสยามหรือประเทศไทยจึงมีการนำชาวลาวพวนลงมาด้วย นอกจากนี้ชาวพวนที่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณเวียงจันทน์ก็มีการกวาดต้อนในครั้งนี้ได้ให้ผู้อพยพทั้งหมดตั้งภูมิลำเนาในบริเวณหัวเมืองชั้นในคือ สระบุรี นครนายก และ ฉะเชิงเทรา

ครั้งที่ 2 เหตุการณ์กบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ใน พ.ศ. 2371-2372 ซึ่งกรมพระราชวังบวรรมมหาศักดิพลเสพย์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแม่ทัพใหญ่มีเจ้าพระยาราชสุภาวดีคุมกองกำลังสำคัญเข้าตีเมืองเวียงจันทน์ และเผาทำลายเมืองเวียงจันทน์จนสิ้นซากพร้อมทั้งกวาดต้อนครอบครัวลาวลงมาเป็นจำนวนมาก

ครั้งที่ 3 เกิดศึกพวกฮ่อเป็นยุคสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองอินโดจีนฝ่ายไทยคาดคะเนแล้วว่าฝรั่งเศสจะต้องเข้ายึดครองอินโดจีนทั้งหมดจึงทำการกวาดต้อนผู้คนในแคว้นสิบสองจุไทยหัวพันทั้งห้าทั้งหกซึ่งมีชนหลายชาติพันธุ์รวมถึงพวกพวนด้วยการอพยพลงมาครั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่เป็นพวกพวนดังนั้นเมื่อมาอยู่ในประเทศสยามหรือประเทศไทยแล้วภายหลังมีการจัดการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นมณฑลจึงได้มีการจัดตั้งมณฑลลาวพวนและเรียกชาวพวนว่าชาวไทยพวน (ลาวพวน)

1.2 ความเป็นมา “อาณาจักรพวน”

ความเป็นมาของอาณาจักรพวนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) มีบทสรุปที่สำคัญ ดังนี้ (พงษ์ พันธุ์ศิริ, 2557, หน้า 37-39)

1.2.1 อาณาจักรพวน ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 1274 โดยเจ้าเจ็ดเจือง เป็นปฐมกษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 1

1.2.2 เจ้าขันตี กษัตริย์เมืองพวนองค์ที่ 49 และเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรพวน ขึ้นครองราชย์ปี พ.ศ. 2419 และสวรรคตที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2438

1.2.3 เจ้าหญิงคำอ่อนหรือเจ้าหญิงผมคำ กษัตริย์เมืองพวนองค์ที่ 27 พระธิดาของเจ้าคำอ่อนเมืองหรือพระเจ้าฟ้าขาว เป็นกษัตริย์องค์แรกและองค์เดียวของเมืองพวน

1.2.4 สตรีงามที่สุดในประวัติศาสตร์ของคนพวน คือ พระธิดาแก่นจัน ปรางภู ในประวัติเมืองพวนปี พ.ศ. 2180

1.2.5 ความงามของพระธิดาแก่นจัน เป็นเหตุให้คนพวนต้องถูกกวาดต้อนจากเมืองเชียงขวางเป็นครั้งแรก

1.2.6 คนพวนถูกกวาดต้อนมาเมืองไทยครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2322 โดยมีที่มาสองทางคือ มาจากเมืองเวียงจันทน์ คือพวนเดิมที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่เวียงจันทน์ สมัยพระริดาแก่นจัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2180 และมาจากเมืองเชียงขวาง ถิ่นเดิมของบรรพบุรุษพวนในสมัยขององค์สิมกษัตริย์เมืองพวนองค์ที่ 41

1.2.7 คนพวนถูกกวาดต้อนมาเมืองไทยครั้งใหญ่ที่สุด เมื่อปีพ.ศ. 2372 โดยเจ้าพระยาบดินทร์เดชา แม่ทัพใหญ่ สมัยรัชกาลที่ 3 กวาดต้อนคนลาวทั้งหมดทุกคนเผ่าจากเวียงจันทน์ข้ามมาฝั่งไทยไม่น้อยกว่า 10,000 ครวเรือน รวมทั้งคนพวนด้วย

1.2.8 ประเพณีกำฟ้ากำเนิดขึ้นในสมัยของเจ้าหมพู กษัตริย์เมืองพวนองค์ที่ 43 เมื่อวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 พ.ศ. 2332

1.2.9 เดิมพระสงฆ์ของเมืองพวนนุ่งห่มผ้าสีแดง ปีพ.ศ. 2342 เจ้าหมพูได้นำคณะสงฆ์จากเวียงจันทน์ มาจัดระเบียบคณะสงฆ์ที่เมืองพวนเสียใหม่ หลังจากนั้นพระพวนจึงนุ่งห่มผ้าจีวรสีเหลืองจนถึงปัจจุบัน

1.2.10 เจ้าน้อยกษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 45 ครองราชย์ปีพ.ศ. 2346 เป็นราชบุตรเขตของพระเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ แต่สุดท้ายเจ้าน้อยถูกญวนจับไปประหารชีวิต เมื่อปี พ.ศ. 2375 หลังจากประหารชีวิตเจ้าน้อย ด้วยข้อหาเจ้าน้อยจับเจ้านุวงศ์ส่งให้เมืองไทย หลังจากนั้นญวนได้บุกยึดเมืองเชียงขวางและเปลี่ยนชื่อจาก “เชียงขวาง” เป็น “ตรันนิน”

1.2.11 เมืองเชียงขวาง ใช้ชื่อว่า “ตรันนิน” อยู่ถึง 63 ปี จนถึงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2438 เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครอง จึงเปลี่ยนชื่อกลับมาเป็นเชียงขวางอีกครั้งหนึ่ง

1.2.12 วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2436 เมื่อประเทศไทยยกดินแดนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศส คือ วันสิ้นสุดของ “อาณาจักรพวน”

โดยสรุป อาณาจักรพวน กำเนิดเมื่อปีพ.ศ. 1274 โดยเจ้าเจ็ดเจือง เป็นปฐมกษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 1 คนพวนถูกกวาดต้อนมาเมืองไทยครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2322 โดยมีที่มาสองทาง คือ มาจากเมืองเวียงจันทน์ คือพวนเดิมที่ถูกกวาดต้อนมาอยู่เวียงจันทน์ สมัยพระริดาแก่นจัน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2180และมาจากเมืองเชียงขวาง ถิ่นเดิมของบรรพบุรุษพวนในสมัยขององค์สิม กษัตริย์เมืองพวนองค์ที่ 41 และคนพวนถูกกวาดต้อนมาเมืองไทยครั้งใหญ่ที่สุด เมื่อปี พ.ศ. 2372 โดยเจ้าพระยาบดินทร์เดชา แม่ทัพใหญ่ สมัยรัชกาลที่ 3 กวาดต้อนคนลาวทั้งหมดทุกคนเผ่าจากเวียงจันทน์ข้ามมาฝั่งไทยไม่น้อยกว่า 10,000 ครวเรือน รวมทั้งคนพวนด้วย

1.3 ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนในประเทศไทย

สาเหตุที่กลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจากการถูกกวาดต้อน และอพยพมาเมืองไทยของคนพวน มีความหมาย 2 อย่าง ดังนี้ (พงษ์ พันธุ์ศิริ, 2557, หน้า 43)

1.3.1 ถูกกองทัพไทย ซึ่งชนะสงครามกวาดต้อนมาเพื่อเพิ่มพลเมืองไทย และตัดกำลังของผู้แพ้ไม่ให้สะสมกำลังคนได้ในเวลาอีกหลายปี

1.3.2 อพยพกันมาเองตามความสมัครใจเพื่อหลบหนีภัยสงครามเพื่อมาหาแหล่งที่อยู่ใหม่

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดรับสั่งให้กองทัพไทย อพยพครอบครัวชาวเมืองพวนออกจากเมืองสุย และเมืองเชียงขวาง ส.ป.ป.ลาว มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในประเทศไทย เมื่อปีพ.ศ. 2322 โดยให้แยกย้ายกันไปทำมาหากินตามท้องที่ต่าง ๆ เท่าที่พอจะรวบรวมได้ มี 14 จังหวัด ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย, 2551, หน้า 4-6)

1. จังหวัดแพร่ ที่อำเภอเมือง มีบ้านทุ่งโฮ้งเหนือ บ้านทุ่งโฮ้งใต้
2. จังหวัดสุโขทัย ที่อำเภอศรีสำราญ ได้แก่ บ้านหาดสูง บ้านหาดเสี้ยวบ้านใหม่ บ้านแม่ราก ที่อำเภอสวรรคโลก ได้แก่ บ้านคลองมะพลับ และที่อำเภอลานหอย มีบ้านวังหาด
3. จังหวัดอุดรธานี ที่อำเภอเมือง ได้แก่ บ้านปากฝาง และบ้านผาจุก
4. จังหวัดพิษณุโลก ที่อำเภอวังทอง บ้านเข็ก
5. จังหวัดพิจิตร ที่อำเภอตะพานหิน ได้แก่ บ้านทุ่งโพธิ์ บ้านทับคล้อ บ้านวังหลุม และบ้านป่าแดง
6. จังหวัดสุพรรณบุรี ที่อำเภอบางปลาม้า ได้แก่ บ้านลานคา บ้านกกม่วง บ้านสูตร บ้านอุทุมพร บ้านเก่า บ้านดอกบัว บ้านไผ่เดี่ยว บ้านเก้าห้อง และบ้านมะขามล้ม
7. จังหวัดสระบุรี ที่อำเภอหนองโดน ได้แก่ บ้านกล้วย บ้านคลอง บ้านครัว บ้านคลองบุญ บ้านโคลงโดน และบ้านสร้าง
8. จังหวัดนครนายก ที่อำเภอปากพลี มีบ้านใหม่ บ้านฝั่งคลอง บ้านท่าแดง บ้านหนองแสง บ้านคลองตะเคียน บ้านคลองเต้า บ้านเกาะคา บ้านแหมโค้ง บ้านสะแกชิง บ้านชุมข้าว บ้านหนองहुลิง บ้านโพธิ์ศรี บ้านกลางโสภา บ้านโพธิ์ทอง และบ้านเกาะหวาย
9. จังหวัดปราจีนบุรี ที่อำเภอโคกปีบและอำเภอสรีมหาโพธิ์ ได้แก่ บ้านหัวชา บ้านหัวหว้า บ้านหัวสระข่อย บ้านหายโสภ บ้านโคกปีบ บ้านโคกวัด บ้านโคกพนมดี บ้านหนองเสือ บ้านหนองสะแก บ้านหนองเกตุ บ้านหนองนก บ้านหนองบัวหมู บ้านโพนไทร บ้านโพนกระเบา บ้านคอนสัฟปาก บ้านคอนกระทง บ้านยาม บ้านแล้ง บ้านคูลำพัน บ้านไขขาด

บ้านละเมาะไผ่ บ้านหนองปรือ บ้านปรือหวาย บ้านส้มแสง บ้านแปรงไผ่ บ้านเกาะกระต่าย บ้านม่วงขาว และบ้านชำหว่า

10. จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่อำเภอพนมสารคามและอำเภอสนามชัยเขต ได้แก่ บ้านกลาง บ้านเมืองกลาย บ้านเมืองแมด บ้านหนองปรือน้อย บ้านหนองเค็ด บ้านหนองลี บ้านหนองยาว บ้านหนองเต่าชน บ้านหนองปลาตอง บ้านหนองน้ำคำ บ้านนาเหล่าน้ำ บ้านนาเหล่าบก บ้านจอมศรี บ้านเชิงใต้ บ้านเตาอิฐ บ้านเตาเหล็ก บ้านมหาเจดีย์ บ้านราชฮั่ว บ้านหัวกระสัง บ้านช่อง บ้านขุมข้าว บ้านจอมมณี บ้านโพธิ์ใหญ่ บ้านค้อ และบ้านแล้ง

11. จังหวัดลพบุรี ที่อำเภอเมือง ได้แก่ บ้านถนนใหญ่ บ้านถนนแคแล บ้านโคกกระเทียม ที่อำเภอบ้านหมี่ ได้แก่ บ้านกลาง บ้านสว่างอารมณ์ บ้านราษฎร์ธานี บ้านโบสถ์ บ้านโพหนอง บ้านเชียงงา บ้านกล้วย บ้านหมี่ใหญ่ บ้านหมี่น้อย บ้านบางกระพีใหญ่ บ้านบางกระพีน้อย บ้านสระเตยใหญ่ บ้านสระเตยน้อย บ้านลำโรงใหญ่ บ้านลำโรงน้อย บ้านมะขามเอน บ้านหินปักใหญ่ บ้านหินปักเหนือ บ้านหนองปักทุ่ง บ้านทุ่งทะเลหญ้า บ้านเขาวงกต บ้านทราย บ้านวังวัดเหนือ บ้านวังวัดใต้ บ้านหัวเขา บ้านคลองไม้เลียบ บ้านเนินยาว บ้านดงพลับ บ้านห้วยแก้ว บ้านหลุมข้าว บ้านมะขามเฒ่า บ้านหนองทรายขาว บ้านสระใหญ่ และบ้านไผ่ใหญ่

12. จังหวัดสิงห์บุรี ที่อำเภอพรหมบุรี ได้แก่ บ้านบางน้ำเชี่ยว บ้านคอนคา (บ้านโกคาภิวัฒน์)

13. จังหวัดหนองคาย ที่อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอโกสัมพิตย์

14. จังหวัดน่าน ที่อำเภอเมือง บ้านห้วยเล็บมือ (เหล็บมีน) อำเภอท่าวังผา บ้านฝ้ายมูล

1.4 ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนจากเวียงจันทน์ถึงสระบุรี

ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้านุวงศ์สวามิภักดิ์ผู้ยวนยกกองทัพตีไทยเรื่อยลงมาถึงนครราชสีมาเกิดการต่อสู้รบกับคุณหญิงโม ท้าพของเจ้านุวงศ์ถูกตีแตก ในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวไทยพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่บ้านเชียง อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมากรุงเทพฯ ลพบุรี สระบุรีและสิงห์บุรี ไทยพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมาก ครอบครัวไทยพวนที่อพยพครั้งนั้นเมื่อมาถึงสระบุรี ได้พากันแสวงหาที่อยู่ที่ทำกิน ในที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอหนองโดน ตามหมู่บ้านต่างๆ คือ บ้านกล้วย บ้านครัว บ้านคลอง คลองบุญ หนองโดน ทองย้อยและหนองแร โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกล้วยมีชนเผ่าไทยพวนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และยังมีสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป (สนั่น วงษ์เคี่ยม, 2560, สัมภาษณ์)

1.5 ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนผู้ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

สมัยที่ประเทศไทยไทยทำศึกสงครามกับประเทศลาว เมื่อไทยชนะก็กวาดต้อนคนลาวเป็นจำนวนมากในจำนวนนั้น มีคนลาวพวนอยู่ด้วย ต่อมาลาวพวนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ตำบลบ้านกล้วย “บ้านกล้วย” เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอหนองโคตร ได้ถือกำเนิดขึ้นมาประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งได้แยกออกจากชุมชนบ้านกล้วยเก่า โดยมีสาเหตุมาจากการเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่และเกิดโรคคอหอยคุดโรคระบาดขึ้น ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่าการเกิดไฟไหม้และการเกิดโรคคอหอยคุดโรคระบาดครั้งนี้ อาจจะทำให้เกิดการเสียชีวิตกันทั้งหมดหมู่บ้านจึงมีความคิดที่จะย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านใหม่ โดยได้มีการรวบรวมสมัครพรรคพวกเพื่อที่จะชวนกันย้ายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นชื่อว่า “ชุมชนหมู่บ้านกล้วย” และที่เดิมที่มีคนอาศัยอยู่บางส่วนเรียกว่า “บ้านกล้วยเก่า” ซึ่งคำว่า “บ้านกล้วย” มีคนให้ความหมายว่า การกลับถิ่นฐานของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะคนพวกนั้นจะอยู่ที่ใดก็หนีไม่พ้นที่จะต้องกลับมาอยู่ที่บ้านกล้วยแห่งนี้ (สนั่น วงษ์เกียรติ, 2560, สัมภาษณ์)

1.6 ที่มาของชื่อไทยพวน

คนไทยพวน (สมัยก่อนเรียก “ลาวพวน”) เป็นชนชาติไทยกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งเคยมีถิ่นฐานรกรากเดิมอยู่ที่เขตเมือง “พวน” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงจันทน์ ติดต่อแดนญวน (เวียดนามเหนือเดิม) มีเมืองเชียงขวางเป็นราชธานีคนไทยพวนที่อยู่ในเขตเมืองพวน สมัยนั้นมีชนเผ่าหลายภาษาปะปนกัน เช่น ลาวเวียง ผู้ไทยดำ ผู้ไทยขาว ลาวโซ่งดำ ลาวโซ่งขาว ลาวโซ่งลายและจีนฮ้อ แต่คนพื้นเมืองเป็นชนพวกข่า เฉพาะคนเมืองพวนต่างมีจารีตประเพณีขนบธรรมเนียมท้องถิ่นเหมือน ๆ กัน ภาษาพูด สำเนียงเพี้ยนไปบ้างแต่ฟังกันรู้เรื่อง มีภาษาอักษรหรือหนังสือธรรม แต่ที่แปลกมากคือ คนเมืองพวนแม้จะอพยพมาอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันนี้หลายจังหวัด ทุกหมู่บ้านจะภูมิใจเรียกตนเองว่า “พวน” ที่เรียกชื่อว่าเมืองพวนเพราะตั้งอยู่ใกล้เขาที่เรียกว่า “ภูพวน” นั่นเอง

1.7 วิถีชีวิตของชาวไทยพวน

วิถีชีวิตของชาวไทยพวนในด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย ภาษา วิถีชีวิต อาหาร ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี มีรายละเอียด ดังนี้ (สารานุกรมความรู้อู, 2556, หน้า 1)

“ไทยพวน” ได้ว่าถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใน “ตระกูลภาษาไท-กะได” สำหรับลักษณะรูปร่างของชาวไทยพวนนั้น ก็จะมีรูปร่างที่ค่อนข้างสันตักค่อนข้างใหญ่โต ความสูงของร่างกายเฉลี่ยเกินกว่า 5 ฟุตเลยทีเดียว ส่วนนัยน์ตานั้น ก็จะมีสีน้ำตาลออกเข้ม และค่อนข้างกลม แต่เปลือกตานั้นเปิดไม่ค่อยเต็มที่ ดังนั้นจึงมีความคล้ายกับคนจีนบางกลุ่ม ส่วนของใบหน้าค่อนข้างกลมแบบอวบอ้อม ผิวสีขาวนวลปนน้ำตาล สำหรับสตรีชาวไทยพวนนั้นก็ได้ออกจกัว่าอยู่ในขั้นสวย

มาก เรียกได้ว่าไม่แพ้กลุ่มไทยอื่น ๆ เลยก็ได้

การแต่งกาย ชายชาวไทยพวนสูงอายุนั้น จะมีความนิยมที่จะนุ่งกางเกงขากว้าง ความยาวของกางเกงนั้นยาวจนถึงหน้าแข้ง เสื้อคอกลมแขนสั้น ผ่าคอด้านหน้าลงเล็กน้อย พอสวมหัวได้ พาดไหล่ด้วยผ้าขาวม้า สำหรับผู้หญิงจะมีความนิยมที่จะนุ่งผ้าซิ่น ทอลวดลายสีที่ไม่ฉูดฉาด มากจนเกินไป เสื้อ โป่งคอกระเช้า และจะมีผ้าเบี่ยงห่มแบบสไบเฉียง

ภาพที่ 2.1 การแต่งกายของสตรีชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

ภาษาชาวไทยพวนนั้น จะมีทั้งภาษาพูดและภาษาหนังสือเป็นแบบเฉพาะของตัวเอง ในส่วนของภาษาพูด Phuan ตระกูลภาษาไทย-กะไดหรือภาษาไทยพวน ก็ยังคงใช้สื่อสารกัน อย่างกว้างขวาง ในส่วนของภาษาเขียนเป็นตัวหนังสือในปัจจุบันนี้นั้น ก็ถือได้ว่ามีจำนวนน้อยมาก เมื่อมีการเทียบกับประชากรจำนวนมากของชาติพันธุ์นี้ คนรุ่นใหม่ได้เริ่มมีการละทิ้งภาษาของตนเอง จึงเป็นประเด็นที่น่าห่วงกังวลของผู้นำชาวไทยพวนตัวอย่างของภาษาไทยพวนที่ใช้พูดสื่อสาร เช่น อีพ่อ-พ่อ, อีแม่-แม่, คั่ว-อาผู้หญิง, ไปกะเลอ-ไปไหน, หมาเจียบ-น้อยหน้า, หมาเด่น-มะเขือเทศ,

วิถีชีวิตสำหรับชาวไทยพวนนั้น ก็จะเป็นชนที่มีความรักสงบ รักความสามัคคี มีการยึดถือและมีการปฏิบัติยึดถือ จารีตอย่างเคร่งครัด และยังมีภูมิปัญญาในเรื่องของปัจจัยสี่ของตนเอง เช่น การจักสาน การทอผ้า การสร้างบ้านเรือน การปรุงอาหาร การปรุงยา และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

อาหารอาหารที่ถือเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของชาวไทย คือ เจียวปลาและ (น้ำพริกปลาร้า), ปลาจ่อม, แจ่ว, ส่วนอาหารที่ชาวไทยพวนนิยมทำในงานเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ก็จะได้แก่ ข้าวปุ้น (ขนมจีน), ข้าวจี, ขนมกงแหน, ข้าวโล้น, ขนมดากระทะ, ขนมคาบหมู ฯลฯ

ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ นอกจากในเรื่องของการนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านในชุมชนฯ คนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยพวนนั้น ก็ยังได้มีการนับถือปู่ตา ผีบรรพบุรุษ โดยจะแยกหิ้งพระและหิ้งบูชา บรรพบุรุษเอาไว้แยกกัน เชื่อกันว่าหาก “เช่น ไหวดี ทำพลีถูกต้อง” ผีปู่ตานั้น ก็จะคุ้มครองให้ชาวบ้านนั้นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

1.8 ประเพณีของชาวไทยพวน “ฮิตสิบสองครองสิบสี่”

ประเพณีของชาวไทยพวนที่ปฏิบัติกันมานานคือ “ฮิตสิบสองครองสิบสี่” รายละเอียด ดังนี้ (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556, หน้า 27-29)

ชาวไทยพวนมีจารีตประเพณีที่ยึดถือและปฏิบัติมาเป็นช้านาน ได้แก่ การถือฮิตสิบสองครองสิบสี่เป็นการปฏิบัติตามประเพณี 12 เดือนเป็นเทศกาลงานบุญที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมสำหรับครองสิบสี่เป็นกรอบพฤติกรรมของสังคมที่ต้องการให้แต่ละบุคคล (Individual) มีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันดังนั้นสังคมจึงกำหนดวิธีประพฤติปฏิบัติเป็นกรอบไว้ว่าวิถีชีวิตของแต่ละครอบครัวควรจะต้องทำอะไรทำอย่างไรบ้างซึ่งกรอบพฤติกรรมของสังคมนี้อาจมองอย่างครองสิบสี่จะวางไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ลึกซึ้ง โดยใช้หลักปรัชญาของศาสนาเป็นตัวกลมเกลียวและช่วยซึมซับให้บุคคลเกิดความเชื่อเกิดความรู้สึกศรัทธาและเกิดความกลัวเมื่อทำนอกกรอบหรือต่างออกไปจากสังคมกำหนดเหล่านี้คือหน้าที่หนึ่งของศาสนาที่จะคอยกลมเกลียวเชื่อมโยงสิ่งที่ดีงามและที่ถูกต้องตามที่สังคมต้องการไว้ให้สมาชิกของสังคมได้ปฏิบัติตามได้สนิทใจปฏิบัติไปอย่างมีความหมายประพฤติปฏิบัติอย่างสบายใจซึ่งในครองสิบสี่แม้จะเป็นกรอบเหมือนกับอยู่กับครอบครัวของสมาชิกของสังคมนั้นแต่เมื่อคุณให้คิดให้ลึกแล้วจะเห็นว่าสังคมและศาสนาจะเป็นกรอบที่ทั้งสังคมและศาสนาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างกลมกลืนและกลมเกลียว (Socialization) ให้ทุกคนคิดปฏิบัติในชีวิตประจำวันซึ่งมาจากศาสนาทั้งข้อห้ามซึ่งอาจจะหมายถึงบาปซึ่งไม่ควรปฏิบัติและสิ่งที่ต้องปฏิบัติคือบุญ

ศีตภาษาท้องถิ่นมีความหมายว่าจารีตในภาษากลางเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ดี
ศีตสิบสอง คือ ประเพณีที่ต้องปฏิบัติตามทั้ง 12 เดือนตามการนับทางจันทรคติเป็นการกำหนดไว้
เป็นบรรทัดฐานมีดังนี้

เดือนอ้าย เป็นเดือนที่ข้าวในนาสุกและเริ่มเก็บเกี่ยวได้ข้าวใหม่มาเนื้อมันหอมและ
ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีไม้ไผ่ลำใหม่ที่กำลังเจริญเติบโตเหมาะสำหรับทำข้าวหลามชาวบ้านจึงร่วม
ใจจัดงานบุญเพื่อนำอาหารไปถวายพระในวันธรรมสวนะงานบุญนี้เรียกว่า “ทานข้าวหลาม”
ซึ่งหัวหน้าแต่ละหมู่บ้านจะเป็นผู้กำหนดวัน

เดือนยี่ เป็นเดือนที่ชาวนาเก็บเกี่ยวและขนข้าวมาไว้ที่ลานข้าวและทยอยขนข้าว
ขึ้นลานเรื่อย ๆ ไปคือเริ่มตั้งแต่ข้าวเบาและขนข้าวกลาง (ข้าวนาลุ่ม) ขึ้นลานตามลำดับการขนข้าว
ย้ายที่นี้ชาวบ้านถือว่าขวัญข้าวอาจไม่มากับข้าวจึงมีประเพณีผู้ขวัญหรือเรียกขวัญข้าวให้มาอยู่ที่ลาน
กับข้าวด้วยเรียกบุญนี้ว่า “ผู้ขวัญข้าว” บางแห่งเรียกว่า “บุญแม่โพสพ”

เดือนสาม มีประเพณีกำฟ้าเป็นประเพณีหยุดงานชาวบ้านเรียกว่าคะลำหรือกำ คือ
หยุดการใช้งานสัตว์พาหนะทุกชนิดให้ทุกคนถือศีลเข้าวัดทำบุญและมีอีกประเพณีที่ทำในเดือนนี้
คือประเพณีเลี้ยงตาปู่วันรุ่งขึ้นถัดไปก็เป็นวันทำบุญถวายอาหารพระที่วัดเรียกว่า “ทานข้าวจี”

เดือนสี่ ชาวไทยพวนจะถือว่าเป็นเดือนมงคลงานไร่นาเสร็จสิ้นจะจัดงาน “กินดอง
หรือแต่งดอง” ซึ่งก็คือการแต่งงานเมื่อแต่งงานแล้วก็เป็นเวลา “ออกเฮือน” ซึ่งต้องมีการขึ้นบ้านใหม่
เรียกว่า “เฮาะเฮือน” บางบ้านที่ไม่ได้จัดพิธีแต่งงานเนื่องจากลูกชายยังไม่ได้บวชเรียนก็จะจัดการบวช
ในเดือนนี้เช่นกัน

เดือนห้า เป็นปีใหม่หรือศักราชใหม่ของการนับปีแบบไทยชาวไทยพวนจะต้องไป
สรงน้ำพระและงานรดน้ำผู้ใหญ่ซึ่งเรียกว่า “สมาผู้ใหญ่” คือการไปขอสมมาลาโทษที่ได้ล่วงเกินทำสิ่ง
ที่ไม่เหมาะสมไม่ควรขอให้ท่านอโหสิกรรมและจะไม่ทำอีก

เดือนหก ทำบุญทำทานในวันวิสาขะรำลึกถึงองค์พระพุทธเจ้าเวียนเทียนฟังเทศน์
และมีพิธีเลี้ยงตาปู่อีกครั้ง

เดือนเจ็ด เป็นเดือนที่ชาวนากำลังลงนาไถหว่านค้ำเดือนนี้ยังไม่มีการบุญเพราะ
ชาวบ้านไม่ว่าง

เดือนแปด เป็นเดือนที่กำลังปักดำจึงไม่งานบุญมีเพียงงานบุญตามพระพุทธศาสนา
คือบุญเข้าพรรษาวันพระชาวไทยพวนก็จะไปทำบุญใส่บาตรในวันเพ็ญกลางเดือนแปดเป็นวัน
อาสาฬหบูชารุ่งขึ้นเป็นวันเข้าพรรษา

เดือนเก้า เป็นเดือนแห่งการทำนาทำไร่สิ้นสุดลงนำควายกลับบ้านทำพิธี
“ผู้ขวัญควาย” เรียกขวัญควายให้กลับบ้านมีงานบุญอีกงานหนึ่งชาวไทยพวนเรียกว่า “บุญห่อข้าว”

หรืองานบุญสารทพวนเป็นงานที่ทำให้ผีปู่ย่าตายายและอุทิศให้กับผีไม่มีญาติทำเป็นห่อไปส่งเปรตในวันแรม 14 ค่ำเดือน 9 ของทุกปี

เดือนสิบบุญเดือนสิบเรียกว่า การทำบุญข้าวสากหรือบุญสากกัถ

เดือนสิบเอ็ดเดือนนี้มีฝนตกมากมีน้ำขังน้ำเต็มตลิ่งบางบ้านจะจัดงานแข่งเรือในบุญผ้าป่าเรียกว่า “ช่วงเฮือ” เป็นฤดูออกพรรษามีงานตักบาตรเทโวบางวัดจัดเทศน์คาถาพัน

เดือนสิบสองมีการฉลองบุญกฐินและยังมีบุญแหวน (พระเวสสันดร) คือ การเทศน์มหาชาติและในอดีตจะมีประเพณีทิ้งค้อนไฟ” เป็นการทิ้งเพื่อสะเดาะเคราะห์ในสิ่งไม่ดีทั้งหลายตกไปตามค้อนไฟไหลไปกับน้ำและมีบุญทานที่เรียกว่า “บุญข้าวเม่า”

กองสิบสี่กองแปลว่า พิทักษ์ไว้หรือดำรงไว้ ฉะนั้นกองสิบสี่ จึงหมายถึง สิ่งที่ดีงาม ที่ควรประพฤติทั้งสิบสี่อย่างกำหนดดังนี้

1. เอ็ดไฮ้เฮือน (ทำรื้อบ้าน) มีเทวดาสี่แฉ (สี่มุม)
2. ล้างดินแล้วขึ้นเฮือน
3. อย่างนั่งยี่นทับเงาพระ-เณรหรือผู้หลักผู้ใหญ่
4. อย่าโกงตาชั่งตาเต็ง
5. ก่อนนอน (เมีย)สมมาผ้า (สมมาลาโทษ)
6. วันพระทำบุญทำทานรักษาศีลแล้วสมมาผ้าคารวะพ่อแม่
7. ของที่ดีอาหารที่ดีต้องถวายพระก่อน
8. ไปทำบุญในวันพระเสมอ
9. ทุกวันพระวัน โคนสมมาประตูกันใด (บันได) และก้อนเส้า
10. อย่าเอาของกินเงินกินเคน (กินก่อนแล้ว) ไปถวายพระ
11. ตักบาตรเฮือถีสวงคือจากหัวแถวไปท้ายแถว
12. อย่างร่วมเพศยามเมื่อวันศีลวันสำคัญให้หลีกไกลละเว้น
13. พระท่านอยู่ปริวาสกรรม (เข้ากรรม) เฮือถวายบริวาร 8
14. พระเณรช่าง (เดิน) ผ่านเฮือนั่งลงพนมนบไหว้

จากประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวนและไทยพวนข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ซึ่งบรรพบุรุษได้อพยพมาจากเมืองเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) โดยครั้งแรกปลายสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงออกรบแล้วชนะสงครามได้กวาดต้อนเอาชาวลาวพวนมาอยู่ประเทศไทย โดยสาเหตุที่มาอยู่ประเทศไทย เพราะเป็นเชลยศึกเลยถูกกวาดต้อนและอพยพมาเมืองไทยและอพยพกันมาเองตามความสมัครใจเพื่อหลบหนีภัยสงคราม

แยกย้ายไปอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น จังหวัดสุโขทัย แพร่ อุรธานี ลพบุรี และ สระบุรี เป็นต้นมาอาศัยอยู่ในจังหวัดสระบุรี ที่อำเภอคอนทูด บ้านไผ่หลิว และอำเภอหนองโดน ตำบลบ้านกล้วยประเพณี 12 เดือนของชาวไทยพวน คือ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นหลักปฏิบัติที่ยึดถือกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตทั้ง 12 เดือนนั่นเอง

2. องค์ความรู้ภูมิปัญญาและถอดรหัสภูมิปัญญา

2.1 ความหมายของภูมิปัญญา

โกวิท พวงงาม (2557, หน้า 150) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา(Wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถของคนที่เกิดจากการเรียนรู้ศึกษา สังเกต อบรม สั่งสอน ซึ่งคนได้สั่งสมถ่ายทอด และสืบเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสาย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลายาวนาน ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าที่คนได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสุข อุดมสมบูรณ์ เจริญก้าวหน้า และอยู่รอดปลอดภัยในสังคมโลกปัจจุบัน

วรุช สุวรรณฤทธิ์ และคณะ (2549, หน้า 148) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้พัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่เกิดจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

เสรี พงศ์พิศ (2550, หน้า 44) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญา คือ ศาสตร์ศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลานจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัยสี่ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคม ภูมิปัญญาเป็นศิลป์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่า ดีและงาม ที่ผู้คนได้คิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมอง แต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ

สุพิชฌาย์ สวัสดิ์ราชฤทธิ์ และกุลธิดา รัตนโกศล, (2551, หน้า 371) กล่าวไว้ว่า คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

สามารถ จันทร์สุริย์ (2554, หน้า 5-6) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของคนโดยทั่วไป

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถทั้งหมดของชาวบ้านธรรมดาในพื้นที่หมู่บ้านต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านอย่างเหมาะสมตามสภาพพื้นที่หรือพื้นที่บ้านของแต่ละแห่ง

3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคนใดคนหนึ่งคิดได้เองในการดำเนินชีวิต และแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้รวมทั้งหมด ทั้งกว้างทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของชาวบ้าน โดยส่วนรวมทั้งหมดทุกคนในท้องถิ่นหมู่บ้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตหรือแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่นของแต่ละแห่ง ซึ่งไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นภูมิปัญญานิรนามก็ได้

5. ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความสามารถ และทักษะที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของคนไทย อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ มวลรวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี ในการสร้างผลงานแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

6. ภูมิปัญญาสากล หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อและความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของชาวโลกกลุ่มหนึ่ง มีการสืบทอดไหลบ่าไปสู่ประเทศต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จนเป็นที่ยอมรับของคนจำนวนมาก

จากนักการศึกษาได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต เป็นองค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ และทักษะ ที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

2.2 ลักษณะภูมิปัญญา

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 49) ได้สรุปคำกล่าวของ วิจิต นันทสุวรรณ เกี่ยวกับลักษณะของภูมิปัญญา โดยแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ

2.2.1 ภูมิปัญญาที่เกิดจากการใช้ชีวิตตามธรรมชาติเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติที่ชาวบ้านหรือท้องถิ่นปฏิบัติ เช่น ความเชื่อต่าง ๆ เรื่องผี มีผีไร้ผีนา เป็นต้น ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดสภาวะสมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ

2.2.2 ภูมิปัญญาที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันหมายถึง แบบแผนพฤติกรรมของสังคมที่บอกว่าสิ่งนั้นดีสิ่งนั้นไม่ดีซึ่งมีลักษณะของสันติวิธีแห่งการอยู่ร่วมกัน

2.2.3 ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้าน เช่น ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ในการทำมาหากินการประกอบอาชีพการรักษาสภาพ เป็นต้น

2.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญามีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ดังนั้น ปัจจัยที่ทำให้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย แบ่งได้ 2 ประการ ดังนี้ (สุพิชฌาย์ สวัสดิราษฎร์ และกุลธิดา รัตนโกศล (2551, หน้า 372-373)

2.3.1 ในยุคก่อนภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้นมาถูกนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต เช่น การแพทย์แผนโบราณหรือแผนไทยเพื่อการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค และเพื่อสุขภาพ การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง เช่น เครื่องไถนา อวน แห ฯลฯ การชลประทานเพื่อแก้ไขและป้องกันน้ำท่วมตลอดจนเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง การสร้างอาคาร เครื่องทุนแรงมาใช้ต่อสู้ในสงคราม การถนอมอาหารไว้บริโภคในภาวะสงคราม การคิดค้นเทคนิคการเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตมากๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ มักจะสร้างสรรค์ในรูปแบบของภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์ ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและด้านโภชนาการ

2.3.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต

ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยในประวัติศาสตร์จะถูกสร้างสรรค์มาในรูปของภูมิปัญญาเกือบทุก ๆ ด้าน แต่ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี ด้านกีฬาและ

การละเล่นต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อน การจรรโลงจิตใจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชีวิต

2.4 สังคมไทยในอดีตอยู่ได้เพราะภูมิปัญญา

สังคมไทยในอดีตอยู่ได้เพราะภูมิปัญญา เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานความคิดอันเป็นองค์รวมของภูมิปัญญา ควรพิจารณามติที่ว่าด้วยความสัมพันธ์อันเป็นหัวใจของภูมิปัญญา ความสัมพันธ์ที่ปรากฏในแนวคิดที่ว่าด้วย “เวลา ที่ ผี ขวัญ” อันเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชุมชนไทยในอดีต รายละเอียดดังนี้ (เสรี พงศ์พิศ, 2550, หน้า 51-52)

2.4.1 “เวลา” ในความเข้าใจของคนไทยในอดีตเป็น “วงกลม” เป็น “รอบ” 12 เดือนเป็นหนึ่งปี 12 ปีเป็นหนึ่งรอบ รอบเล็กรอบใหญ่ไม่มีสิ้นสุด เวลาไม่เป็น “เส้นตรง” เหมือนความคิดแบบตะวันตกที่มีการสร้างโลกและสิ้นโลก หรือมีการระเบิดครั้งใหญ่ (big bang) และวันที่โลกจะสิ้นสุดความจริงเวลาของคนไทยในอดีต มีการเริ่มต้นใหม่ทุกปี เริ่มในวันขึ้นปีใหม่ ปกติเป็นปีใหม่ไทย คือ วันสงกรานต์ หลายแห่งปรับมาใช้ในวันปีใหมสากล แต่ไม่ว่าจะถือปีใหม่ไหนคนไทยก็กลับบ้าน ไปกราบพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ไปทำบุญที่วัด ปลอญนกลปลอญปลา ไปสืบทอดชีวิตต่อชีวิต เพิ่มพลังเพื่อที่จะได้กลับไปเริ่มต้นปีใหม่ด้วยความเข้มแข็งนักมนุษยวิทยาบางคนเรียก ปรากฏการณ์นี้ว่า ตำนานแห่งการกลับมาของนิรันดร์กาล (myth of eternal return)

4.4.2 “ที่” เป็นอะไรที่ต้องค้นหาจุดที่ลงตัว จุดพอดี จุดที่มีพลัง คู่ข้างบน คู่ข้างล่าง รวมทั้ง “ใต้ดิน” โดยผู้รู้ที่ “มองเห็น” สิ่งทีคนธรรมดาองไม่เห็น เข้าใจจุดสมดุลที่คนธรรมดาไม่เข้าใจ ในประเพณีจีนพัฒนาเป็นศาสตร์เรียกว่า “ฮวงจุ้ย” เวลาที่สัมพันธ์กัน การดูแลสถานที่ คู่ที่คู่ทาง สัมพันธ์กับจักรวาลกับทุกสิ่ง คล้ายกับ ที่-เวลา (space-time) ของไอน์สไตน์ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันล้ำลึกที่ “เข้าใจ” หรือหยั่งรู้ซึ่งถึงความสัมพันธ์ของทุกสิ่งจนกระทั่ง “เด็กดอกไม้ดอกเดียวกระเทือนถึงดวงดาว”

4.4.3 “ผี” สำหรับคนโบราณไม่ใช่ “ตัวอะไร” ที่น่าเกลียดน่ากลัวมาหลอกหลอนผู้คน ผีไม่ใช่อะไรที่คนจะไปติดสินบนเหมือนทุกวันนี้ แต่มีความหมายถึงกฎเกณฑ์และระเบียบของความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ กับดิน น้ำ ป่า เขา ไร่นา บ้านเรือน ครอบครัว ชุมชน คนที่ยังอยู่และคนที่ตายไปแล้ว ทุกอย่างมี “ฮิต-คอง” อย่างที่คนอีสานว่า เป็นกฎระเบียบที่เป็นจารีตประเพณี ผีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นกฎหมาย ผิดผีไม่ได้มีความหมายเพียงการไปจุดลูกสาวเขา ได้เสียกันแล้วต้องไปขอขมาเสียผี แต่หมายถึงการผิดจารีตประเพณี ผิดกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติ การดำเนินชีวิตที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา

4.4.4 “ขวัญ” เป็นปรัชญาที่น่าจะมาจากอินเดีย สัมพันธ์กับศาสนาพราหมณ์และฮินดู คนที่ทำหน้าที่บายศรีสู่ขวัญเรียกว่า พราหมณ์ ขวัญเป็นความคิดที่เกี่ยวกับจิตแห่งจักรวาล

ซึ่งมีอยู่ในทุกสิ่ง เป็นสายใยชีวิตที่เชื่อมโยงทุกสิ่งเข้าด้วยกัน สายสัมพันธ์นี้ถูกรื้อฟื้นให้แน่นแฟ้น เพื่อสร้างพลังชีวิตให้กับผู้คน มีการบายศรีสู่ขวัญเมื่อคนหายป่วย หลังจากการเดินทางไกลกลับมาถึงบ้าน หรือกำลังจะออกเดินทางไปไกลจากครอบครัว จากชุมชน ขวัญไม่ได้อยู่ในคนเท่านั้น ยังมีขวัญข้าว ขวัญควาย ขวัญเกวียน และขวัญต่าง ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่สัมพันธ์กับชีวิตของผู้คน เกื้อกูลให้ประโยชน์หลังฤดูการทำนา จึงมีพิธีสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญควาย สู่ขวัญเกวียน คนขับแท็กซี่ จากอีสานซื้อพวงมาลัยจากเด็กข้างถนน นำไปห้อยที่กระจกแล้วยกมือไหว้ เขาไหว้ “ขวัญ” ของแท็กซี่ ซึ่งช่วยให้เขาในการทำมาหากิน ดังนั้น ขวัญทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์กันอย่างมีชีวิต ทำให้ทุกอย่างในจักรวาลเป็นองค์ภาพพ (organism) เดียว เป็นหนึ่งเดียวอย่างแยกมิได้ ทุกสิ่งทุกอย่างจึงต้องสัมพันธ์กันอย่างสมดุล เพื่อก่อให้เกิดพลังและอยู่อย่างเกื้อกูลกัน

5.5 ถอดรหัสภูมิปัญญา

5.5.1 ความหมายการถอดรหัส

การถอดรหัส หมายถึง การตีความ การค้นหาความหมายที่ซ่อนอยู่ คล้ายกับการถอดหรือการแก้สมการทางคณิตศาสตร์ ปัจจุบันใช้กันในหลายบริบท เช่น คอมพิวเตอร์ ภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่น การถอดรหัสภูมิปัญญา ถอดรหัสดีเอ็นเอ ถอดรหัสเศรษฐกิจไทย ถอดรหัสชีวิต (ของใครบางคน) ถอดรหัสไวรัสคอมพิวเตอร์ การถอดรหัสเป็นเครื่องมือสำคัญ เพื่อเข้าถึงความหมายและคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น การถอดรหัสภูมิปัญญาไทย อย่างบ้านทรงไทย มวยไทย ซึ่งจะช่วยให้ค้นพบคุณค่าและความหมายลึก เพื่อการสืบทอดให้สัมฤทธิ์ในวันนี้ โดยอาจไม่จำเป็นต้องคงรูปแบบเดิมไว้ อาจแยกเอาเนื้อหาเดิมมาประยุกต์ในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกว่าสำหรับวันนี้ก็ได้ (เสรี พงศ์พิศ, 2553, หน้า 87-88)

5.5.2 ความหมายการถอดรหัสภูมิปัญญา

การถอดรหัสภูมิปัญญาหมายถึงการตีความให้ได้ความหมายอันลุ่มลึกของภูมิปัญญา ทำให้เข้าใจ "วิญญาณ" และสารัตถะที่แท้จริง ไม่ยึดติดรูปแบบ แต่รับเอา "จิตวิญญาณ" (spirit) มาประยุกต์ให้สมสมัยถ้าอยากรู้ว่าภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีอะไรดีจึงทำให้คนอยู่เย็นเป็นสุขได้ในอดีตก็ต้องหาทางสืบค้นให้ได้ ต้องหาเครื่องมือมาถอดรหัสภูมิปัญญา สืบค้นหาตรรกะของคนโบราณ หาฐานคิดของคนในอดีตซึ่งตั้งอยู่บนโลกทัศน์ชีวิตทัศน์อีกแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างไปจากคนในสังคมวันนี้ที่ถูกครอบงำด้วยความอยาก ความโลภในวิถีทันสมัยของสังคม บ้าบริโภคนิยมและลัทธิบูชาเงินเครื่องมือที่ดีที่สุดเริ่มต้นที่ใจ เพราะ “ใจมาปัญญาเกิด” ถ้าใจไม่เปิดรับก็รับอะไรไม่ได้ เหตุผลอย่างเดียวอธิบายเรื่องภูมิปัญญาไม่ได้ เพราะภูมิปัญญาเป็นอะไรที่ใหญ่กว่าเหตุผลมากนัก (เสรี พงศ์พิศ, 2556, หน้า 1)

จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การถอดรหัส ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการตีความ อธิบายขยายความของคำศัพท์หรือกิจกรรมนั้น ๆ เป็นการค้นหา สืบค้นองค์ความรู้จากปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับประเพณีกำฟ้า เพื่อให้ทราบองค์ความรู้ สาระสำคัญ ความหมาย คุณค่า และความสัมพันธ์(คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับธรรมชาติ และคนกับคน) ที่บรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น พิธีกำฟ้า พิธีสู่ขวัญข้าว พิธีบวงสรวงเทพยดา การเลี้ยงทายแม่ นางกวัก หมอลำไทยพวน และกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

3. องค์ความรู้ประเพณี

3.1 ความหมายของประเพณี

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(2551, หน้า 180) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี หมายถึงความประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นที่ยอมรับของคน ส่วนรวมปรากฏเป็นลักษณะ 3 อย่าง คือ 1) เอกนิยม หมายถึงการกำหนดให้มีประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเหมือนกัน ไม่มีประเพณีหลากหลายแตกต่างกัน 2) พหุนิยม หมายถึงกำหนดให้มีประเพณีแตกต่างหลากหลาย ต่างกลุ่มต่างมีประเพณีเป็นของตนเอง ไม่จำกัดจำนวนของประเพณี และ 3) สัมพัทธนิยม หมายถึงกำหนดให้มีประเพณีของชนชาติต่าง ๆ สัมพันธ์กัน มีของเก่าเป็นพื้นฐานบ้าง มีของใหม่เข้ามาปรับปรุงบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย

วรุช สุวรรณฤทธิ์และคณะ(2549, หน้า 65) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี หมายถึงความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงการประกอบพิธีในโอกาสต่าง ๆ ที่กระทำกันมาในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณี คือ เป็นสิ่งที่เชื่อถือปฏิบัติกันมา จนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบต่อกันมาและมีอิทธิพลจนถึงปัจจุบัน

บันเทิง พาพิจิตร (2549, หน้า 78) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี หมายถึง สิ่ง ที่สังคมส่วนรวมสร้างขึ้นให้เป็นมรดกที่ผู้เป็นทายาทจะต้องรับไว้และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่นด้วย

นงเยาว์ ชาญณรงค์ (2545, หน้า 149) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งหรือการกระทำที่กลุ่มชนประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา จงลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันในวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งๆ ประเพณีมีลักษณะร่วม คือ เป็นปรัมปราและอันทนัย เป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ และเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันได้

ประสิทธิ์ ศรีสมุทร(ม.ป.ป., หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประเพณี หมายถึง ประเพณีเปรียบเสมือนเครื่องร้อยรัดของคนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ และได้ประพจน์สืบต่อกันมานมนานไม่สามารถจะสลายหายจืดจางได้ การที่ประเพณีได้ตกไปอยู่ต่างท้องถิ่นก็จะมี การประกอบหรือกระทำแตกต่างกันออกไป แม้จะเรียกชื่อเดียวกัน แต่ส่วนใหญ่จะเหมือนกัน จะแตกต่างกันบ้างก็ในรายละเอียดเท่านั้น เช่น การเกิด ประเพณีการบวช การแต่งงาน เป็นต้น

สรุปได้ว่า ประเพณี หมายถึง ขนบธรรมเนียม ระเบียบแบบแผนค่านิยม หลักปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนบ้านกล้วย ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ที่คนส่วนใหญ่ ในชุมชนให้การยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่น ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น

3.2 ความสำคัญของประเพณี

ประเพณี เปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่จะต้องมีการสืบพันธุ์มีลูกหลานต่อไป แต่ประเพณีจะเป็นการสืบเนื่อง กล่าวคือ ถ้าผู้คนปฏิบัติเป็นกิจนิสัยประจำชาติ ไม่ว่าจะอยู่ ณ ที่ใด ประเพณีก็คงอยู่ตลอดไป เช่น ประเพณีการกิน ประเพณีการแต่งกาย ประเพณีการทักทายด้วยการไหว้ ประเพณีการแต่งงานและประเพณีการทำศพ เป็นต้นดังนั้น ประเพณีจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556, หน้า 16-18)

3.2.1 ประเพณี มีส่วนช่วยรักษาชาติ เพราะประเพณีแสดงออกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของชาติ การที่คนถิ่นใดปฏิบัติพิธีกรรมใดทุกปีตลอดมาก็นับเป็นการสืบต่อวัฒนธรรมอันดีงามของถิ่นตนและของชาติมิให้เสื่อมสูญ เป็นการดำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาติให้คงอยู่ตลอดไป

3.2.2 ประเพณีก่อให้เกิดกฎ อันเนื่องมาจากการที่มนุษย์ได้ประพจน์ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน จนกลายเป็นกฎ เป็นข้อห้าม ข้อปฏิบัติในท้องถิ่น ในลัทธิศาสนา และกลายเป็นกฎหมายของชาติไปด้วย เช่น ศาสนาอิสลามห้ามกินหมู ดังนั้น ประเทศอิสลามที่นับถือศาสนาอิสลามจึงไม่นิยมเลี้ยงหมู เป็นต้น

3.2.3 ประเพณีก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนและวินัยในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข พ้นจากสภาพป่าเถื่อนเขี้ยวสัตว์

3.2.4 ประเพณีส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควรและมีคุณธรรมหลายประการ เช่น

3.2.4.1 ทำให้เกิดความรักชาติ ภูมิใจในความเป็นชาติของตน

3.2.4.2 ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างคนในท้องถิ่นเองหรือต่างท้องถิ่นและคนต่างระดับต่างฐานะ ให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีศรัทธาร่วมกัน เช่น ประเพณีการ

ทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

3.2.4.3 ช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักบุญคุณและรู้จักแสดงความกตัญญูกตเวที ตลอดจนรู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ อาทิ ประเพณีรดน้ำดำหัวบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ในช่วงสงกรานต์ และทำบุญอุทิศให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

3.2.5 ประเพณียังมีส่วนช่วยเสริมกำลังใจ คือ ทำแล้วจะสบายใจ เช่น ประเพณีทำบุญวันคล้ายวันเกิด ประเพณีทำบุญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

3.2.6 ประเพณียังมีส่วนช่วยให้เกิดความอบอุ่นใจในครอบครัวและมีความรักใคร่ปรองดอง เช่น ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการบวช เป็นต้น

3.2.7 ประเพณีมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ในงานเทศกาลต่าง ๆ ทั้งระดับชุมชน/ท้องถิ่น ระดับประเทศ จะดึงดูดคนในท้องถิ่นและต่างถิ่นและชาวต่างประเทศให้มาเที่ยวร่วมงานได้มาก เช่น ประเพณีสงกรานต์ของเชียงใหม่ ประเพณีแห่เทียนพรรษาของอุบลราชธานี เป็นต้น

3.2.8 ประเพณีช่วยส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประเทศจากการที่นักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ มาเที่ยวงานประเพณีนั้นๆ ทำให้มีรายได้เข้าสู่ชุมชน/ท้องถิ่นและประเทศชาติ

สรุปได้ว่า ประเพณีมีความสำคัญต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ เพราะเป็นระเบียบแบบแผนในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนสังคม ปฏิบัติในทิศทางเดียวกันอยู่ในกรอบจารีตประเพณี ขนบและธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม และที่สำคัญก่อให้เกิดความรักชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

3.3 ประเภทของประเพณี

ประเพณีนั้นเราอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.3.1 จารีตประเพณี (Mores) คือ ประเพณีที่ต้องประพฤติเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมและจรรยาของสังคม ถือกันว่ามีคุณค่าต่อบุคคลในสังคมนั้นๆ ใครฝ่าฝืนหรือเฉยเมยถือว่าเป็นการละเมิดกฎสังคม ผิดประเพณีของสังคม ถือเป็นความผิดความชั่วมีโทษ เช่น ประเพณีการแต่งงาน เป็นต้น

3.3.2 ขนบประเพณี (Institution) คือ ประเพณีที่วางเป็นระเบียบไว้ จะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม โดยตรง เช่น เขียนเป็นกฎหรือระเบียบให้กระทำร่วมกัน มีข้ออ้างอิงเป็นตัวบทกฎหมาย โดยอ้อมหรือโดยปริยาย คือ รู้กันเอง ถือสืบๆ กันมา คนในถิ่นนั้นปฏิบัติกันอย่างน้อยๆ เช่น ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น

3.3.3 ธรรมเนียมประเพณี (Convention) คือ เรื่องเกี่ยวกับธรรมเนียมของสามัญชน ไม่ถือเอาผิดเอาถูก ไม่มีการลงโทษ ปรับสินไหมเหมือนจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบเครื่องครัดเหมือนขนบประเพณี ผู้ทำผิดประเพณีนี้ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหายหรือมีโทษมากนัก เพียงแต่ถือว่าผู้ผิดประเพณีเป็นผู้ไร้การศึกษา ขาดคุณสมบัติผู้ดี เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ การยืน เดิน นั่ง นอน อันไม่เหมาะสม เป็นต้น (บันเทิง พาพิจิตร, 2549, หน้า 78)

นอกจากจะแบ่งประเพณีเป็น 3 ประเภทดังกล่าวแล้ว ยังสามารถแบ่งประเภทของประเพณีได้อีกรูปแบบหนึ่ง ดังนี้ (เดชบัณฑิต รัตน์ปิยะภากรณ์, 2550, หน้า 89)

1. ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวโดยเฉพาะเริ่มตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณีการเกิด ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำบุญงานศพ และประเพณีการปลูกเรือน

2. ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม เป็นเรื่องที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคม เช่น ประเพณีเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และเกี่ยวกับเทศกาลต่าง ๆ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น

3. ประเพณีเกี่ยวกับท้องถิ่น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น การลงช่วงปั่นฝ้ายที่ภาคอีสาน การคล้องช้างที่จังหวัดสุรินทร์ การทำมีดอรัญญิกที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทำร่มบ่อสร้างที่จังหวัดเชียงใหม่ การแต่งกาย เช่น การแต่งกายสมัยศรีวิชัย ลพบุรี ล้านนา สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ การรับประทานอาหาร เช่น แกงโฮ๊ะ แกงอ่อม ข้าวซอย ข้าวเหนียว ยำดอกของภาคเหนือ แกงเหลือง แกงไตปลา ข้าวยาของภาคใต้ และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลงเรือ เพลงอีแซว ลำตัดของภาคกลาง เพลงโคราชของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

ประเภทของประเพณี สรุปได้ว่า ประเพณีแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ จารีตประเพณี คือ การปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องศีลธรรมอันดีงาม ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่วางเป็นกฎระเบียบเอาไว้ให้คนปฏิบัติ และธรรมเนียมประเพณี คือ การปฏิบัติต่อกัน เช่น มารยาททางสังคม เป็นต้น

3.4 ประโยชน์ของประเพณี

ประเพณีท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชน สรุปได้ดังนี้ (วิมล จิโรจพันธุ์, ประชิต สกณะพันธ์, ขอบ อินทรประสิทธิ์และอุดม เขยกิจวงศ์, 2546, หน้า 268)

3.4.1 ด้านสังคม เนื่องจากประเพณีท้องถิ่นเป็นมรดกทางสังคม สังคมจะอยู่ได้ก็เพราะคนในสังคมนั้น ๆ มีแนวประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการที่คนในสังคมสามารถรวมตัวกันได้ นั่นก็เนื่องมาจากการมีวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านเป็นเครื่องยึด

เหนียวจิตใจร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางที่อยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน อันเป็นผลทำให้สร้างมรดกสืบทอดกันต่อมา

3.4.2 ด้านเศรษฐกิจ เมื่อท้องถิ่นมีคนมากขึ้น ความต้องการบริโภคอุปโภคก็ย่อมมากขึ้น ทำให้มีการสร้างผลผลิตเพื่อสนองความต้องการของคน จึงก่อให้เกิดการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนสินค้าและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนทำให้เกิดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

3.4.3 ด้านการศึกษา ประเพณีพื้นบ้านทำให้ความรู้ในด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางจากมรดกที่บรรพบุรุษได้สั่งสมตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหลายสิ่งหลายอย่างมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ในท้องถิ่นที่ควรศึกษาและสืบทอด เพราะการศึกษาเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

3.4.4 ด้านการปกครอง ให้ท้องถิ่นที่มีคนพูดภาษาเดียวกัน มีศาสนาเดียวกัน หรือวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ย่อมจะทำให้สื่อสารทำความเข้าใจกันได้ง่าย ปัญหาในการปกครองก็มีน้อย ประชาชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาท้องถิ่นนั้นเป็นไปตามความราบรื่นและมีความสงบสุข

จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ประเพณีหมายถึง ขนบธรรมเนียม ระเบียบแบบแผนค่านิยม หลักปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน บ้านกลับ ตำบลบ้านกลับ อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนให้การยอมรับนับถือและปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่น ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น

4. แนวคิดการอนุรักษ์ประเพณี

4.1 ความหมายของการอนุรักษ์

วิมล จิโรจพัฒน์, ประชิต ศกุนะพัฒน์ และอุดม เขยกีวงศ์ (2548, หน้า 38) กล่าวไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง กระบวนการใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมอย่างมีระบบและถูกต้องตามหลักวิธีการ เช่น การอนุรักษ์ภาพเขียนในโบสถ์ วิหารต่างๆ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

การอนุรักษ์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้กล่าวไว้ว่า “การอนุรักษ์ คือ การรักษาให้คงเดิม” (การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติก็คือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพใช้ได้นานที่สุด เกิดประโยชน์มากที่สุด และสูญเสียน้อยที่สุด การอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม คือ การรู้จักรักษาไว้มิให้สูญเสียไปหรือให้อยู่ในสภาพคงเดิม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, หน้า 170)

กล่าวโดยสรุป การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษา การสืบทอด เป็น การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสารและความสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุน การจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ

4.2 ความสำคัญการอนุรักษ์ประเพณี

วัฒนธรรมและประเพณีไทยเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทย ทั้งยังเป็นเครื่องวัดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม ซึ่งมีผลต่อความก้าวหน้าของประเทศ เพราะประเทศจะเจริญหรือมีนั้นย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาของคนในสังคมจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ที่กล่าวถึงการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า นั้น สังคมต้องมีคุณภาพ จากการพัฒนาคนในสังคม ปรากฏผลของการพัฒนาได้ดังนี้ (วันวิสา เวตะ, 2558, หน้า 1)

4.2.1 เป็นสังคมคุณภาพ หมายถึง สังคมไทยต้องพัฒนาคนในสังคมทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ มีการดำเนินชีวิตที่ดี โดยยึดหลักความพอเพียง ความพอดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้

4.2.2 เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยคนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตให้เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เป็นผู้มีเหตุผล ร่วมใจกันพัฒนาภูมิปัญญาไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นด้วย

4.2.3 เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยต้องปลูกฝังให้คนไทยเป็นผู้มี คุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่ถูกต้อง พึ่งพาอาศัยกัน มีความรู้รัก รู้สามัคคี ภูมิใจในความเป็น ไทย รักษาสถาบันที่สำคัญของสังคมไทยสืบไป

ด้วยเหตุดังกล่าวเบื้องต้น การสืบทอดวัฒนธรรมไทย จึงเป็นสิ่งจำเป็นและ มีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมไทยอยู่หลายประการ ดังนี้

1. ทำให้มองเห็นวิถีความเป็นไทย ความคิดสร้างสรรค์ ทั้งด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ที่สั่งสมสืบทอดกันมา

2. ทำให้คนไทยเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์รู้จักพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างในการปลูกจิตสำนึกที่ดีงาม เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยสืบไป

3. ทำให้คนไทยทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท เกิดความร่วมมือ ร่วมใจ ส่งเสริม ชนบท ธรรมเนียมที่ดีงาม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชาติ เป็นที่รู้จักของ ชาวโลก

4. ทำให้เกิดการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นการ สืบทอดเอกลักษณ์ไทย เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบไป

4.3 ประเภทตามวิธีการอนุรักษ์ประเพณี

ประเภทตามวัฒนธรรมและประเพณีโดยนิยามกันทั่วไปมักกำหนดประเภทตามวิธีการสืบสานหรือสืบทอดเป็นสำคัญ โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (วิมล จิโรจพันธ์, ประชิต สฤณพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์, 2548, หน้า 71-77)

4.3.1 ประเภทใช้วาจาสืบทอด

การใช้วาจาสืบสานประเพณีพื้นบ้าน เพื่อให้แพร่หลายและสืบทอดไปยังบุคคลรุ่นต่อๆ ไปนั้น ถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นมากในสังคมชนบท การสืบสานประเพณีพื้นบ้านส่วนใหญ่ จึงจำเป็นใช้ถ้อยคำวาจาเป็นสำคัญ แบ่งออกได้หลายรูปแบบ ดังนี้

4.3.1.1 ภาษา หมายถึง เสียงหรือคำพูดที่คนในแต่ละท้องถิ่นใช้สื่อสารกัน มีหลายรูปแบบ เช่น คำทักทาย คำอ้อลา คำให้พร คำล้อเลียน คำอุทาน ฯลฯ เช่น เพลง ภาษิต ปริศนาคำทาย

4.3.1.2 นิทาน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อความสนุกสนานและยังสอดแทรกคุณธรรมหรือคติธรรมบางประการเอาไว้ด้วย

4.3.1.3 ความเชื่อ หมายถึง สิ่ง que เห็นจริงด้วยหรือเห็นตามด้วย เช่น วันดี-วันร้าย ฤกษ์-ยาม ผีน-ทำนายผีน โขกลาง เครื่องรางของขลัง ฯลฯ

4.3.2 ประเภทไม่ใช้วาจาสืบทอด

การสืบสานด้วยวัตถุสิ่งของ ซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้นและกาย โดยการอนุรักษ์และถ่ายทอด เลียนแบบกันจากคนรุ่นหนึ่งไม่ขาดตอน ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

4.3.2.1 กิริยาท่าทางและสีหน้า เป็นบุคลิกภาพโดยรวมของกลุ่มชนในสังคมท้องถิ่นเดียวกัน เข้าใจความหมายของกิริยาท่าทางและสีหน้าตรงกันโดยทั่วไป

4.3.2.2 สัญลักษณ์ คือ ลักษณะของสิ่งใด ๆ ที่กำหนดนิยามกันขึ้นเองให้ใช้หมายความแทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งคนในกลุ่มชนนั้น ๆ รับประทานและเข้าใจตรงกัน

4.3.2.3 หัตถกรรมพื้นบ้าน คือ วัตถุที่เป็นเครื่องใช้ไม้สอย ซึ่งมุ่งประโยชน์ในการใช้สอยเป็นสำคัญมากกว่าสวยงาม โดยแบ่งออกเป็นประเภทเครื่องมือประกอบอาชีพ ประเภทเครื่องปั้น ประเภทเครื่องจักสาน และประเภทเครื่องประกอบการปลูกบ้าน

4.3.2.4 ศิลปะพื้นบ้าน คือ สิ่งที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้น โดยยึดประโยชน์ในการใช้สอยและความสวยงามเป็นหลักสำคัญ แบ่งออกได้หลายรูปแบบ ได้แก่ เครื่องกิน เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบการละเล่น เครื่องดนตรี และเครื่องใช้เพื่อการบุญในศาสนาและความเชื่อ

4.3.2.5 คนตรีพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์จินตนาการและสุนทรียภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น แบบออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องประเภท ดิด สี ตี เป่า

4.3.2.6 กีฬาพื้นบ้าน คือ การละเล่นพิเศษบางอย่างที่ชาวบ้านมีการแข่งขัน มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวและค่อนข้างสลับซับซ้อน ต้องใช้ฝีมือและกลวิธีในการเล่นที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กีฬาในร่มและกีฬากลางแจ้ง

4.3.2.7 สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน คือ สิ่งก่อสร้างในรูปแบบต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นผลิตหรือสร้างขึ้น เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย หอไตร หอนัน เจดีย์ ยุ้งข้าว ฯลฯ

4.3.3 ประเภทผสม

ประเภทผสม คือ ประเภทที่ต้องใช้วาจาและไม่ใช้วาจาในการสืบสานรวมอยู่ด้วยกัน เช่น จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณี การแสดงพื้นบ้านต่าง ๆ หรือ การละเล่นพื้นบ้าน การร้องเพลงผสมการฟ้อนรำ แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

4.3.3.1 ประเพณีและพิธีกรรม เป็นวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านที่มีคุณค่าต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม แบ่งเป็นประเภทย่อย ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับบุคคล เช่น การขึ้นเปล ทำขวัญ บวชนาค ฯลฯ ประเพณีเกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ฯลฯ และประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ เช่น ประเพณีทำขวัญข้าว ประเพณีกำฟ้า ฯลฯ ประเพณีเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง เช่น ประเพณีทำขวัญควาย และประเพณีตามเทศกาลต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ฯลฯ

4.3.3.2 การละเล่นพื้นบ้าน คือ การกระทำหรือกิจกรรมใดที่ก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง แบ่งเป็นประเภทย่อย ได้แก่ ประเภทกระโดด ประเภทซ่อนหา ประเภทเดิน-วิ่ง ประเภททาย ประเภทคัดดอก-เลี้ยงทาย ประเภทเดินหมาก ประเภทเตะ-ถีบ และอื่น ๆ

4.3.3.3 การแสดงพื้นบ้าน หรือศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นสิ่งสำคัญ แบ่งออกเป็นละครพื้นบ้าน เช่น ลิเก หมอลำ ฯลฯ และระบำพื้นบ้าน เช่น รำวง หนึ่งตะลุง หุ่นกระบอก ฯลฯ

4.4 การส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณี

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางประเพณี ส่วนใหญ่จะทำความเข้าใจไปกับการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นผลดีหลายอย่าง ที่เห็นเด่นชัด คือ เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม พื้นฟูและสืบสานประเพณีและชักจูงให้ประชาชนเข้าหาศาสนา และมีศีลธรรมอันดี ปัจจุบันการส่งเสริมและการสืบสานวัฒนธรรมทางประเพณีมีทั่วไปทุกจังหวัดทุกภาคโดยขอ

ความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งจะได้รับผลพลอยได้จากการท่องเที่ยว อันเป็นผลดีทางเศรษฐกิจอีกด้วย ประเพณีที่ได้รับการส่งเสริมและควรแก่การอนุรักษ์ ดังนี้ (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2545, หน้า 203-204)

4.4.1 การชักจูงส่งเสริมให้ชาวพุทธ สังกัทรอยพรในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ (เพราะวัยรุ่นและคนหนุ่มคนสาว นิยมเลียนแบบชาวตะวันตก โดยสังัทรอยพรของขวัญหรือดอกไม้ ในวันประเพณีทางศาสนาของชาวตะวันตก เช่น วันคริสต์มาส วันวาเลนไทน์ ฯลฯ)

4.4.2 ส่งเสริมและสืบสานเพื่อเผยแพร่งานประเพณีแห่เทียนพรรษาเช่นที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับยกย่องว่าเป็นจังหวัดที่จัดงานแห่เทียนพรรษาได้ยิ่งใหญ่โมฬาร และถูกต้องขนบธรรมเนียมพิธีกรรมมากที่สุด

4.4.3 ส่งเสริมและสืบสานเพื่อเผยแพร่งานทำบุญบั้งไฟของชาวอีสาน

4.4.4 ส่งเสริมและสืบสานเพื่อเผยแพร่เทศกาลกินเจของจังหวัดภูเก็ต

4.4.5 ส่งเสริมและสืบสานเพื่อเผยแพร่งานประเพณีเซดลิ่งโต-มั้งกรในเทศกาลตรุษจีนของชาวนครสวรรค์ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าจัดได้ยิ่งใหญ่ทุกปี

4.4.6 ดำรงส่งเสริมและสืบสานประเพณีสงกรานต์ ทำได้ผลดีมากที่สุดที่จังหวัดเชียงใหม่ และที่ปทุมธานี นนทบุรี ซึ่งชาวมัณู ยังคงรักษาประเพณีไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างมาก และเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของไทยให้มีอยู่ตลอดไป

จากเหตุผลทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่และเยาวชนไทย ละเลยต่อการปฏิบัติพิธีกรรมในประเพณีสำคัญ ซึ่งเป็นเหตุให้ประเพณีบางอย่างต้องสูญหายไป หรือบางอย่างเยาวชนไทยที่ไม่ได้รับการอบรมอย่างถูกต้องก็แสดงพฤติกรรมที่เป็นการเบี่ยงเบนประเพณีอันดีงามไปในทางที่เสื่อมเสีย ทำให้เกิดภาพพจน์ที่ไม่ดีและความเข้าใจผิดแก่ชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้น การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติรักษาประเพณีอันดีงามของชาติเอาไว้ จึงมีความสำคัญมาก เพื่อจรรโลงวัฒนธรรมไทยในแขนงนี้ให้อยู่รอดต่อไปสู่อุชนรุ่นหลัง

5. แนวทางการส่งเสริมและการอนุรักษ์ประเพณี

5.1 การพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณี

การพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณี เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งที่จะดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ดีงาม ผ่านการเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่า จึงเป็นวิธีการที่ดีและควรทำตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการปลูกจิตสำนึก โดยสถาบันที่สำคัญของชาติต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะการอบรมสั่งสอนหรือการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ที่จะต้องร่วมใจอนุรักษ์ ฟื้นฟู เผยแพร่ และสืบสานประเพณีที่ดั่งงามสืบต่อไป ดังวิธีการส่งเสริมและสืบสานประเพณี ต่อไปนี้ (พรสวรรค์ สุวัฒน์ศรีชัย, 2553, หน้า 235-236)

5.5.1 การปลูกฝังและการสืบสานประเพณีในเด็กและเยาวชน เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา โดยการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ประเพณี ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในทุกช่วงชั้น เป็นการนำเอาภูมิปัญญาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้น โดยคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาและความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

5.5.2 การสืบสานประเพณี โดยการจัดทำพิพิธภัณฑ์ระดับท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งภายในประกอบด้วยห้องจัดนิทรรศการ ประวัติความเป็นมาของประเพณี การละเล่นต่าง ๆ ห้องจัดวิดิทัศน์ และห้องจัดแสดง

5.5.3 การสืบสานประเพณี โดยการจัดงานประเพณีนั้น ๆ ซึ่งสมควรจัดขึ้นทุกปี การดำเนินงาน มีผู้ร่วมกิจกรรมได้แก่ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้คนในชุมชนต่าง ๆ มีการประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นธรรมชาติของชุมชน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชนต่าง ๆ กลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายที่นำไปสู่การดำเนินการร่วมกัน ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน และทำให้การพึ่งตนเองเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น เป็นกระบวนการถ่ายทอดทุกอย่างรวมกัน ทั้งเนื้อหาสาระ และจิตวิญญาณ เป็นกระบวนการแบบองค์รวม

5.5.4 การสืบสานโดยบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญา ที่สำคัญคือ เจ้าพ่อเจ้าแม่ที่ชุมชนเคารพนับถือ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน มีอำนาจในการตัดสินใจชี้ขาดเรื่องราวต่างๆ คอยดูแลเมื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ผ่านร่างทรง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปราชญ์ชุมชนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นบุคคลที่ขึ้นด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน มีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและถ่ายทอดความรู้นำไปปฏิบัติได้จริงอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรม เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอด มีการจัดทำทำเนียบผู้ถ่ายทอดและสืบทอดประเพณี เป็นการสืบทอดที่เน้นการปฏิบัติซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ต้องเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและปฏิบัติได้อย่างไม่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม ทำให้ไม่สูญเสยสิ่งที่เป็นแก่นหรือสาระที่แท้จริงไป

5.5.5 การสืบสานประเพณี โดยเผยแพร่ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศในยุค โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการพัฒนาติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่งและเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ส่งผลให้การเผยแพร่ประเพณีไปยังบุคคลต่าง ๆ รับรู้มากขึ้น สามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ วิทยุ

หรือสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหลาย ล้วนแต่เป็นกระบวนการส่งเสริม การเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ประเพณี นั้น ๆ ไปยังบุคคลภายนอกชุมชนได้รับทราบอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีเกิดขึ้นในชุมชน

5.5.6 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเพณีนั้นๆ การศึกษาวิจัยเป็นแนวทางหนึ่ง ในการส่งเสริมและการสืบสานประเพณีที่ดีงาม เนื่องจากการศึกษาวิจัย นอกจากจะเป็นสืบค้นหรือ สร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นแล้ว กระบวนการวิจัยยังเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง นักวิจัย ชาวบ้าน ตลอดจนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นผู้เกี่ยวข้องกับประเพณี เช่น ผู้นำพิธีกรรม ผู้นำกิจกรรม ผู้เล่นกิจกรรม และนักท่องเที่ยว เป็นต้น กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเพณี

นอกจากนี้ ประสิทธิ์ ศรีสมุทร(ม.ป.ป., หน้า 13-15) ได้กล่าวถึงวิธีจะรักษาและ ส่งเสริมประเพณีให้ดำรงอยู่ต่อไป ควรจะมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ควรขยายการศึกษาขนบประเพณีและวัฒนธรรมไทยไปทุกระดับการศึกษา ทั้งนี้ต้องแยกเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับนั้น ๆ

2. ผู้ที่ศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ควรศึกษาเพิ่มเติมให้เข้มแล้วนำความรู้ไป ถ่ายทอดสร้างความสนใจแก่คนรุ่นหลัง พร้อมทั้งชี้แจงและเน้นให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของ ประเพณีไทย สร้างทัศนคติให้แก่คนในชาติตั้งแต่เยาว์วัย

3. ทุกคนควรให้การส่งเสริมประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ควรจะเป็นสถาบันการศึกษา หน่วยราชการอื่น ๆ หรือสมาคมที่มีหน้าที่ในด้านนี้เป็นแกนนำ ในการจัดและส่งเสริมประเพณี และชักชวนให้นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไปเข้าร่วมในกระบวนการของการจัดกิจกรรมนั้น ๆ

4. สมควรให้มีหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ศูนย์ส่งเสริมภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้ ซึ่งตั้งอยู่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา หรืออาจตั้งชื่ออย่างอื่น เช่น หน่วยประเคราะห์ ซึ่งมีอยู่ที่วิทยาลัยครูทุกแห่งหรือมีชื่ออย่างอื่นก็ได้ มีหน้าที่ ดังนี้

4.1 รวบรวมข้อมูล

4.2 ส่งเสริมและสนับสนุนประเพณีต่าง ๆ อาจจัดให้มีขึ้น หรือนำมาสาธิต ให้คนรุ่นปัจจุบันได้ดู

4.3 ให้ความรู้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้แก่สาธารณชนด้วยสิ่งตีพิมพ์

4.4 จัดให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัยขนบประเพณีบางชนิดที่มีอิทธิพล ต่อชีวิตของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น

เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งในปัจจุบันได้มีหน่วยงานราชการหลายหน่วยให้ความสนใจ สนับสนุนส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เช่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ทั้งการที่จะศึกษาขนบประเพณี จึงเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนโดยแท้ เพราะคล้ายกับเราศึกษาประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีนั่นเอง

5.2 กระบวนการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ โดยมีกระบวนการในการอนุรักษ์ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยดังนี้ (จักรกฤษณ์ ดาวโรตง, อ้างถึงในทิศชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 47-48)

5.2.1 การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ในระดับท้องถิ่นจังหวัดภูมิภาคและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นควรมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน

5.2.2 การอนุรักษ์กระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นรวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

5.2.3 การฟื้นฟูโดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรมคุณธรรมและค่านิยม

5.2.4 การพัฒนาควรรีเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มในการพัฒนาอาชีพควรรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดในการผลิตการตลาดและการบริหารตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5.2.5 การถ่ายทอดโดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้เกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมผ่านสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

5.2.6 การส่งเสริมกิจกรรมโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

5.2.7 การเสริมสร้างเอตทัคคะควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่นให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนาความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

5.2.8 การเผยแพร่แลกเปลี่ยนการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางโดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆด้วยสื่อและวิธีการต่างๆส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ประเพณี หมายถึง หมายถึง การสืบทอดหรือการรับช่วงต่อของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีเก่าๆ จากบรรพบุรุษกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย เป็นมรดกตกทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีแนวทางหรือวิธีการในการสืบสานประเพณีเก่าๆ ให้ดำรงอยู่สืบไป โดยแนวทางการอนุรักษ์ ดังนี้ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานเก่าๆเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย

6. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

6.1 ความหมายของวัฒนธรรม

นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้หลายท่าน ดังนี้
 ศนจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(2551, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งมนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์วิถีในการปฏิบัติ รวมทั้งการจัดระเบียบตลอดจนระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดกันมาอย่างมีแบบแผน

ศนชัย ไชโยธา(2550, หน้า 87) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า วัฒนธรรม แปลว่า “การเพาะปลูก” หรือ “การปลูกฝัง” นั้นหมายความว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝังอบรมนิสัยให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงหมายถึง วิถีชีวิตหรือถนนชีวิต หรือแบบลักษณะของพฤติกรรมในสังคม และสมาชิกทุกคนในสังคมนั้นได้ประพฤติปฏิบัติถ่ายทอดสืบกันมาตามแนวคิด สร้างสรรค์ในทัศนคติ ความเชื่อ อุดมการณ์ ความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ เพื่อความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้า และความมีศีลธรรมของประชาชน

วรุช สุวรรณฤทธิ์ และคณะ(2549, หน้า 45-47) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า วัฒนธรรม ถอดศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า Culture เป็นคำที่พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติไว้ โดยมาจากการรวมกันของสองคำ คือ วัฒนธรรม มาจาก วัฒนธรรม ในภาษาบาลี หมายถึง ความเจริญงอกงาม และธรรม มาจาก ธรรม ในภาษาสันสกฤต หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่จริง รวมความแล้ว หมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม หรือความมีระเบียบวินัย คำว่า “วัฒนธรรม” มีใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรก เมื่อปีพ.ศ. 2483 ในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483 ซึ่งต่อมาได้ถูกยุบเลิกไป โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 และใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน

บันเทิง พาพิจิตร(2549, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นไว้ เพื่อนำเอาไปใช้ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งจะรวมถึงช่วยแก้ปัญหาและช่วยสนองความต้องการของสังคม

จากนักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นความเจริญงอกงาม และเป็นแบบแผนการปฏิบัติที่ดีงามของสังคม

6.2 ความสำคัญของวัฒนธรรมต่อชุมชนและสังคมไทย

วัฒนธรรมเป็นเครื่อง เครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคม ในทำนองเดียวกัน วัฒนธรรมกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ความสำคัญของวัฒนธรรมไทยนั้นมีอยู่หลายประการ ดังนี้(บันเทิง พาพิจิตร, 2549, หน้า 9-10)

6.2.1 วัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตราย สามารถเอาชนะธรรมชาติได้ก็เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

6.2.2 วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคม ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

6.2.3 วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

6.2.4 วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

6.2.5 วัฒนธรรมช่วยให้ประเทศชาติมีความรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักขยัน ประหยัด อดทน ความมีระเบียบวินัย สังคมนั้นก็จะมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง

คณั ไซโยธา (2550, หน้า 88) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยการเรียนรู้
3. วัฒนธรรมตั้งอยู่บนรากฐานธรรมเนียมประเพณีที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในสังคมนั้น
4. วัฒนธรรมเป็นเสมือนมาตรการในการประเมินค่าของวัตถุและพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีคุณค่าเพียงใด และระดับใด
5. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ผลการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดด้านภาษาพูดและภาษาเขียน ทำให้วัฒนธรรมต่างๆ สามารถสืบทอดจากคนรุ่นก่อนมาถึงคนในปัจจุบันได้
6. วัฒนธรรมเป็นที่รวบรวมของบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบประเพณี และอุดมการณ์
7. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ

6.3 อุดมการณ์และหลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

อุดมการณ์และหลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ดังนี้ (วรรณศิลป์, 2555, หน้า 1)

6.3.1 ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือให้คุณค่าแก่ความเป็น คนและแก่ ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของธรรมชาติ การเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติและคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนา วัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้มีปัจจัยใหม่เข้ามา แต่สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่ สำนักวัฒนธรรมชุมชนเห็นว่า วัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุด จะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกแห่งชุมชนมีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน

6.3.2 ชุมชนมีสถานะเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบ ๆ หนึ่งของตัวเอง เป็นรูปแบบสังคมที่มีอายุยืนนาน ไม่ว่าจะธรรมชาติข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนก็คงทนมาเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปี ลักษณะเช่นนี้ คือ มีความเป็นสังคมในตัวของมันเอง แสดงถึงความเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เป็นอิสระ มีแบบแผนระบบการผลิต ระบบการจัดการ ทรัพยากร ระบบสุขภาพ ระบบความรู้ ระบบการเรียนรู้ศึกษา ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของตนเอง จากการค้นคว้าของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แห่งสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ท่านได้พบความจริงที่กว้างขวางออกไปอีกว่า วัฒนธรรมชุมชนไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีอาณาเขตครอบคลุม

กว้างขวาง เป็นวัฒนธรรมกลางที่ชุมชนต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ตอนบนมีส่วนร่วมกัน ถือเป็นวัฒนธรรมนานาชาติที่ชุมชนหมู่บ้านชาติต่าง ๆ ใช้ร่วมกันอย่างสมัครใจ ถือเป็นวัฒนธรรมร่วม

6.3.3 ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตัวเอง มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต มีเป้าหมายของตัวเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอดและผลิตซ้ำตัวเองได้ ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง แม้อาจผลิตเพื่อขายก็เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัวไม่ใช่ให้มีกำไรสูงสุดให้ร่ำรวย ใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวตัวเองเป็นหลัก มีน้ำใจและความเอื้ออาทรความเป็นญาติมิตรเป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่าง ๆ ของระบบจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต กรรมสิทธิ์เอกชนไม่มีความเด็ดขาด ในหลายกรณีชุมชนและเครือข่ายชุมชนมีส่วนในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรและผลผลิต

6.3.4 ทางด้านสังคมการเมือง ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ มีการปกครองและการจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชน สมาชิกชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะมีความเคารพนับถือในศีลบรรพบุรุษเดียวกัน และเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่คอยเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ข้อห้ามให้ความชอบธรรมแก่การดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน รวมทั้งคติทางศาสนา พุทธ พราหมณ์ ที่เข้ามาผสมกลมกลืนในวิถีความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีของชุมชน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้สมาชิกชุมชนเป็นคนบ้านเดียวกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลและประนีประนอม เมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งก็จะมีกลไกภายในไกล่เกลี่ยตัดสิน คือ ระบบว่าความโดยผู้อาวุโสและเครือญาติ

6.3.5 ชุมชนกับสังคมภายนอก ชุมชนมิได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นในท้องถิ่นเดียวกันในลักษณะเครือข่ายและมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐและทุนมาทุกยุคทุกสมัย การรุกคืบเข้ามาของระบบทุนนิยมและอำนาจรัฐราชการนั้นได้เข้ามาในลักษณะครอบงำบั่นทอนการดำรงอยู่ของชุมชนทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิงตลาด มีการทำลายล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นฐานดำรงชีวิตของชาวชุมชนให้เสื่อมโทรมลง ทำลายโครงสร้างการปกครองดูแลตนเองของชุมชนให้ขึ้นต่อการปกครองของรัฐและระบบราชการ ทางด้านสังคมวัฒนธรรมเกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดั่งงามในแบบแผนการดำเนินชีวิตถูกทำลายลง ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมตัวใครตัวมัน แข่งขันชิงดี เอรัดเอาเปรียบ กอบโกยกำไร ความยกย่องนับถือคนดีถูกแทนที่ด้วยการนับถือเชื่อฟังคนรวย ฯลฯ สำนักวัฒนธรรมชุมชนเห็นว่าการใช้ความเจริญตามแนวสังคมตะวันตกมาเป็นแบบแผนชี้้นำการพัฒนาประเทศเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่ง เพราะเป็นการทำลายชุมชนทำลายความดีงามในอดีต มากกว่าจะเป็นการพัฒนาให้สิ่งดีงามในอดีตเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

6.3.6 ทางเลือกการพัฒนาตามแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน เชื่อว่าแม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรจะถูกทำลายเสียหายลงไปบ้าง แต่จิตสำนึกหรือพลังทางวัฒนธรรมนั้นยังคงอยู่ สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาใหม่ได้ เพียงแต่รูปแบบภายนอกอาจแตกต่างไปจากเดิม หลักสำคัญคือ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชน แต่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีการเสนอทางเลือก ดังนี้

6.3.6.1 การพัฒนาต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ต้องรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การถอยหลังไปสู่สังคมเก่าในอดีตซึ่งเป็นไปไม่ได้ ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ภายใต้คุณค่าที่ดั้งเดิมแบบดั้งเดิม เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน นักพัฒนาและปัญญาชนของชุมชนควรร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนทำให้ชาวบ้านตื่นและตระหนักในเอกลักษณ์และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน เห็นภัยจากการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เอารัดเอาเปรียบ กระบวนการนี้จะทำให้เกิดอุดมการณ์ต่อสู้ที่มีพลัง

6.3.6.2 การพัฒนาต้องเน้นกระบวนการกลุ่มการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ มิใช่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขันทำลายล้างกันอย่างการพัฒนากระแสหลัก การรวมกลุ่มรวมตัวกันในรูปของการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกันและสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและสร้างความร่วมมือกับคนกลุ่มอื่นในสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา

6.3.6.3 ทางด้านการผลิตนั้นควรอยู่บนหลักการผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ แล้วค่อยเอาส่วนที่เหลือส่งออก (ขาย)จากนั้นก็มีการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศเน้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่นการค้าขายแลกเปลี่ยนภายในเทคโนโลยีที่กำกับเองได้ พัฒนาคุณภาพประชากรเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หลักการนี้ถูกพัฒนา มาอธิบายการสร้างทางเลือกการพัฒนาด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน และอาชีพทางเลือกอื่นๆ หลายด้านในเวลาต่อมา

6.3.6.4 ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลและรักษา มิใช่ทำลายล้างธรรมชาติอย่างการพัฒนากระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

6.4 วัฒนธรรมมีผลต่อสังคมโดยรวม

วัฒนธรรมมีผลต่อสังคมโดยรวม ดังนี้ (วิมล จิโรจพันธุ์ ประชิต สกฤษะพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์, 2548, หน้า 8-9)

6.4.1 ด้านการศึกษา

6.4.1.1 ให้ความรู้เรื่องวิทยาการ เพื่อให้ผู้ใดมีความสุข เป็นที่รู้จักเกี่ยวกับ การ รักษาสุขภาพอนามัย และรู้จักเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งใหม่ที่แปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์

6.4.1.2 ให้การศึกษาอบรมการสร้างสรรค์ระเบียบวินัย คุณธรรม และ จริยธรรม เพื่อให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมในท้องถิ่น

6.4.1.3 ให้ความรู้ด้านภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

6.4.1.4 ให้เกิดสติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบ และเกิดความซาบซึ้งสุนทรีย์ ทางจิตใจ

6.4.2 ด้านสังคม

6.4.2.1 ทำให้มีชีวิตอยู่ร่วมกันกับสังคมอื่นได้อย่างมีความสุข โดยการรู้จัก ปรับตัวให้เหมาะสมกับสังคมในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่

6.4.2.2 ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมมือร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน

6.4.2.3 ทำให้เกิดความรักความหวงแหนภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

6.4.2.4 ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม โดยการยึดหลักถือยึดอาศัย และร่วมกิจกรรมด้วยกันอย่างมีความสุข

6.4.3 ด้านเศรษฐกิจ

6.4.3.1 ทำให้เกิดการประหยัด เพราะใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นของ ตนเอง โดยไม่ต้องซื้อหาจากที่อื่น

6.4.3.2 ทำให้เกิดผลผลิตที่เพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัวและคน ในท้องถิ่นมีงานทำ

6.4.3.3 ทำให้ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

6.4.3.4 ทำให้เกิดอาชีพที่จะสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างพออยู่ พอกินตามสภาพของท้องถิ่น

6.5 มิติทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อชุมชน

การที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้นต้องมาจากการเคลื่อนไหวมิติทางวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต อันจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์การร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมของชุมชน ด้วยจิตวิญญาณที่จะส่งผลต่อความยั่งยืนของผลงานที่จะเกิดขึ้น มิติทางวัฒนธรรมที่ควรคำนึงถึง ดังนี้ (เจเลียว บุรีภักดี และคณะ, 2545, หน้า 59-60)

6.5.1 การพัฒนาแบบองค์รวม คือ การมองความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันโดยที่ไม่แยกแยะเป็นส่วน ๆ มองอย่างเป็นระบบและมองเห็นภาพรวมในวงกว้างของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง โดยคำนึงถึง

6.5.1.1 ระบบคุณค่า ที่แต่ละคนแต่ละภูมิภาคจะมีระบบคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งนำมาสู่การสร้างระบบคุณค่าของชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจะทำให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงเป็นชุมชนที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลของแต่ละชุมชน โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพเป็นการมองอย่างเป็นองค์รวม (Holistic)

6.5.1.2 ระบบอุดมการณ์อำนาจในชุมชน มีอุดมการณ์เชิงอำนาจซึ่งอาจนอำนาจทางเมืองหรือเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันกับอำนาจจากพลังอื่น ๆ เช่น อำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ อำนาจของผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ ผีป่าผีเรือน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ผีสางเทวดา เป็นต้น

6.5.1.3 ระบบภูมิปัญญา เป็นการสังมเป็นระบบคิด ระบบความรู้ ระบบคุณค่า มีการกลั่นกรองและสืบทอดต่อเนื่องกันมาทั้งทางตรง คือ การประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง และทางอ้อม คือ การได้ยินได้ฟังมาจากคำสอน คำบอกเล่า แต่เป็นสิ่งที่มียู่ทุกแห่งหนเป็นทุกสิ่งทุกอย่างชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่มาแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างทันสมัยและการสังมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลานาน

6.5.1.4 การจัดการกับความสัมพันธ์กับธรรมชาติด้วยการเรียนรู้ การสร้างสรรค์การผลิตและการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคม เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมจากภายใน การเกื้อกูลระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับธรรมชาติ มากกว่าที่ถูกรอบงำจากภายนอก

6.5.2 คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การที่ไม่ถูกรอบงำทางความคิดจากใคร จะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ต่อการมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงทำอย่างไรที่ชุมชนจะไม่ถูกรอบงำทางความคิด โดยมีระบบคุณค่า ภูมิปัญญาที่สามารถเข้าใจสภาพของวิถีชีวิตแบบองค์รวม

6.5.3 กระบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ กระบวนการนี้สามารถผลิตสิ่งใหม่ๆ และการรู้จักการปรับตัวของชุมชน ภายใต้บริบททางสังคม และธรรมชาติแวดล้อมซึ่งมีความหลากหลายตามสภาพที่ตนมีอยู่ ด้วยองค์ประกอบที่เป็นพลังสร้างสรรค์เพื่อการจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทั้งนี้การเสริมสร้างการพัฒนาตามมิติทางวัฒนธรรมด้วยกระบวนการนี้ การเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรม ทุนชุมชนมีต้นทุนทางวัฒนธรรม สะสมอยู่ก่อนแล้วในรูปแบบที่หลากหลายตั้งแต่ศีลธรรม ภูมิปัญญา ศิลปะ และทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเสมือนพลังของชุมชนในการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ดังนี้

6.5.3.1 การเสริมสร้างประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กฎเกณฑ์และกติกาของสังคมเพื่อให้ทุกคนมีความรับผิดชอบตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคม อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ด้วยความเป็นธรรม ความเสมอภาค

6.5.3.2 การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนที่ทำหน้าที่ตรวจสอบปกป้อง รักษาสิทธิของชุมชน การพึ่งตนเองที่จะพัฒนาศักยภาพของชุมชนไปสู่ความยั่งยืน

6.5.3.3 การเคารพสิทธิความหลากหลายของพหุสังคม ในการเลือกที่จะ พัฒนาไปตามวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

ด้วยมิติทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการดำเนินการมีส่วนร่วมของ ประชาชนจะเป็นจริงและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการรวมกลุ่มของประชาชนเพราะกลุ่ม มีความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยิ่ง เนื่องจากจะเป็นพลังความสามารถร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล จนสามารถเข้ามาดำเนินการพัฒนาชุมชนตนเอง อย่างยั่งยืน

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ทั้งด้านวัตถุและมีใจวัตถุ เป็นระเบียบแบบแผนการ ปฏิบัติเพื่อความเจริญแก่คนในชุมชนและสังคม และวัฒนธรรมชุมชน เป็นวิถีการดำเนินชีวิต ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านกล้วย เป็นกฎกติกา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีต ประเพณีที่ร้อยรัดให้ผู้คนในชุมชน เกิดความรักความสามัคคีไม่เบียดเบียนกัน

7. แนวคิดทุนทางสังคม

7.1 ความหมายทุนทางสังคม

เจเลียว บุรีภักดี และคณะ(2558, หน้า 21) ได้กล่าวไว้ว่า “ทุนทางสังคม” หมายถึงผลรวมของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมทั้งในส่วนที่ได้จากการสั่งสมและการต่อ ยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความผูกพันเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจสายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่สั่งสมตลอดจนการมีองค์ความรู้และภูมิปัญญา

ประเวศ วะสี (2542, หน้า 101) มองว่า ทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมได้ โดยให้ความหมายทุนทางสังคมว่า “การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เพื่อแก้ปัญหาของสังคม”

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 89-90) ได้กล่าวไว้ว่า ทุนทางสังคม เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลาย หมายถึง “สถาบัน ความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดการอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคม” (ชนาการโลก) หรือหมายถึง “กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคม และสถาบันทางสังคม ซึ่งช่วยให้สมาชิกทางสังคมบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน” (นารายณ์) หรือ “ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่าย ซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพ และทำให้ประสานการดำเนินงานต่าง ๆ ได้ (พูดน้อม) หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคม คือ ระเบียบกฎเกณฑ์วิถีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่ายเป็นสังคมที่ไว้วางใจกัน ฟังพาทอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

ทุนทางสังคม (social capital) หมายถึง 2 อย่าง อย่างแรก คือ ระบบคุณค่า ซึ่งประกอบด้วยตัวคุณค่าที่ร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกัน ให้อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน จะเรียกว่า “ผี” “ขวัญ” หรืออะไรก็ได้แต่ ซึ่งเชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ กับคนอื่น เป็นพี่เป็นน้อง เป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่อยู่แบบตัวใครตัวมันทุนทางสังคมเป็นคุณธรรมต่าง ๆ ความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การฟังพาทอาศัยกัน เป็นพรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ที่ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอย่างที่สอง ทุนทางสังคมเป็นรูปธรรมที่คุณค่าสั่งสมเหล่านั้นร้อยรัด จัดระเบียบให้ปรากฏออกมา เป็นสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันหมู่บ้าน สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ วันนี้มีมากมายหลายสถาบันทางสังคม รวมถึงชมรม สมาคม ขบวนการ เครือข่าย ที่รวมเอาผู้คนเข้ามาร่วมกันด้วยวัตถุประสงค์บางประการ และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันสังคมไทยมีทุนทางสังคมมากมาย เสียดยว่าคนไทยเรา “ไม่ค่อยเชื่อ ไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเห็น” จึงไม่ค่อยได้เอามาใช้ (เสรี พงศ์พิศ, 2549, หน้า 1)

อเนก นาคะบุตร (2545, หน้า 39) กล่าวถึงทุนทางสังคมในลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่า มิใช่เป็นเรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่หากเป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นความมีน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ทุนทางสังคมนี้ คือ พลังที่จะขับเคลื่อนชุมชนต่าง ๆ ให้มีความสามารถในการเพิ่มมูลค่าและทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหาและมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว

อัมรา พงศาพิชญ์ (2543, หน้า 40-41) ให้ความหมายทุนทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวราบและแนวตั้ง ระหว่างบุคคล สถาบัน และ/หรือ องค์กรต่าง ๆ ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และเครือข่าย ทั้งค่านิยม บรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาคม นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึง ทุนทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีเครือข่ายการตอบแทนและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และกล่าวถึงการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไปขยายใช้กับงานพัฒนาในปัจจุบัน

จากคำนิยามของนักการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ทรัพยากรต่าง ๆ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณี ที่ร้อยรัดให้คนในชุมชน/ท้องถิ่น อยู่ร่วมกันแบบพื้เป็นน้อง รักใคร่สามัคคีกัน

7.2 ความสำคัญของทุนทางสังคม

เสรี พงศ์พิศ (2555, หน้า 217-218) ได้กล่าวถึงความสำคัญของทุนทางสังคม ดังนี้

7.2.1 ทุนที่สำคัญที่สุดที่ทำให้คนไทยอยู่รอดมาได้ถึงทุกวันนี้ ไม่ใช่ทุนเงินหรือทุนธรรมชาติ แต่เป็นทุนทางสังคม ทุนที่หดหายไปเหมือนกัน แต่ก็ยังดีที่ยังเหลืออยู่บ้าง

7.2.2 ทุนทางสังคม คือ สิ่งที่ร้อยรัดผู้คนให้เป็นพื้เป็นน้อง เป็นครอบครัว เป็นชุมชน ทุนทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ทั้งคนเป็นและคนตาย คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

7.2.3 ทุนทางสังคมเป็นความสัมพันธ์อันดี เป็นเหมือนพรหมวิหารสี่ที่บอกถึงความ เป็นมิตร (เมตตา) ความเสมอภาค ความเอื้ออาทรต่อผู้ยากลำบากว่า ค้อยกว่า (กรุณา) เป็นความอ่อนน้อมถ่อมตนกับผู้ใหญ่กว่า อาวุโสกว่าไม่อิจฉาผู้ที่ดีกว่า เก่งกว่า แต่ยินดีด้วย (มุทิตา) รู้จักแยกแยะด้วยปัญญา ไม่แบกทุกข์ทั้งโลกไว้คนเดียว (อุเบกขา)

7.2.4 ทนทางสังคม เป็นความสัมพันธ์อันดีที่แสดงออกเป็นรูปธรรม ในจารีตประเพณี วิถีชุมชน กฎระเบียบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สัมผัส ถ่ายทอดและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ พ่อแม่ปู่ย่าตายายที่อยากให้ลูกหลานอยู่ด้วยกันด้วยความสัมพันธ์อันดี เป็นพี่เป็นน้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเคารพธรรมชาติ

7.2.5 ทนทางสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อการอยู่แบบพอเพียง เพราะเศรษฐกิจพอเพียงที่หมายถึง “อุ้มชูตัวเอง” นั้น ไม่ได้หมายถึงการพึ่งตนเองแบบโดดเดี่ยว แต่หมายถึงพึ่งพาอาศัยกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน ไม่เอาเปรียบกัน

7.2.6 ทนทางสังคม คือ คุณธรรมอันแสดงออกทางรูปธรรมที่ทำให้ผู้คนอยู่ด้วยกันแบบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เคารพกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน กฎหมาย การมีจิตสาธารณะ

7.3 องค์ประกอบของทนทางสังคม

องค์ประกอบที่สำคัญของทนทางสังคม (อายุทอง เนติชนากุล และ โยธิน แสงวงศ์, 2547, หน้า 63)

7.3.1 การมีส่วนร่วมในเครือข่าย หัวใจสำคัญของมีส่วนร่วมคือ ความเข้มข้นที่มากหรือน้อยของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ประสานกิจกรรมเชื่อมต่อกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มประชาชนจะผูกมัดและประสานตนเองกับผู้อื่น โดยผ่านทางความหลากหลายของความร่วมมือกัน ซึ่งต้องเป็นไปโดยสมัครใจและเท่าเทียมกัน

7.3.2 การเอื้อประโยชน์แก่กัน ทนทางสังคมมิได้หมายถึงการแลกเปลี่ยนที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการและเป็นไปโดยทันทีของติดต่อกันในทางกฎหมายหรือทางธุรกิจ แต่เป็นผลร่วมกันของการคำนึงถึงผู้อื่นก่อนเป็นอันดับแรก และมองประโยชน์ส่วนตนในลำดับหลัง บุคคลจะจัดหาหรือบริการให้แก่ผู้อื่นหรือกระทำเพื่อผลประโยชน์ต่อบุคคลอื่นด้วยทุนของบุคคลนั้น แต่โดยทั่วไปความคาดหวังอยู่ที่ว่าการกระทำที่แสดงออกแห่งน้ำใจที่ดีนั้น จะเป็นผลตอบแทนย้อนกลับมาในภายหลัง ในชุมชนที่มีการเอื้อประโยชน์แก่กันและกันอย่างเข้มแข็งประชาชนมักจะเอาใจใส่ต่อผู้อื่น หรือ มองเห็นความสำคัญของผู้อื่นก่อนตนเอง

7.3.3 ความไว้วางใจ การมีความไว้วางใจจะก่อให้เกิดความตกลงใจในการเข้ารับความเลื่อมใสในสภาพแวดล้อมของสังคมบนพื้นฐานของความรู้สึกที่เชื่อมั่นในการที่ผู้อื่นจะตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ และจะกระทำหรือให้การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรืออย่างน้อยที่สุดเชื่อว่าคนอื่น ๆ ไม่มีเจตนาที่เป็นภัยต่อบุคคลนั้น

7.3.4 บรรทัดฐาน เป็นรูปแบบในการควบคุมทางสังคมที่ระบุหรือกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับและให้ค่าโดยบุคคลในสังคม การควบคุมทางสังคม

ไม่จำเป็นต้องเป็นทางการ หรือเป็นบทลงโทษในทางกฎหมาย หรือเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นที่รู้จักหรือเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า อะไรเป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่คาดหวังของสังคม ในชุมชนหรือสถานที่ซึ่งมีระดับของความไว้วางใจต่ำและไม่ค่อยมีบรรทัดฐานทางสังคม จะพบว่า ประชาชนจะร่วมมือกันภายใต้ระบบของกฎหมายและระเบียบที่เป็นทางการที่ต้องมีการทำความเข้าใจ ตกลงกัน หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีรวมทั้งการใช้อำนาจหรือกำลังบังคับ

7.3.5 ความร่วมกัน หมายถึง ผลร่วมกันของความไว้วางใจกัน เครือข่ายบรรทัดฐานและการเอื้อประโยชน์แก่กันและกัน จะก่อให้เกิดการเป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่มีการแบ่งปันความเป็นเจ้าของในทรัพยากรร่วมกัน

7.3.6 กิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่แอบแฝงอยู่ในองค์ประกอบที่กล่าวถึงความสามารถของบุคคลและการรวมกลุ่ม ในการพัฒนาทุนทางสังคมต้องมีการผูกมัดที่เข้มแข็งและความตั้งใจจริงของพลเมืองร่วมกัน

7.4 ประเภทของทุนชุมชน

ทุนของชุมชนมีอยู่อย่างน้อย 4 ประเภท ดังนี้ (เสรี พงศ์พิศ, 2551, หน้า 147-148)

7.4.1 ทุนธรรมชาติ ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีอยู่มากมายเพียงแต่เรามองข้ามหรือมองด้วยสายตาของเศรษฐกิจสังคมยุคใหม่ ทำให้หญ้าเป็นวัชพืชไปหมด ทั้งๆ ที่หญ้าต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นยา ทั้งยาอายุวัฒนะ ขับปัสสาวะ ลดความอ้วน รักษาผิวหนังอย่างหญ้าแห้วหมู หญ้าคา หญ้าแพรก หญ้าหนวดแมว และสมุนไพรอีกนับร้อยที่อยู่หลังบ้าน รอบบ้าน ในสวน และพืชพรรณสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ แร่ธาตุและผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เขา ล้วนเป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ มูลค่าก็ตามมาและไม่รู้จักหมด เพราะใช้เป็นจัดการเป็น

7.4.2 ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คนอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ โดยไม่เอาเปรียบกัน ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ

7.4.3 ทุนทางสังคม คือ กฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้อง ไว้วางใจกัน กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีต ประเพณี ที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ เดินไปในทางเดียวกัน

7.4.4 ทุนโภคทรัพย์ คือ ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพบุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกัน ล้วนเป็นทุนของชุมชน

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 องค์ประกอบดังกล่าวมีบทบาทและลักษณะการยึดโยงให้เกิดเป็นทุนทางสังคมดังนี้ (สุวรรณิ คำมั่น และคณะ, 2551, หน้า 5-6)

1. คนมีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านสุขภาพที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ด้านจิตใจให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจเอื้ออาทรเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัยซื่อสัตย์มีความเสียสละมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความรักชาติฯฯ และด้านสติปัญญาเพื่อให้มีศักยภาพและความพร้อมที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเมื่อมารวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมต่างๆนำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยนก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. สถาบันมีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชนและสังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิดเป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมที่ดีงามรวมทั้งจิตสำนึกรู้จักผิดชอบชั่วดีรู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมกลมเกลียวจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี สถาบันศาสนาที่เข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนสถาบันภาคธุรกิจเอกชนซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการบุคลากรทรัพยากรและเครือข่ายเมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือมีการดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมที่สร้างสรรค์สังคมแล้วก็จะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล

3. องค์ความรู้ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบันทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูลกันความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่นำมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีความหลากหลายปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้เช่นความต้องการของตลาดและการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

7.5 การพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเพื่อเพิ่มผลิตภาพทางสังคม (สุวรรณดี คำมัน และคณะ, 2551, หน้า 31-32)

7.5.1 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมทุนมนุษย์และทุนภูมิปัญญาโดยกำหนดค่านิยมพื้นฐานร่วม สำหรับสังคมไทยและคนไทยทุกคนในการสร้างเสริมและใช้ประโยชน์ทุนทางสังคมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เช่น ทุนทางสังคมในกลุ่มผู้ประกอบการทุนทางสังคมในกลุ่ม workforce และทุนทางสังคมในกลุ่มเยาวชนโดยเฉพาะค่านิยมที่ก่อเกิดความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อกัน ความใส่ใจต่อผู้อื่น การแบ่งปันกับผู้อื่น และความร่วมมือร่วมใจ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพทางสังคมอันเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

7.5.2 เร่งพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศไทยไปสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 คุญแจแห่งความสำเร็จในหลังสังคมฐานความรู้ที่นอกจากทุนมนุษย์ต้องรู้ว่าในโลกนี้มีอะไร รู้แล้วนำมาคิดต่อยอดได้หรือไม่ นำความคิดนี้ไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้หรือไม่ และนำความรู้ที่มีและได้มานั้นมาเป็นประสบการณ์ได้หรือไม่ แล้วนั้นมีองค์ประกอบอื่นที่สำคัญในการเสริมสร้างทุนมนุษย์ให้สามารถเอาตัวรอดและประสบความสำเร็จทั้งในด้านการงานและการดำเนินชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ได้โดยต้องมีจิตสาธารณะใน 5 ประการคือ 1) จิตแห่งวิทยาการ หมายถึง “การเรียนรู้ตลอดชีวิตคิดเป็นทำเป็น” 2) จิตแห่งการสังเคราะห์ หมายถึง “การสังสมต่อยอดและสร้างนวัตกรรมความรู้” 3) จิตแห่งการสร้างสรรค์ ที่เชื่อว่า “ความคิดสร้างสรรค์สร้างด้วยการหมั่นฝึกฝน” 4) จิตแห่งความเคารพ หมายถึง “การเปิดใจกว้างพร้อมรับฟังทุกความคิดเห็น” และ 5) จิตแห่งคุณธรรม คือ “มีความรู้คู่คุณธรรมนำการพัฒนา” คุณลักษณะที่กล่าวมาเบื้องต้นล้วนเป็นมิติที่เป็นต้นทางของการสร้างทุนทางสังคมที่นำมาเติมเต็มในกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและที่สำคัญเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายและทุกระดับของกระบวนการพัฒนาประเทศ

7.5.3 เสริมสร้างบทบาทครอบครัวชุมชนศาสนสถานให้เข้มแข็งมีสัมพันธ์ภาพที่ดีตลอดจนการส่งเสริมบทบาทสื่อในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับการสร้างกระแสให้เกิดการรับรู้และความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมผลกระทบต่อวิถีชีวิตครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศปฏิสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคมดังกล่าวจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลการปรับปรุงการประสานงานและความร่วมมือการเข้าใจสถานการณ์ที่แท้จริง และในที่สุดสามารถสร้างสมดุลระหว่างการจัดทำนโยบายและความเคลื่อนไหวในโลกยุคใหม่

7.5.4 ขยายฐานและพัฒนาต่อยอดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศให้ชุมชนสามารถกำหนดตำแหน่งการพัฒนาชุมชนที่บ่งบอกจุดหมายปลายทางการพัฒนาตัวเองบนฐานของทุนที่มีอยู่ในชุมชน

7.5.5 การสร้างพลังให้เกิดทุนทางสังคมที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ตอบสนองความต้องการกำลังคนในอนาคตโดยเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพทุนมนุษย์และทุนทางสังคมที่เข้มแข็งในทุกมิติที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกรวดเร็วพร้อมทั้งทบทวนและปรับปรุงนโยบายกฎระเบียบกฎหมายรวมถึงวัฒนธรรมบางอย่างที่จะขัดขวางการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบวินัย อาทิระบบอุปถัมภ์ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนทางสังคม

จากความหมาย แนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยจึงกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดให้คนในชุมชนเกิดความรักใคร่สามัคคี ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ

8. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

8.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม : มิติเชิงกระบวนการ(Process) โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphof) : อ้างถึงโกวิทช์ พวงงาม, (2553, หน้า 190) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

8.1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจจะเป็นการตัดสินใจช่วงระยะเวลาเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงกิจกรรม หรือการตัดสินใจในช่วงการดำเนินกิจกรรม

8.1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานงาน ความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงเงิน และการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ

8.1.3 การมีส่วนในผลประโยชน์ เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน

8.1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการร่วมกันควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 37-38) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความหมายสำคัญวันนี้ที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทูนของชุมชนจึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับแต่ละเรื่องพร้อมวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนของชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน (2552, หน้า 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

โกวิท พวงงาม (2553, หน้า 348) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่งสร้างความรัก ความหวงแหนชุมชน ซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมได้ในอนาคต

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผลของกิจกรรม/โครงการต่างๆ ภายในชุมชนที่ตนเองมีหุ้นส่วนในการเป็นเจ้าของ

8.2 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียวตัวอย่างเช่นในแก้ปัญหาของชุมชนควรเปิดใจประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (อรทัย ก๊กผล, 2552, หน้า 18-19)

8.2.1 เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่

8.2.2 ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชนมีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไรและควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง

8.2.3 ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไรจะแบ่งงานกันอย่างไรซึ่งงบประมาณมากน้อยเพียงใดจะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา

8.2.4 ร่วมดำเนินงานประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเต็มกำลัง ความรู้ความสามารถของตนเอง

8.2.5 ร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

8.2.7 ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้ว ย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงินวัตถุสิ่งของแต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

โดยสรุป หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันติดตามประเมินผลกิจกรรม/โครงการ และร่วมกันรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

8.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ (จินตวิทย์ เกษมสุข, 2557, หน้า 10-11)

8.3.1 การรับรู้ข่าวสาร ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

8.3.2 การปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม

8.3.3 การประชุมรับฟังความคิดเห็น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจและค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

8.3.3.1 การประชุมในระดับชุมชน โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม เพื่ออธิบายทำความเข้าใจและตอบข้อซักถาม

8.3.3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการ

8.3.3.3 การประชาสัมพันธ์ เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ

8.3.3.4 การร่วมในการตัดสินใจ เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

8.4 หัวใจของการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ถวิลวดี บุรีกุล, เรวดี ประเสริฐเจริญสุข, เชียรชัย ฉนวนและคณะ(2557, หน้า 17) ได้กล่าวถึงหัวใจของการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

8.4.1 การเริ่มต้นตั้งแต่ระยะแรก ให้ข้อมูลก่อนการดำเนินโครงการเพื่อให้ชุมชนทราบแนวทางการดำเนินงานและกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและชุมชนก่อนการตัดสินใจอันจะช่วยให้มีเวลาพิจารณาทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น

8.4.2 เป้าหมายของการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างหลักประกันให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลร่วมคิดร่วมตัดสินใจและมีข้อตกลงร่วมกัน

8.4.3 ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสีย คำนึงถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมและเปิดโอกาสให้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมโดยจะต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือผู้ได้รับผลกระทบทางตรงเป็นอันดับแรก

8.4.4 ความจริงใจ จัดกระบวนการอย่างจริงจังเปิดเผยข้อสัถย์ปราศจากอคติและมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องโปร่งใสและเพียงพอตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

8.4.5 วิธีการที่เหมาะสม เลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนที่เหมาะสมโดยพิจารณาลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักประกันให้ผู้หญิงและกลุ่มเปราะบางเข้าถึงข้อมูลการมีส่วนร่วมตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรมสังคมและค่านิยมระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการความสามารรถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม

โดยสรุป หัวใจของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทราบแนวทางการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทุกกลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความจริงใจ ซื่อสัตย์ เสียสละ

8.6 ประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียวตัวอย่างเช่นในแก้ปัญหาของชุมชนควรเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบดังนี้ (อรทัย ก๊กผล, 2552, หน้า 27-28)

8.6.1 เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่

8.6.2 ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชนมีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไรและควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง

8.6.3 ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไรจะแบ่งงานกันอย่างไรซึ่งงบประมาณอย่างน้อยเพียงใดจะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา

8.6.4 ร่วมดำเนินงานประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง

8.6.5 ร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

8.6.6 ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงินวัสดุสิ่งของแต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้ทั้งนี้ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

8.6.6.1 การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วมเพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหา/ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ

8.6.6.2 กระบวนการมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

8.6.6.3 การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ/อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับหรือขู่เข็ญจากผู้ที่เหนือกว่า

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การปฏิบัติ การรับประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ในการจัดงานประเพณีกำฟ้า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ราชา ภูคา (2556, หน้า 286) ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ไทยพวน: กรณีศึกษาไทยพวนตำบลบ้านกล้วยอำเภอบ้านหมี่จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการสืบทอดอัตลักษณ์ไทยพวนการสืบทอดวัฒนธรรมมรดกของสังคมอันเป็นส่วนรวมของชาติให้มั่นคงอยู่ได้ก็จะต้องสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ดำรงอยู่สามารถกระทำได้หลายวิธีคือคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมสำคัญในการตระหนักรู้และมีความเข้าใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองแล้วทำการสืบทอดการส่งเสริมเผยแพร่และการอนุรักษ์

บุรี ไบตระกูล (2537) ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีบุญกำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวนตำบลบางน้ำแซ้ว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า พิธีบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมโบราณที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของลาวพวนที่คงอยู่ สัญลักษณ์ในพิธีกรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพิธีกรรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ โดยพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้าง และการจัดระเบียบทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็น โครงสร้างทางเครือญาติและการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนหลังการสมรส และการให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายหญิงเป็นหลัก อีกทั้งพิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ประกอบด้วย พุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีบทบาทในการยึดเหนี่ยวให้ลาวพวนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

ฤดีมน ปรีดีสนิท (2538, หน้า 71) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีไทยพวน อำเภอบ้านฝ้อจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ไทยพวนบ้านฝ้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว ที่มีความสำนึกในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของตนสูง ทั้งสำนึกในความเป็นพวน สำนึกในประวัติศาสตร์ชนชาติ ตลอดจนสำนึกในภาษาพวน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีของไทยพวน อำเภอบ้านฝ้อ มี сходство เช่นเดียวกับชาติพันธุ์ไท-ลาวอื่น แต่มีข้อปฏิบัติและความเชื่อแตกต่างกันออกไป สังคมไทยพวนบ้านฝ้อเป็นสังคมที่นับถือผี มีพิธีกรรมความ

เชื่อที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมา แม้ปัจจุบัน ไทพวนเหล่านี้จะนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ตามแต่ยังเป็น การนับถือผีคู่ไปกับนับถือพระ งานศึกษานี้มุ่งเน้นด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและความ สำคัญในชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญและควรตระหนักถึงการรักษาวัฒนธรรม ท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคงและแข็งแรงสืบไป

บุญสฤฎย์ อเนกสุข และอารีรัตน์ เรืองกำเนิด (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พลวัตประเพณี บุญกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์พวนในบริบทการท่องเที่ยวของประเทศไทยผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์การต่อสู้และการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์พวนปรากฏเป็นตำนานและพงศาวดารของ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นจำนวนมากสำหรับชาวพวนในประเทศไทย แล้วได้มีการอพยพเข้ามาครั้งสุดท้ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว โดยมีการ กระจายชุมชนไปยังจังหวัดต่างๆ เช่น สุโขทัย ลพบุรีสิงห์บุรีและอุตรธานี เป็นต้น ทั้งนี้การอพยพ ของกลุ่มชาติพันธุ์พวนมีการยึดถือประเพณีบุญกำฟ้าเป็นประเพณีหนึ่งประจำกลุ่มชาติพันธุ์กระท่ง นำไปสู่การเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันสำหรับบ้านหาดเลี้ยวตำบลหาดเลี้ยวอำเภอ ศรีสังขาน้อยจังหวัดสุโขทัยประเพณีบุญกำฟ้าอยู่ในช่วงการปรับตัวสู่การเป็นกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยว โดยมีความหมายถึงการเป็นวันหยุดที่ไม่ต้องมีการทำงานเพื่อให้สตรีชาวพวนพักผ่อนจาก การทอผ้าไปขายต่างถิ่น และมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำขนมข้าวโคง การละเล่นลำพวน และ การละเล่นนางกวักส่วนอำเภอพรหมบุรีจังหวัดสิงห์บุรีประเพณีบุญกำฟ้าเป็นกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น มีความหมายถึงการเคารพท้องฟ้า การเป็นวันหยุดพักผ่อน การเป็นวันขึ้นปี ใหม่ของพวน และการพยากรณ์ความอุดมสมบูรณ์โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำข้าวหลาม การละเล่นหมากเบี้ยว และการละเล่นรำกำฟ้าและตำบลบ้านฝื่ออำเภอบ้านฝื่อจังหวัดอุตรธานีไม่มี การจัดประเพณีบุญกำฟ้าเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว คงเหลือแต่การยึดถือปฏิบัติของชาวพวน บางคนเท่านั้น โดยมีความหมายว่าเป็นฮีตสิบสองกองสิบสี่ของพวน และจะมีการใส่ปุ๋ยหรือเมล็ด พืชลงในการเล่นจิบสาว และการฟ้อนไทพวน เป็นต้นข้อมูลจากพื้นที่การวิจัยทั้ง 3 แห่งทำให้ ทราบว่าปรากฏการณ์ประเพณีบุญกำฟ้ามีพลวัตในแง่มุมต่าง ๆ ประกอบด้วย พลวัตด้านการบริหาร จัดการ พลวัตด้านเศรษฐกิจ พลวัตด้านสังคมและระบบนิเวศ และพลวัตด้านความหมายของ ประเพณีบุญกำฟ้าผลการวิจัยนี้จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และ วัฒนธรรมอันนำไปสู่แนวทางในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้วัฒนธรรมและกลุ่มชาติ พันธุ์เป็นสินค้าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของสังคมและวัฒนธรรมในอนาคต

มนัสนันท์ กองแก้ว (2555) การศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมชาวไทพวน : กรณีศึกษาเทศบาลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลบางน้ำเชี่ยว และประชาชน มีความร่วมมือกันในการดำเนินนโยบาย

อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยพวนร่วมกัน โดยทางเทศบาลเป็นส่วนสนับสนุนด้านทรัพยากร ในส่วนของอุปสรรค คือ ด้านงบประมาณ เนื่องจากการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยพวนต้องทำประกอบกันหลายด้าน และเทศบาลก็เน้นหนักไปทางการจัดการประเพณี ทำให้การสนับสนุนส่วนอื่นขาดหายไป ทำให้ไม่เกิดการสร้างกิจกรรมใหม่ๆ มากระตุ้นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวไทยพวน แนวทางการแก้ไข ควรจะมีการวางแผนการจัดการเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนที่ชัดเจน และมีการทำเวทีประชาคมชาวพวน เพื่อรับฟังความต้องการของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

นพดล พรามณี (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่: กรณีศึกษาหมู่บ้านชำโสมจังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่าชุมชนให้คุณค่าและความหมายของฮีตคองผ่านความสามัคคีในชุมชนความอบอุ่นในครอบครัวและความเป็นระเบียบในชุมชน โดยชุมชนเชื่อว่าฮีตคองสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากคนในชุมชนมีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาการปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณและการปรับเปลี่ยนวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมส่วนการเปลี่ยนแปลงของฮีตคองมีสาเหตุมาจากการไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการขาดผู้นำในการสืบสานการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาเผยแพร่และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงฮีตคองต่อวิถีชีวิตในชุมชนชาวบ้านเห็นว่าความมีน้ำใจไมตรีของคนในชุมชนลดลงสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปและการเคารพนับถือกันน้อยลงดังนั้นการนำฮีตคองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมจึงควรใช้ยุทธศาสตร์ 3 ยุทธศาสตร์ คือยุทธศาสตร์ความสามัคคีปรองดอง ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีตคองและยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านควรร่วมกันทำยุทธศาสตร์เพื่อสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบอันจะส่งผลให้มีการสร้างงานเกิดขึ้นในชุมชนและส่งผลให้ฮีตคองคงอยู่ในชุมชนและในประเทศชาติสืบต่อไป

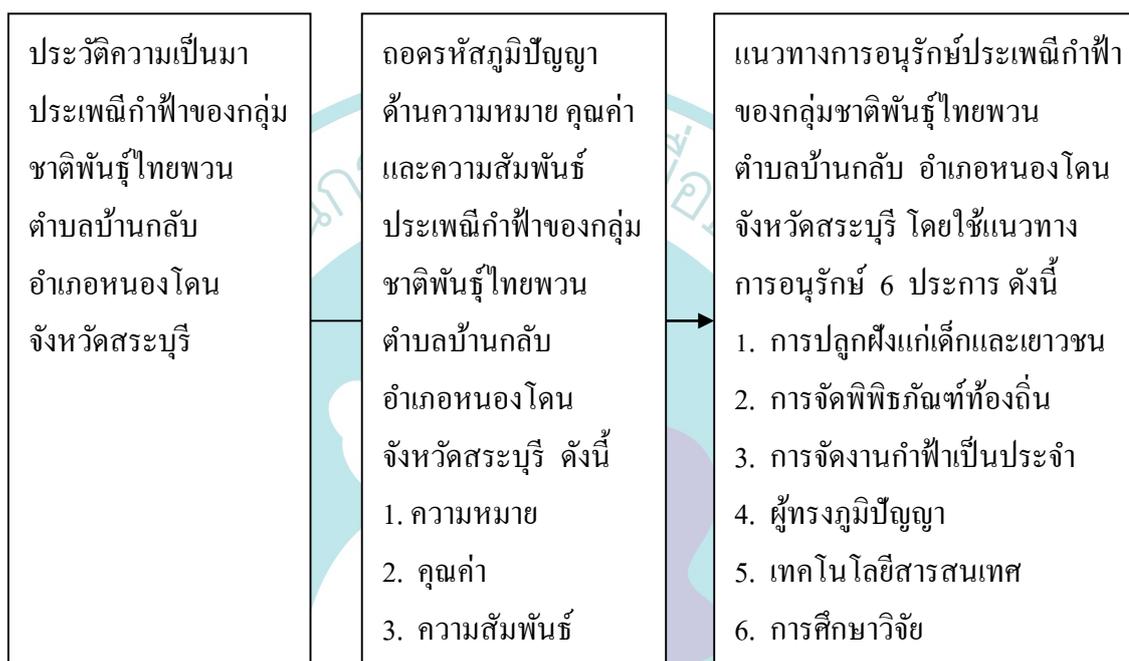
กาญจนรัตน์ แปลกวงศ์ (2554, หน้า 103-112) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลำพวน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวพวน ตำบลบ้านทราย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่าลำพวนเป็นวัฒนธรรมการละเล่นที่เกิดจากภูมิปัญญาด้านภาษาที่ใช้สื่อสารกันในหมู่คนพวนในอดีต โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบและประสบการณ์ผู้ร้อยเป็นถ้อยคำพุดจาโต้ตอบกันในลักษณะคำคมหรือคำผญา สุภาษิต คำพังเพยเปรียบเทียบ เป็นการแสดงศิลปะการขับร้อง ทำนองขับขานหรือที่เรียกว่า ลำ เป็นภาษาพวนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์มาผสมผสานกันให้คล้องจองเป็นทำนองและจังหวะที่น่าฟัง มีเสียงแคนเป็นดนตรีประกอบ ท่วงทำนองและดนตรีการขับร้อง ผู้ขับร้องเรียกว่า “หมอลำพวน” ผู้เป่าแคนประกอบเรียกว่า “หมอแคน” ลักษณะพิเศษของลำพวน มี 3 ประการ คือ 1) สถานที่แสดงหมอลำพวนไม่ต้องสร้างเวทีการแสดง 2) ทำนองการลำหมอลำพวน

มีท่วงทำนองคร่ำครวญ ออดอ้อน นุ่มนวลและอ่อนหวาน และ 3) คนลำไม่แสดงท่าทางประกอบ เพราะทำนองลำพวนจังหวัดพะเยาไม่กระชั้นหรือเร่งเร้า ปัจจุบันการแสดงลำพวนไม่มีผู้สืบทอด เนื่องจากหมอลำอายุมากแล้วจะมีหมอลำที่ลำได้เพียง 2 - 3 คนเท่านั้น นอกจากนี้กลอนลำพวนที่ใช้ขับร้องในงานแต่งงาน (งานคอง) งานบวช และงานศพ เป็นต้น การขับร้องลำพวนนั้นมิได้มีความแตกต่างกันเลย ยังคงรูปแบบทำนองและจังหวะ อารมณ์ของของหมอลำแคนและหมอลำไว้อ่อนโยน เพียงแต่เปลี่ยนเนื้อหาคำพูดในการลำให้เข้ากับงานเท่านั้น

ญาณีสา บุญจิตรี และ สุชาติ มีสมบัติ (2554, หน้า 73-74) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขนชิงธง อำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวทางอนุรักษ์การอนุรักษ์ประเพณีอย่างยั่งยืนควรแบ่งเป็น 2 ส่วนคือการอนุรักษ์รูปแบบและการอนุรักษ์เนื้อหา ดังนี้ 1) การอนุรักษ์รูปแบบ ได้แก่ (1) การทำบุญตักบาตรเทโว (2) การทอดผ้าป่าตามบ้าน (3) การแห่เรือ (4) การแข่งเรือยาวขึ้นโขนชิงธง 2) การอนุรักษ์เนื้อหาควรสืบสานประเพณีนี้ไว้ไม่ให้สูญหาย 2. ผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น และร่วมกับชุมชนในการกำหนดนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ชัดเจนกว่าที่เป็นอยู่โรงเรียนควรให้นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมในงานประเพณีและควรมีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับงานประเพณีให้เป็นระบบเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนและประชาชนควรร่วมกันดำเนินงานวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนตลอดจนการศึกษาถึงปัญหาของชุมชนร่วมกันเน้นการปลูกฝังกลุ่มเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและมุ่งเน้นไปที่งานประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง 3. การสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่งานประเพณีทำได้โดยการสร้างรายได้ให้แก่เศรษฐกิจชุมชนโดยการจำหน่ายสินค้า OTOP และการจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์เพิ่มขึ้น และ 4. การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังนี้ 1) เพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย 2) ปรับรูปแบบของกิจกรรมในงานให้น่าสนใจ 3) การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์วัดสำคัญ ๆ ตลอดจนวิถีชุมชนพื้นบ้าน 4) จัดให้มีพิพิธภัณฑ์ และ 5) การแสดงสัญลักษณ์ของงานประเพณีบริเวณจุดต่าง ๆ

กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบความคิดในการวิจัย จากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องวิจัย และให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้กรอบความคิดในการวิจัย 3 กรอบ ดังนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน: กรณีศึกษา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. รูปแบบในการวิจัยวิธีการและเทคนิคในการวิจัย
2. ประชากรและวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถานที่ในการวิจัย
6. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย
7. ปฏิทินการปฏิบัติงาน
8. การนำเสนอข้อมูล

รูปแบบในการวิจัยวิธีการและเทคนิคในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการถอดรหัสภูมิปัญญาชุมชน/ท้องถิ่น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย เพื่อถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ ประเพณีกำฟ้า และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์จัดลำดับความสำคัญ เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี จำนวน 10 หมู่บ้าน 1,261 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 7,480 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) จากตัวแทนประชากร ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป รวม 33 รูป/คน ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/ราย ดังนี้

- 2.1.1 เจ้าอาวาส จำนวน 2 รูป
- 2.1.2 นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย
- 2.1.3 กำนันตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย
- 2.1.4 ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลหนองโดน จำนวน 1 ราย
- 2.1.5 ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 1 ราย
- 2.1.6 ผู้สูงอายุที่ทราบรายละเอียดประเพณีกำฟ้า จำนวน 2 ราย

2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 25 ราย ดังนี้

- 2.2.1 ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย จำนวน 1 ราย
- 2.2.2 คณะกรรมการจัดงานประเพณีกำฟ้า จำนวน 5 ราย
- 2.2.3 ครูโรงเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 2 ราย
- 2.2.4 นักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) จำนวน 5 ราย
- 2.2.5 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ราย
- 2.2.6 ประชาชนชุมชนผู้ทำพิธีกรรมประเพณีกำฟ้า จำนวน 5 ราย
- 2.2.7 ชาวบ้านไทยพวนที่มาร่วมเล่นกิจกรรมต่าง ๆ จำนวน 5 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1. ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัยมีดังนี้

1. ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวิจัยดังนี้

2.1 การสร้างและหาคุณภาพแบบสังเกต

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างและหาคุณภาพแบบสังเกต ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ มีลำดับที่ เรื่องที่สังเกต วิธีการสังเกต (แบบมีส่วนร่วมหรือแบบไม่มีส่วนร่วม) วันเวลาการสังเกต สถานที่สังเกต กิจกรรมที่สังเกตแนวทางการสังเกตผู้สังเกต เช่น สังเกต สภาพแวดล้อมของชุมชนสภาพเหตุการณ์ และพฤติกรรมของชาวบ้านในการจัดกิจกรรมประเพณีกำฟ้า อันเป็นการแสดงออกใด ๆ ที่บุคคลพึงสังเกตได้ เป็นต้น ในส่วนลำดับขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของแบบสังเกต โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและร่วม ดังนี้

2.1.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย

2.1.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกต

2.1.3 การศึกษาแบบสังเกตจากงานวิจัยบุคคลอื่น

2.1.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสังเกต

2.1.5 ดำเนินการสร้างแบบสังเกต

2.1.6 นำแบบสังเกตไปทดลองใช้

2.1.7 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นนำเสนอและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

2.1.8 การปรับปรุงแบบสังเกตให้ถูกต้องและสมบูรณ์

2.1.9 นำแบบสังเกตไปใช้จริง

2.2 การสร้างและหาคุณภาพแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างและหาคุณภาพแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ มีลำดับที่ เรื่องที่สัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้าง หรือแบบไม่มีโครงสร้าง) วันเวลาการสัมภาษณ์ สถานที่สัมภาษณ์ กิจกรรมที่สัมภาษณ์ แนวทางการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งสัมภาษณ์

ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในส่วนลำดับขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและร่วม ดังนี้

- 2.2.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 2.2.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2.2.3 การศึกษาแบบสัมภาษณ์จากงานวิจัยบุคคลอื่น
- 2.2.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์
- 2.2.5 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2.2.6 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
- 2.2.7 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นนำเสนอและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
- 2.2.8 การปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้ถูกต้องและสมบูรณ์
- 2.2.9 นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริง
- 2.3 การสร้างและหาคุณภาพแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างและหาคุณภาพแบบบันทึกการสนทนากลุ่มตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ มีลำดับที่ เรื่องที่สนทนากลุ่ม วิธีการสนทนากลุ่ม ระยะเวลาการสนทนากลุ่ม สถานที่สนทนากลุ่ม กิจกรรมที่สนทนากลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ซึ่งการสนทนากลุ่มตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในส่วนลำดับขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและร่วม ดังนี้

- 2.3.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 2.3.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
- 2.3.3 การศึกษาแบบบันทึกการสนทนากลุ่มจากงานวิจัยบุคคลอื่น
- 2.3.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสนทนากลุ่ม
- 2.3.5 ดำเนินการสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
- 2.3.6 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มไปทดลองใช้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
- 2.3.7 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นนำเสนอและขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
- 2.3.8 การปรับปรุงแบบบันทึกการสนทนากลุ่มให้ถูกต้องและสมบูรณ์
- 2.3.9 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มไปใช้จริง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากพื้นที่ภาคสนาม รายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารการกำหนดกลุ่มสาระสำคัญของเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1.1.1 สภาพบริบทชุมชนตำบลบ้านกล้วย
- 1.1.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน
- 1.1.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณี
- 1.1.4 องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีกำฟ้า
- 1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณี
- 1.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 1.1.7 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
- 1.1.8 การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 1.1.9 กรอบความคิดในการวิจัย
- 1.1.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 แหล่งที่มาของข้อมูลจากเอกสารดังนี้

- 1.2.1 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- 1.2.2 สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
- 1.2.3 ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
- 1.2.4 ห้องสมุดศูนย์ประสานงานเครือข่ายมหาวิทยาลัยชีวิตปากช่อง
- 1.2.5 เอกสารในพื้นที่วิจัย

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และมีการวิเคราะห์ข้อมูลในระหว่างเก็บรวบรวมข้อมูลไปด้วย รายละเอียดดังนี้

2.1 การใช้แบบสังเกต โดยใช้สังเกตประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วยที่มาดำเนินการจัดกิจกรรมประเพณีกำฟ้า ได้แก่ ผู้ปฏิบัติโดยตรงกิจกรรมประเพณีกำฟ้า

2.2 การใช้แบบสัมภาษณ์ โดยใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปฏิบัติ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

2.2.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

2.2.2 ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ ประเพณีกำฟ้า

2.2.3 ตอนที่ 3 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการถอดรหัสภูมิปัญญาด้าน ความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า

2.2.4 ตอนที่ 4 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ ประเพณีกำฟ้า โดยใช้กระบวนการอนุรักษ์ 6 ประการ คือ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยี สารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย

2.3 การใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปฏิบัติ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

2.3.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

2.3.2 ตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการถอดรหัสภูมิปัญญาด้าน ความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า

2.3.4 ตอนที่ 3 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์ ประเพณีกำฟ้า โดยใช้กระบวนการอนุรักษ์ 6 ประการ คือ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยี สารสนเทศ และ 6) การศึกษาวิจัย

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัย

สถานที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโคน จังหวัดสระบุรี

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

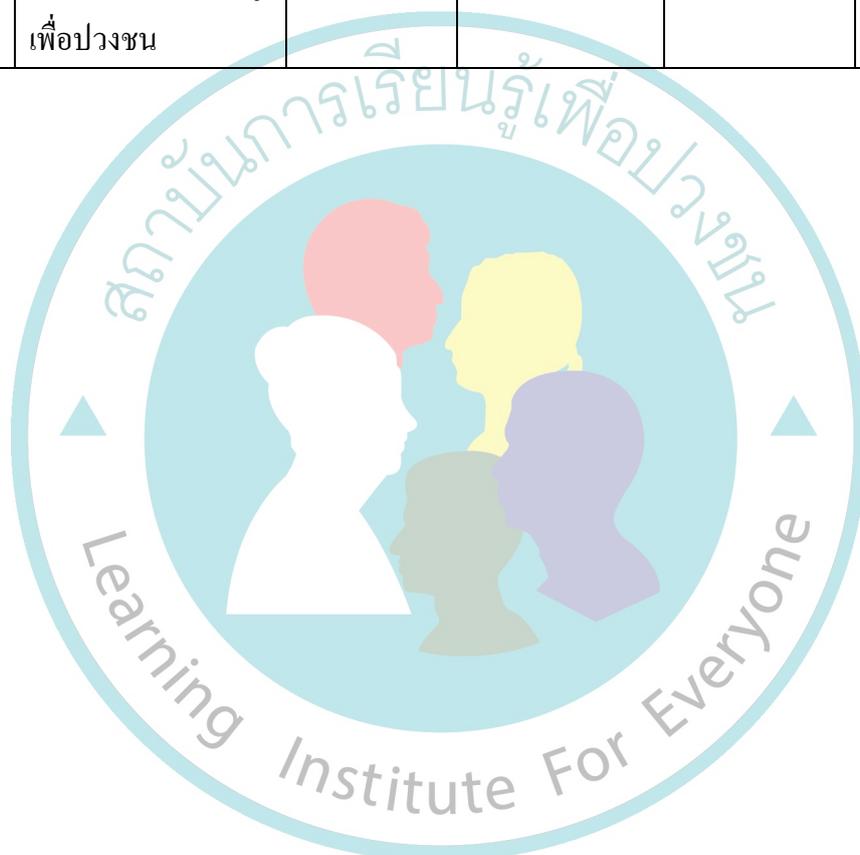
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2560 - 31 ธันวาคม 2560 รวมเป็นเวลา 1 ปี

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 1.1 แสดงปฏิทินการปฏิบัติงานในการศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี

ที่	รายการกิจกรรม	วัน/เดือน/ปี	ประชากร กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	นำเสนอแบบขอ อนุมัติชื่อเรื่องและขอ แต่งตั้งอาจารย์ที่ ปรึกษาฯ	มกราคม 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ ปรึกษาฯ	แบบขอ อนุมัติชื่อเรื่อง ฯ THE1	ได้รับอนุมัติ ให้ทำวิจัย
2	เขียน โครงร่าง วิทยานิพนธ์	กุมภาพันธ์- มิถุนายน 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ ปรึกษาฯ	แบบ โครงร่าง วิทยานิพนธ์	เขียน โครงร่าง วิทยานิพนธ์ ให้สำเร็จ
3	สอบ โครงร่าง วิทยานิพนธ์	25 กรกฎาคม 2560	-ผู้วิจัย / อาจารย์ ที่ ปรึกษาฯ / คณะกรรมการ	โครงร่าง วิทยานิพนธ์	สอบ โครงร่าง วิทยานิพนธ์ ผ่าน
4	สร้างเครื่องมือวิจัย เพื่อใช้เก็บรวบรวม ข้อมูล ที่สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์	กรกฎาคม 2560	ผู้วิจัย /อาจารย์ ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์	-แบบสังเกต -แบบ สัมภาษณ์ -แบบบันทึก สนทนากลุ่ม	ได้เครื่องมือที่ สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ ของการวิจัย
5	ลงพื้นที่เก็บรวบรวม ข้อมูลภาคสนาม	กรกฎาคม - กันยายน 2560	ผู้วิจัย และ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง	-แบบสังเกต -แบบ สัมภาษณ์ -แบบการ สนทนากลุ่ม	ได้ข้อมูลตาม ความเป็นจริง

6	สอบวิทยานิพนธ์	31 ตุลาคม 2560	ผู้วิจัย / อาจารย์ ที่ปรึกษาฯ / คณะกรรมการ สอบฯ	วิทยานิพนธ์ 5 บท	สอบ วิทยานิพนธ์ ผ่านไปด้วยดี
7	นำเสนอวิทยานิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์ แก่สถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชน	พฤศจิกายน- ธันวาคม 2560	ผู้วิจัย	วิทยานิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์	ได้รับการ อนุมัติสำเร็จ การศึกษาจาก สภาสถาบันฯ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อถอดรหัสภูมิปัญญาความหมาย และคุณค่าประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้สรุปผล การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ประวัติความเป็นมาประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษาตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

1. ประวัติความเป็นมา

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย นอกจากจะนับถือยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวไทยพวนยังมีขนบธรรมเนียมจารีตและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนมาแต่โบราณกาล ชาวไทยพวนนั้นเคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียมจารีตและประเพณีของตนเองมาก ซึ่งได้ถือปฏิบัติและสืบทอดตามแบบอย่างของบรรพบุรุษในรอบปีหนึ่ง โดยประเพณีของชาวไทยพวนยังยึดถือและปฏิบัติกัน มีดังนี้

เดือนอ้ายบุญข้าวจี	เดือนขี้นบุญข้าวหลาม
เดือนสามบุญกำฟ้า	เดือนห้าบุญสงกรานต์
เดือนหกบุญหมู่บ้าน	เดือนแปดบุญเข้าพรรษา
เดือนเก้าบุญห่อข้าว	เดือนสิบเอ็ดบุญตักบาตรเทโวโรหณะ
เดือนสิบสองใส่กระจาดเทศน์มหาชาติ สุนุกแลฯ (สนั่น วงษ์เคี่ยม, 2560, สัมภาษณ์)	

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเพียงประเพณีกำฟ้าเท่านั้น เป็นการถอดรหัส ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความหมายและคุณค่าของประเพณีกำฟ้าของไทยพวนบ้านกลับ ดังนี้

ประเพณีกำฟ้าเป็นประเพณีอันเก่าแก่ของชาวพวน มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่บรรพบุรุษของพวนที่เมืองพวน แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ประวัติประเพณีกำฟ้า ตามประวัติศาสตร์ที่เล่าต่อกันมาว่า ครั้งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดิน สยาม มีโอกาสให้เจ้าชมพุกษัตริย์แห่งเมืองพวนยกทัพไปตีร่วมกับเจ้าเวียงจันทน์ เมื่อตีเมือง ได้สำเร็จ ต่อมาเจ้าชมพู่แข็งข้อ โดยไม่ยอมส่งส่วยให้เวียงจันทน์ และหลวงพระบางเหมือนเช่นเคย ส่งผลให้เจ้านนท์ กษัตริย์แห่งเวียงจันทน์โกรธกริ้วเป็นอย่างมาก จึงส่งให้แม่ทัพชื่อว่า เขียว ไปปราบเมืองพวนให้สิ้นซาก การรบครั้งนี้ผลปรากฏว่า เจ้าชมพู่แพ้สงครามพร้อมถูกจับได้ และ ถูกสั่งให้ประหารชีวิตด้วยหอก ขณะที่ทำการประหารนั้น เกิดเหตุหน้าอัศจรรย์ยิ่งนัก ฟ้าได้ผ่าลงมา ถูกหอกหักสะบั้น เจ้านนท์เห็นว่าเจ้าชมพู่ เป็นผู้มีบุญญาบารมี “ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ หอกคมแหลมก็ทำอันตรายไม่ได้” แม้กระทั่งฟ้ายังปกป้อง เจ้านนท์จึงสั่งให้ปล่อยตัวเจ้าชมพู่ กลับไปปกครองเมืองพวนเหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้ชาวลาวพวน (สปป.ลาว) จึงเห็นความสำคัญ ของฟ้าที่ช่วยเหลือเจ้าชมพู่ให้รอดตายจากการประหารชีวิตในครั้งนั้น จึงเกิดประเพณี “กำฟ้า” ขึ้น นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (สนั่น วงษ์เกษม, สัจฉริยะ เครื่องแก้ว และเวิน ขันดี, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.1 อนุสาวรีย์เจ้าชมพู่ (กษัตริย์เมืองพวน แขวงเชียงขวาง ส.ป.ป.ลาว)
ที่มา : อนุสาวรีย์เจ้าชมพู่ อำเภอทุ่งไธ้ง จังหวัดแพร่

ความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์กษัตริย์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว) ได้สวมมิกค์กับญวนแล้วยกกองทัพตีประเทศไทยเรื่อยลงมาถึงจังหวัดนครราชสีมาเกิดการสู้รบกับคุณหญิงโม ผลปรากฏว่ากองทัพของเจ้าอนุวงศ์ถูกตีแตก ในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวลาวพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่อำเภอบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมาจังหวัดกรุงเทพฯ สระบุรี ลพบุรี และสิงห์บุรี ลาวพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมาก ครอบครัวลาวพวนที่อพยพครั้งนั้นเมื่อมาถึงจังหวัดสระบุรีได้พากันแสวงหาที่อยู่ทำกิน ในที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอหนองโดนแล้วกระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ คือ บ้านกล้วย บ้านครัว บ้านคลอง บ้านคลองบุญ บ้านหนองโดนบ้านทองย้อยและบ้านหนองแร่ โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกล้วย มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนอาศัยอยู่จำนวนมาก และยังสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีให้คงอยู่ต่อไป “บ้านกล้วย” เป็นชื่อตำบลหนึ่งของอำเภอหนองโดน ได้ถือกำเนิดขึ้นมาประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งได้แยกออกจากชุมชนบ้านกล้วยเก่า โดยมีสาเหตุมาจากเกิดไฟไหม้ครั้งใหม่และเกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดขึ้น ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมีความคิดว่าการเกิดไฟไหม้และการเกิดโรคระบาดของโรคอหิวาตกโรคครั้งนี้อาจจะทำให้เกิดการเสียชีวิตกันหมดทั้งหมู่บ้าน จึงมีความคิดที่จะย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านใหม่ โดยได้มีการรวบรวมสมัครพรรคพวก เพื่อที่จะช่วยกันย้ายมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้นชื่อว่า “ชุมชนหมู่บ้านกล้วย” และที่เดิมมีคนอาศัยอยู่บางส่วนเรียก “บ้านกล้วยเก่า” ซึ่งคำว่า “บ้านกล้วย” มีความหมายว่าการกลับถิ่นฐานของคนในหมู่บ้าน ไม่ว่าคนพวกนั้นจะไปอยู่ที่ใด ก็จะต้องกลับมาอยู่ที่บ้านกล้วยแห่งนี้ ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ได้สืบทอดมาจากไทยพวนตระกูลแรกของบ้านกล้วย คือตระกูลกลางกรณม์ นับเป็นเวลาร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ประเพณีกำฟ้า ถือว่าเป็นประเพณีที่เก่าแก่ของชาวไทยพวนทั่วประเทศ โดยได้สืบสานตำนานของบรรพบุรุษไทยพวน ได้แก่ เจ้าชมพู กษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 43 ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกำฟ้านั่นเอง (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย, 2560, หน้า 2)

2. คติความเชื่อ

คติความเชื่อประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า ประการแรกมาจากการสืบสานตำนานของบรรพบุรุษของชาวพวน ได้แก่ เจ้าชมพู กษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 43 ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกำฟ้านั่นเอง ประการที่สอง ชาวไทยพวนมีความสามารถในด้านการเกษตร เนื่องจากชาวพวนเป็นกลุ่มชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ในสมัยดั้งเดิมการทำนาต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ชาวนาในสมัยนั้นจึงมีการเกรงกลัวฟ้ามาก

ไม่กล้าที่จะทำอะไรให้ฟ้าพิโรธ ถ้าฟ้าพิโรธย่อมหมายถึง ความแห้งแล้ง อดยาก หรือฟ้าอาจผ่าคนตาย ประชาชนกลัวจะได้รับ ความทุกข์ยากอันเป็นภัยจากฟ้า จึงมีการเซ่นไหว้สักการบูชาผีฟ้า ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเอาใจ มิให้ฟ้าพิโรธ หรืออีกนัยหนึ่ง ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมนั้น รู้สึกสำนึกในบุญคุณของผีฟ้าที่ได้ให้น้ำฝน อันหมายถึงความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ มีชีวิตของคน สัตว์ และพืชพรรณต่างๆ จึงได้เกิดประเพณีกำฟ้าขึ้น เพื่อเป็นการประจบผีฟ้าไม่ให้พิโรธ และเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเทพยดาแห่งท้องฟ้าหรือผีฟ้า ดังกล่าวมาแล้ว โดยแต่เดิมประเพณีกำฟ้า ถือเอาวันที่มีผู้ที่ไต่ยีนฟ้าร้องครั้งแรก ในเดือน 3 เป็นวันเริ่มประเพณี แต่ทุกคนไม่สามารถไต่ยีนได้ทุกคน ภายหลังจึงกำหนดให้วันกำฟ้า คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของชาวพวนทั่วประเทศเป็นประจำทุกปี (สนั่น วุฒยเกี่ยม, บุญเดือน กระจ่างโพธิ์, สว่างวัลย์ เกรือแก้ว และเวิน ขันดี, 2560, สัมภาษณ์)

3. กิจกรรมประเพณีกำฟ้าจากอดีตถึงปัจจุบัน

กิจกรรมประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า ในอดีตยังไม่มีการจัดงานยิ่งใหญ่หรือการรวมตัวกันจัดงานแต่อย่างใด ผู้นำชุมชนในอดีต ได้แก่ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำในการจัดงาน จากการคำบอกเล่าของผู้อาวุโสของชาวพวนตำบลบ้านกล้วย ท่านกล่าวว่า แต่ก่อนมีการจัดงานประเพณีกำฟ้าของแต่ละคุ้มของหมู่บ้านตนเองเพียงเท่านั้น ยังไม่มีการรวมกลุ่มในระดับตำบลแต่อย่างใด เป็นการสืบสานประเพณีกำฟ้าที่มีรูปแบบดั้งเดิมจริงๆ และ ไม่มีการผสมผสานกับรูปแบบและวัฒนธรรมอื่นๆ เมื่อมีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเกิดขึ้นทั่วประเทศ นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ได้ปรึกษารื้อหรือกับผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และกรรมการหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน โดยปรึกษารื้อเรื่องการจัดงานประเพณีกำฟ้าในระดับตำบล จึงมีมติให้จัดงานประเพณีกำฟ้าร่วมกันทั้งตำบลบ้านกล้วย ซึ่งเริ่มจัดงานขึ้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์กษัตริย์แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(ส.ป.ป.ลาว) ได้สวามิภักดิ์กับญวนแล้วยกกองทัพตีประเทศไทยเรื่อยลงมาถึงจังหวัดนครราชสีมาเกิดการสู้รบกับคุณหญิงโม ผลปรากฏว่ากองทัพของเจ้าอนุวงศ์ถูกตีแตก ในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวลาวพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่อำเภอบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมาจังหวัดกรุงเทพฯ สระบุรี ลพบุรี และสิงห์บุรี ลาวพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมาก ครอบครัวลาวพวนที่อพยพครั้งนั้น

เมื่อมาถึงจังหวัดสระบุรีได้พากันแสวงหาที่อยู่ที่ทำกิน ในที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอหนองโดนแล้วกระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ คือ บ้านกล้วย บ้านครัว บ้านคลอง บ้านคลองบุญ บ้านหนอง โคนบ้านทองย้อยและบ้านหนองแร้ โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกล้วย มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนอาศัยอยู่จำนวนมาก คติความเชื่อประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่าประการแรก มาจากการสืบสานตำนานของบรรพบุรุษของชาวพวน ได้แก่ เจ้าชมพู กษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 43 ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกำฟ้านั่นเอง ประการที่สอง ชาวไทยพวนมีความสามารถในด้านการเกษตร เนื่องจากชาวพวนเป็นกลุ่มชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ในสมัยดั้งเดิมการทำนาต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ชาวพวนในสมัยนั้นจึงมีการเกรงกลัวฟ้ามาก ไม่กล้าที่จะทำอะไรให้ฟ้าพิโรธ ถ้าฟ้าพิโรธย่อมหมายถึง ความแห้งแล้งอดอยาก หรือฟ้าอาจผ่าคนตาย ประชาชนกลัวจะได้รับ ความทุกข์ยากอันเป็นภัยจากฟ้า จึงมีการเซ่นไหว้สักการะบูชาผีฟ้า และเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเทพยดาแห่งท้องฟ้าหรือผีฟ้า ที่ทำนุให้ฝนตกลงมาตามฤดูกาล การจัดงานประเพณีกำฟ้าแบบดั้งเดิม เป็นการจัดที่หมู่บ้านของตนเอง ต่อมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดงานขึ้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) และย้ายมาจัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วยตั้งแต่ปี 2535 ถึงปัจจุบัน

ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยได้ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ (ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน) ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี โดยมีพิธีกรรมและกิจกรรมประเพณีกำฟ้า ดังนี้ พิธีกรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมทางพราหมณ์ ส่วนกิจกรรมประเพณีกำฟ้าตำบลบ้านกล้วย ได้แก่ การทำอาหาร การละเล่นพื้นบ้าน และการแสดงเสียงสี่เสียงกลางคืน รายละเอียดของประเพณีกำฟ้า มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

“กำฟ้า” เป็นประเพณีสำคัญของชาวไทยพวนในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ที่มีชาวพวนอาศัยอยู่ได้ยึดถือปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จากเมืองพวน แขวงเชียงขวาง ส.ป.ป.ลาว จนถึงประเทศไทย “กำ” ในภาษาไทยพวน หมายถึง การนับถือและสักการะบูชา คำว่า “ฟ้า” หมายถึง เจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูงเทียมฟ้า คือ พวктеพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจมองเห็นได้ ดังนั้น คำว่า “กำฟ้า” จึงหมายถึง การนับถือ การสักการะบูชาฟ้า เป็นการแสดงออก

ซึ่งกตัญญูรู้คุณต่อฟ้าที่ท่าน ได้คุ้มครองให้มีอายุยืนยาว ให้อยู่ดีกินดี มีฝนตกต้องตามฤดูกาล มีข้าวปลาอาหารสมบูรณ์ โดยชาวไทยพวนทุกคนจะหยุดทำงานทุกชนิด คือ หยุดทำไร่ ทำนา ทอหูกปั่นฝ้าย ตีเหล็ก เป็นต้น แม้แต่อุปกรณ์เครื่องมือทำมาหากินก็ต้องเก็บเข้าที่ให้หมด คงเหลือแต่อุปกรณ์ในการหุงหาอาหารในแต่ละมือเท่านั้น เพื่อประกอบพิธีกำฟ้า สาเหตุที่เกิดประเพณีกำฟ้า ชาวพวนตำบลบ้านกล้วยมีความสามารถในด้านการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา สมัยก่อนต้องพึ่งพาธรรมชาติ ชาวพวนจึงเกรงกลัวต่อฟ้ามาก จึงมีการเซ่นไหว้ สักการบูชา ซึ่งชาวบ้านรู้สึกสำนึกบุญคุณของฟ้าที่ให้น้ำฝน ทำให้มีประเพณีนี้เกิดขึ้น แต่เดิม ถือเอาวันที่มีผู้ที่ได้ยินฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3 เป็นวันเริ่มประเพณี แต่ทุกคนไม่สามารถได้ยินได้ทุกคน ภายหลังจึงกำหนดให้วันกำฟ้า คือ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี (สนั่น วงษ์เยี่ยม, สวัสดิ์ เครือแก้วและเวิน ชันดี, 2560, สัมภาษณ์)

ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย มีความเชื่อคำทำนายเกี่ยวกับฟ้าร้อง ดังนี้ 1) ทำนายเกี่ยวกับเหตุการณ์และงานอาชีพ ดังนี้ ฟ้าร้องดังมาจากทิศเหนือหรือตะวันออกเฉียงเหนือ ทำนายว่าฝนจะดี ทำนาได้ข้าวงาม ฟ้าร้องดังมาจากทิศใต้ ทำนายว่าฝนจะแล้ง ข้าวจะเสียหาย ฟ้าร้องดังมาจากทิศตะวันตก ทำนายว่าฝนจะน้อย ทำนาไม่ได้ผล 2) ทำนายเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ ฟ้าร้องดังมาจากทิศเหนือ ทำนายว่าชาวบ้านจะอดข้าว ฟ้าร้องดังมาจากทิศใต้ ทำนายว่าชาวบ้านจะอดเกลือ ฟ้าร้องดังมาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ทำนายว่าชาวบ้านจะอยู่เย็นเป็นสุข และฟ้าร้องดังมาจากทิศตะวันตก ทำนายว่าชาวบ้านจะเดือดร้อน (สนั่น วงษ์เยี่ยม, สวัสดิ์ เครือแก้วและเวิน ชันดี, 2560, สัมภาษณ์)

พิธีกรรม/กิจกรรมประเพณีกำฟ้า

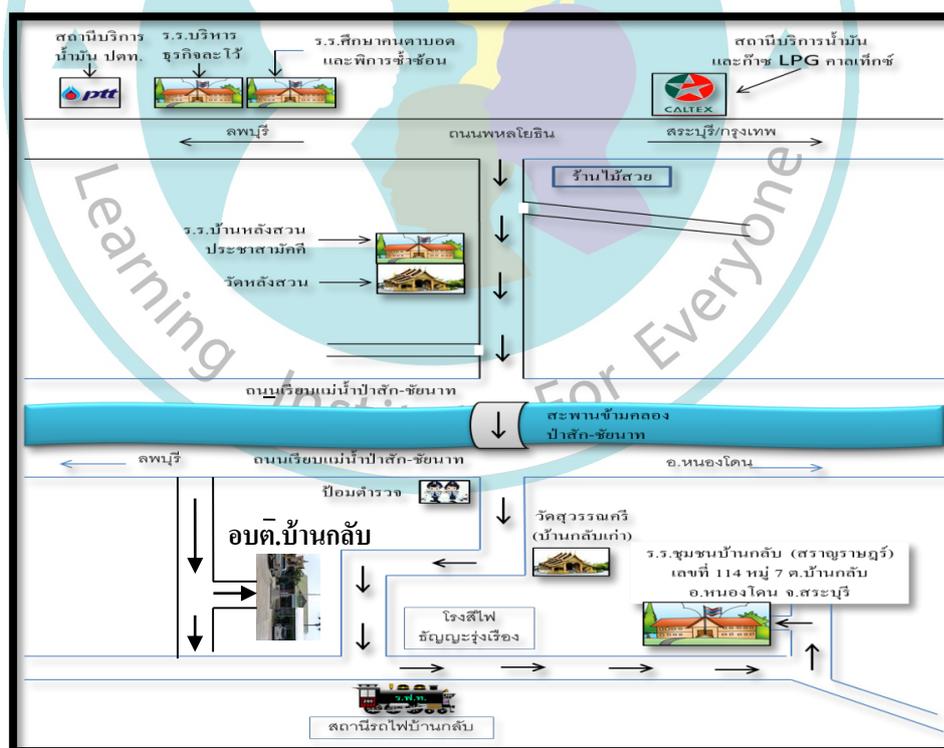
พิธีกรรมและกิจกรรมประเพณีกำฟ้า ที่ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตนุ จังหวัดสระบุรี ได้ยึดถือปฏิบัติกันมานานนับร้อยกว่าปี โดยปฏิบัติกำฟ้าเป็น 3 ครั้ง รายละเอียดดังนี้

1. วันกำด่อนหรือวันลูกดิบ ตรงกับวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3

เป็นวันเตรียมการก่อนวันกำฟ้า 1 วัน ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยทุกคนจะหยุดทำงาน โดยงดเว้นจากการงานที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำทั้งหมด และคนที่ทำงานต่างจังหวัดหรือนอกบ้านก็ต้องให้กลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอนของตน ชาวพวนบ้านกล้วยทุกคนจะจัดเตรียมงานโดยพร้อมเพรียงกัน โดยจัดเตรียมอาหารหวานคาว ข้าวปุ้น (ขนมจีน) เผาข้าวหลาม ไหว้ทำบุญในวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันกำฟ้า และจัดไว้เลี้ยงดูแลญาติพี่น้องตลอดจนแขกที่มาเยือน ตอนค่ำจะเป็นการเริ่มกำ หมายถึง ทุกคนต้องหยุดงาน ดังคำกล่าวที่ว่า “ครกบ่เห็ดต้องนึ่งบ่เห็ดดำ” กลางคืนจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ตะหมากเบ็ง (ตะสะบ่า) หลุมเมือง หมอลำพวนโดยลำใส่แคน เป็นต้น ทุกคนออกไปเล่นตามคุ้มต่างๆ ในหมู่บ้าน ในอดีตยังไม่มีมีการจัดเตรียมงานประเพณีกำฟ้าร่วมกัน

เป็นจุดเดียวแจกเช่นที่กระทำในปัจจุบัน เป็นเพียงการจัดงานเล็กๆ ตามคุ้มต่างๆ ของหมู่บ้านตนเองเท่านั้น

วันสุกดิบหรือวันเตรียมงานก่อนวันกำฟ้าในปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาการที่แตกต่างไปจากเดิม เพิ่มเติมคือ มีกิจกรรมที่หลากหลายเข้ามาในการจัดงาน ส่วนรูปแบบพิธีกรรมยังคงเหมือนเดิม จากการสัมภาษณ์ท่านผู้รู้และเป็นผู้อาวุโสของชาวไทยพวนบ้านกลับ พบว่า ผู้นำชุมชน นำโดยผู้ใหญ่บ้าน และกำนันตำบลบ้านกลับและชาวบ้าน ได้ปรึกษาร่วมกันว่า ควรจะมีการจัดงานประเพณีกำฟ้ารวมตัวกันเป็นจุดเดียว เพื่อรวมใจเป็นหนึ่งเดียว และเสริมสร้างความสมัครสมานรักใคร่สามัคคีของชาวไทยพวนบ้านกลับ และเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษไทยพวนเกี่ยวกับประเพณีกำฟ้าให้เป็นรูปแบบและการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน จึงเป็นที่มาของการจัดงานประเพณีกำฟ้า การจัดงานในระดับตำบลของชาวไทยพวนบ้านกลับเริ่มขึ้นเมื่อมีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับเกิดขึ้น เมื่อปี 2538 นายองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับคนแรก ท่านได้จัดงานประเพณีกำฟ้าขึ้น โดยเริ่มจัดที่โรงเรียนชุมชนบ้านกลับ (สราญราษฎร์) เป็นต้นมา (วชิราภรณ์ มาแสวง, บุญเดือน กระจ่างโพธิ์, 2560, สัมภาษณ์)

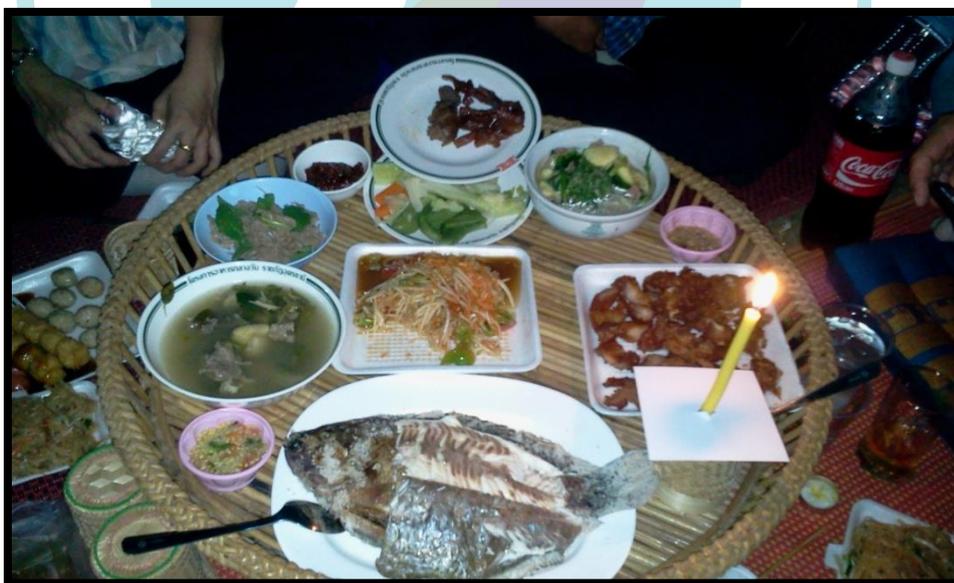
ภาพที่ 4.2 แผนที่เดินทางไป อบต.บ้านกลับ (สถานที่จัดงานประเพณีกำฟ้า)

คติความเชื่อของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ที่มีต่อวันกำฟ้าครั้งแรก ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นวันเตรียมงานก่อนวันกำฟ้า ตั้งแต่เวลา 06.00 น. (หกโมงเช้า) ถึง 18.00 น. สิบแปดนาฬิกา (หกโมงเย็น) ชาวไทยพวนทุกครัวเรือนจะออกมาเตรียมจัดงานที่โรงเรียนกัน ด้วยความสามัคคีมีน้ำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลทำให้งานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.3 การเตรียมงานก่อนวันกำฟ้า

หลังจากพระอาทิตย์ตกดิน ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยทุกคนจะหยุดการทุกอย่างทันที เพื่อเข้าสู่การกำฝ้านั่นเอง ไม่มีว่าใครกล้าบงกช เพื่อเชื่อมต่อเทพคาที่อยู่บนฟ้า ท่านอาจโกรธ ทำให้ฟ้าผ่าตายได้ เมื่อหยุดการทำงานทุกอย่างแล้ว ทุกคนจะทำกิจกรรมร่วมกันมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า แม่นางด้ง แม่นางกวัก เตะหมากเบี้ยว (เตะสะบ้า) ฯลฯ เพื่อความสนุกสนาน ความสามัคคีมีน้ำใจ ในทุกปีทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ได้จัดกิจกรรมเสียงสีเสียงในเวลากลางคืน เรียกว่า “กินโฮมพาลง” หมายความว่า ทุกคนรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน โดยมีซุ้มให้แต่ละหมู่บ้านทำอาหารหวานคาวมาไว้บริการและที่ไม่ซ้ำกัน เพื่อกินข้าวร่วมกันแบบขันโตกนั่งล้อมวง อาหารแบบบุฟเฟ่ต์เลือกทานตามใจชอบ ส่วนบนเวทีจะมีการประกวดต่างๆ เช่น การประกวดธิดากำฟ้า การประกวดผู้สูงอายุดีเด่น ซึ่งมีเงินรางวัล เกียรติบัตร และโล่ห่มอบให้ โดยแต่ละประเภทอาจจะมีการแสดงความสามารถพิเศษให้คณะกรรมการได้ตัดสิน เช่น การตอบคำถามโดยพูดภาษาพวน (สำหรับธิดากำฟ้า) การแสดงความสามารถพิเศษของผู้สูงอายุ เป็นต้น ส่งผลให้งานครึกครื้นสนุกสนานกันไปตามความเหมาะสม (สุพรรณษา มีสนม โสภิตา เม่นแย้ม, สุวิมล พลแสนและจันทร์ทิพย์ นามปรานิล, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.4 ขันโตกซึ่งเป็นประเพณีรับประทานอาหารของไทยพวนบ้านกล้วย

ในปัจจุบันสถานที่ในการจัดงานประเพณีกำฟ้าชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยได้ย้ายจากโรงเรียนมาจัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ตั้งแต่พ.ศ. 2553 ถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.5 ป้ายโครงการจัดงานประเพณีกำฟ้า ประจำปี 2560

2. วันกำฟ้า ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3

ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยเริ่มกำฟ้าตั้งแต่วเวลา 06.00 น. เป็นต้นไปจนถึงเช้าของวันใหม่เวลา 06.00 น. คนโบราณสมัยก่อนยังไม่มีนาฬิกา ให้ดูพระอาทิตย์ขึ้นกับพระอาทิตย์ตกเป็นหลักในประเพณีกำฟ้าในแต่ละปี ซึ่งรายละเอียดของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทางพราหมณ์ และกิจกรรมประเพณีกำฟ้า ดังนี้

2.1 พิธีทำบุญตักบาตร

2.1.1 ความหมาย

การทำบุญตักบาตร การตักบาตรหรือใส่บาตร คือ ประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาลจวบจนถึงปัจจุบัน การทำบุญตักบาตร คือ การนำอาหารไปใส่บาตรพระสงฆ์และสามเณรที่ออกจากวัดมาบิณฑบาตในตอนเช้า พระสงฆ์และสามเณรจะออกมาบิณฑบาต หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มาโปรดสัตว์ อันหมายถึง การมาเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำทานหรือได้ทำบุญนั่นเอง

ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย นับถือพระพุทธศาสนา นิกายหินยานหรือเถรวาทมาอย่างยาวนาน เช่นเดียวกับกับประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ นับถือนิกายหินยานเช่นกัน ชาวไทยพวนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย รักสงบ มีความรักใคร่สามัคคีกันดีในหมู่คณะ โดยปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ และเป็นศูนย์กลางของ

การทำบุญกุศลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเมื่อถึงประเพณีกำฟ้า ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นประจำทุกปี ชาวไทยพวนทุกครัวเรือนได้จัดเตรียมอาหารหวานคาวพื้นบ้านของไทยพวน เพื่อไปวัดทำบุญใส่บาตรและถวายภัตตาหารเช้าแก่พระภิกษุสงฆ์จากวัดต่างๆ ในตำบลบ้านกลับที่กราบนิมนต์ท่านมา เพื่อฉลองศรัทธาสาธุชน นอกจากนี้ในเรื่องของการนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวบ้านในชุมชนฯ คนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยพวนนั้น ก็ยังได้มีการนับถือปู่ตา ผีบรรพบุรุษ โดยจะแยกหิ้งพระและหิ้งบูชา บรรพบุรุษเอาไว้แยกกัน เชื่อกันว่าหาก “เช่นไหวดี ทำพิธีถูกต้อง” ผีปู่ตานั้น ก็จะคุ้มครองให้ชาวบ้านนั้นอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข (พระทัน โขติโก, 2560, สัมภาษณ์)

พิธีการทางศาสนพิธี เมื่อชาวไทยพวนพร้อมเพรียงกันแล้วในบริเวณพิธีที่จัดเตรียมไว้ ประธานจุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย (ประธานในอดีตเป็นกำนันตำบลบ้านกลับ แต่ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงาน ประธานกลายเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลับ หรืออาจจะเป็นนายอำเภอเมืองหนองโดนก็สุดแล้วแต่จะเรียนเชิญท่านมาร่วมงาน) จากนั้นมรรคนายกนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สมาทานเบญจศีล (ศีล 5) และรับศีลโดยพร้อมเพรียงกัน ประธานสงฆ์ให้ศีลและรับศีลเสร็จแล้ว มรรคนายกนำกล่าวคำอาราธนาพระปริตร (เจริญพระพุทธมนต์) คณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตามคำอาราธนา ต่อจากนั้นทุกคนเตรียมอาหารหวานคาวเพื่อถวายภัตตาหารเช้าแก่คณะสงฆ์ ซึ่งอาหารที่นิยมนำมาถวายในประเพณีกำฟ้าที่ขาดเสียมิได้ เพราะเป็นอาหารพื้นบ้านและเป็นวัฒนธรรมด้านอาหารที่ปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน คือ ข้าวจี ข้าวปุ้น(ขนมจีน) ข้าวหลาม เป็นต้น (พระทัน โขติโก วันทา บุญประดิษฐ์และสุชีรา พานพุ่ม, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.6 อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณร

ภาพที่ 4.7 อาหารหวานคาวสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์และสามเณร

จากนั้นมรรคนายก นำกล่าวคำถวายภัตตาหารเช้า และประเคนถวาย ภัตตาหารเป็นลำดับไปพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จ สาธุชนถวายสังฆทานและปัจจัย พระสงฆ์รับ เครื่องไทยธรรม และให้พรและกรวดน้ำ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป หลังจากนั้น มรรคนายกนำกล่าว คำลาพระรัตนตรัย (อะระหัง สัมมา สัมพุทธ โธ ะคะวาฯ) เป็นอันเสร็จพิธีทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารเช้า

2.1.2 คุณค่าการทำบุญตักบาตร

คุณค่าหรือประโยชน์และหรืออานิสงส์ของการทำบุญตักบาตร มีหลาย ประการด้วยกัน เช่น เป็นการสั่งสมบุญในแต่ละวัน เพราะการสั่งสมซึ่งบุญกุศลเป็นเหตุ นำ ความสุขมาให้ เป็นการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยการทำบุญ ทำให้จิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ และแจ่มใส เพื่อให้มีกำลังใจที่เข้มแข็งในการทำงานและต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ต่อไป เป็นการ อุปถัมภ์ค้ำชูและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป และยังเป็นการเสียสละทรัพย์สมบัติของ ตนเองให้แก่ผู้อื่น โดยสละความตระหนี่จี้เหนียวในใจของตนเองให้ออกไป เป็นต้น

2.1.3 ความสัมพันธ์

การทำบุญตักบาตร มีความสัมพันธ์ 2 ประการ คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ การทำบุญตักบาตร เป็นการทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคล แก่ตนเอง เป็นหลัก และยังรำลึกถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้มีพระคุณ อาทิ เช่น บิดามารดา ปู่ย่าตายาย เป็นต้น เพื่อให้ท่านทั้งหลายอนุโมทนาและมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ ลูกหลานได้ทำบุญกรวดน้ำไปให้ และยังแผ่เมตตาจิตไปยังเจ้ากรรมนายเวรและสรรพสัตว์ทั้งหลาย ของจึงมีความสุขอย่างได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย การทำบุญตักบาตรเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่เราเรียกว่า ผีนั้นเอง เพราะคนไทยเชื่อว่า ผีมีอยู่จริง และการ

ทำบุญตักบาตรก็เชื่อกันว่า สามารถแผ่ส่วนบุญกุศลไปถึงยังญาติๆ ที่ล่วงลับไปแล้วนั่นเอง ประการที่สองความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน การทำบุญตักบาตรเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตักบาตร และพระสงฆ์สามเณรผู้รับบาตร โดยสาธุชนที่ใส่บาตรมีความศรัทธา เคารพ เลื่อมใสในตัว of พระสงฆ์และสามเณร และสาธุชนทั้งหลายที่มาทำบุญใส่บาตร ในงานประเพณี กำฟ้าตำบลบ้านกล้วย ได้พบปะสนทนาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำบุญร่วมชาติ ตักบาตรร่วมขัน ปลูกต้นไม้ร่วมต้น ทำกุศลร่วมกัน” (พระทัน โขติโกวันทา บุญประดิษฐ์ และสังวัลย์ เครือแก้วและสมบัติ พานพุ่ม, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.8 พิธีทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารเช้า

2.2 พิธีการแสดงพระธรรมเทศนา

2.2.1 ความหมายการแสดงพระธรรมเทศนา

การแสดงพระธรรมเทศนา คือ การที่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ได้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาเผยแผ่แก่ชาวพุทธ ในรูปแบบการเทศน์บนธรรมมาส์หรือบนอาสน์สงฆ์ ซึ่งหัวใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ ประกอบด้วย การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้สะอาด สงบ บริสุทธิ์ และแจ่มใส ย่นย่อลงเหลือ 2 ประการ คือ พระธรรมและพระวินัย และย่นย่อลงเหลือ 1 ประการ คือ ความไม่ประมาท (พระทัน โขติโก, 2560, สัมภาษณ์)

2.2.2 คุณค่าการฟังพระธรรมเทศนา

เมื่อคณะสงฆ์เดินทางกลับแล้ว พิธีกรรมทางศาสนาต่อไปสาธุชนได้กราบนิมนต์พระสงฆ์ 1 รูป เป็นองค์แสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ เพื่อเป็นการพรรณานานิสงส์ของการทำบุญประเพณีก่าฟ้าและเป็นการอนุโมทนาในการทำบุญกุศลของสาธุชน และที่สำคัญอานิสงส์ของการฟังธรรม กล่าวคือ “ได้ฟังเรื่องใหม่ ได้วิจัยเรื่องเก่า ได้บรรเทาข้อกังขา ได้พัฒนาความคิด และจิตใจแจ่มใสเบิกบาน” ซึ่งขั้นตอนของการแสดงพระธรรมเทศนานั้นไม่แตกต่างจากหลักการสากลศาสนพิธีของชาวพุทธแต่อย่างใด (พระทัน โขติโกและพระพิทักษ์ จินุตามโย, 2560, สัมภาษณ์)

2.2.3 ความสัมพันธ์

การฟังพระธรรมเทศนา เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน กล่าวคือ ชาวพุทธไทยพวนตำบลบ้านกลับที่มาฟังธรรมในงานประเพณีก่าฟ้า

ภาพที่ 4.9 พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา

2.3 พิธีเปิดงาน

พิธีเปิดงานประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ได้เรียนเชิญเครือข่ายทางภาครัฐเพื่อมาร่วมงานประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปี และเพื่อให้เกียรติแก่ทางผู้ใหญ่ของบ้านเมืองได้มีโอกาสมาร่วมงานและร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดการงาน เช่น เรียนเชิญ นายอำเภอหนองโดน นายกเทศมนตรีเทศบาลหนองโดน สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรีเขตอำเภอหนองโดน (สจ.) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งในแต่ละปีการจัดงานประเพณีกำฟ้าอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง ในบางปีอาจจะจัดยิ่งใหญ่ขึ้นอยู่กับงบประมาณในการจัดงาน (วชิราภรณ์ มาแสวง และชาติชาย ไทยเจริญ, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.10 ประชานในงานประเพณีกำฟ้าประจำปี 2560 ส.ส.องอาจ วงษ์ประยูร

2.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา

2.4.1 ความหมาย

จากคติความเชื่อของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า พิธีบวงสรวงเทพยดาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งก่อนที่จะเริ่มพิธีอื่นๆ จะต้องมียัญเชิญเทวดาที่สิงสถิตใน ทุกทิศ เพื่อบอกกล่าวเทวดาทั้งหลายได้รับทราบ เพื่อช่วยเป็นสักขีพยาน และร่วมยินดีปรีดา ให้ มารับของการเช่นไหว้ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรู้ด้านการประกอบพิธีจะทำหน้าที่พราหมณ์ สวดเบิกบายศรี บูชาเทพยดา หรือผีฟ้า จากนั้นอ่านประกาศอัญเชิญเทวดาให้ท่านมารับเครื่องเช่นสังเวช มารับรู้พิธีกรรม ดังนี้

เมื่อพ่อพรามณ์พร้อมแล้ว ตั้งนะโม 3 จบ กล่าวคำเชิญเทวดาเป็นภาษาบาลี ดังนี้ สักเคกาเมจจะรูเป คิริลิตะระตะเต จันตะริกเข วิมานे ที่เปรัตเถจาเม ตะรุวะนะกะหะเน เคะหวัดถุมหิเขตเต พรหมมา จะยันตุเทวา สะระละระวิสะเม ยังคะคันธัพพะนาคา ตัญญูจันตา สันติเก ยัง มุณีวะระ วะจะนัง สาธะโวเม สุนันตุ รัมมัสสะ วะนะกาโร อะยัมกะทันตา รัมมัสสะวะนะกาโร อะยัมกะทันตา รัมมัสสะวะนะกาโร อะยัมกะทันตาฯ (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันดีและवासนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

คำประกาศเทพดา

อุกาสะ ข้าพเจ้าขอป่าวประกาศ อัญเชิญไทเทวราชสุราฤทธิ์ อันถึงสถิตในอมรแมนแดนสวรรค์ทุกแห่งห้องช่องชั้นสักกาลีย์ เข สนตจิตตา เทพเจ้าเหล่าใด ผู้ทรงศักดิ์เดชเป็นจอมเทวัญเทเวศร์อันเรืองฤทธิ์ มีกมลสมาธิจิตอันสงบสงัด ตั้งอยู่ในปัจเวรวิริติเป็นสัตบุรุษดิตรณสรณา มีพระไตรรัตน์ประเสริฐสุด เป็นสภณะเครื่องกำจัดภัย ไกลอุปัทวะวิบัติเหตุ ภูมมา ภูมมา จ สถิต ในทิพยนิเวสน์ภูมิมณฑล และเบื้องบนเวหานภากาศ ทั่วทุกแห่งโลกธาตุ จักรวาลนี้ และจักรวาลอื่น ผู้มีหทัยอันชุ่มชื่นด้วยคุณธรรม เอตา อายันตะ เทวา ขออัญเชิญเทพทั่วทุกทิศทุกทิพยสถานนั้นจงพร้อมกันลีลามาส โมสรสันนิบาตประชุมกัน ข้าพเจ้ามีความเกษมสันต์ขออัญเชิญเทพ ผู้ทรงมหิทฤทธิ์ มหศักดิ์อันสถิต ณ ทิพยสำนักกนกรัตน์พิมานมาศ เหนือยอดเขาพระสุเมรุราชบรมพิมาน สันโต สันโต ผู้มีบรรลันดานระงับบาป ดำรงเทวดานภาพด้วยบุญญาภิหาร ขออัญเชิญมาสู่มงคลสถานมหาสมาคม เพื่อตั้งเสตสวานาการ สดับธรรมอันอุดมด้วยสุนทรวาที ขอไทเทเวศร์ทั่วขอบเขตจักรราศีทั้งอินทร์ พรหม ยมยักษ์ยักษา จงมาร่วมกันสันนิบาตรับส่วนบุญ ยัง อัมเหหิ กะตัง ปุญญังกุสลโคค้ำจุน ชำระจิตไตรพิธสมบัติ ข้าพเจ้า.....พร้อมด้วย.....ล้วนมีใจเปรมปรีดี ร่วมใจกันบำเพ็ญกุศลเทวดาพลีเพื่อสุขประโยชน์ สัพเพ ดัง อนุโมทิตตะวา ขอเทพดาเจ้าได้ปราโมทย์ช่วย อนุโมทนา อนึ่ง ขออำนาจสรรพไทเทเวศร์จงช่วยบันดาลคล ให้บังเกิดประโยชน์ โสติผล ความพิพัฒน์วัฒนาสถาพรแก่ประชาชาติพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ทุกประการ ในพิธี “กำฟ้า” ปวงข้าพเจ้าจะร่วมใจกัน อังคาสพระภิกษุสงฆ์ ด้วยบุญข้าวหลามตามประเพณี อันมีมาแต่โบราณกาล ประกอบพิธีใหญ่โตมโหฬารตามแบบบท พร้อมด้วยประดับราชวชิตรธงตามกำหนด เพื่อให้โปรดประทานพร บันดาลให้ฟ้าร้องก้องนภากาศเวหาหนคลให้พระพิรุณโปรยปรายเป็นสายฝนตั้งทิพยธารา ให้ชาวไร่ชาวนาประกอบกิจสำเร็จประโยชน์ และขอความสวัสดิมงคลอันเป็นผลแห่งการบำเพ็ญทาน ได้บันดาลให้ชาวเราได้พ้นโทษภัย อันร้ายกาจ อสุนิบาตอย่าได้ตกต้องตัวทั่วทุกคน ด้วยผลแห่งพิธีกรรมทำให้เกิดความอยู่รอดและปลอดภัย

ขออัญเชิญเทวัญผู้รักษาโลกธาตุ คือท้าวโลกบาลมหาราชทั้งสี่พระองค์ มาอำนวยช่วยดำรงพิธีกรรม ให้สำเร็จกุศลกรรมตามมุ่งมาด ท้าวธตรัฐมหาราชผู้เรืองเดช ประจำด้านบูรพา พร้อมด้วยบริวาร เหล่าคนธรรพ์กล้าหาญมหิทธิฤทธิ์ ท้าววิรุฬหกอันสถิตด้านทิศทักษิณ มีเทพเจ้าทั้งสิ้นเป็นยศบริวาร ด้วยเดชากล้าหาญบันลือฤทธิ์ ท้าววิรูปักษ์อันสถิตด้านปัจฉิมทิศ มีหมู่พระยานาคอันเรืองฤทธิ์เป็นบริวาร อีกท้าวโลกบาลกুবเรวุราช ผู้ทรงมหิทธิอำนาจทิศอุดร มีหมู่อสูกรเหล่ายักษ์ อันมีมหิทธิศักดิ์เป็นบริวาร จิตตาโร มหาราชฯ ขออัญเชิญท้าวโลกบาลมหาราช ผู้ทรงยศและอำนาจ ตั้งพรรณนา อนุรักขันตุ ได้โปรดตามรักษาปวงข้าพเจ้า ขออัญเชิญเทพดา ได้ทศนา พิธีกรรมกรรารำถวายพร ณ บัดนี้

ภาพที่ 4.11 พิธีบวงสรวงเทพยดา

เพลงร้องรำถวายพรเทพยดาประจำฟ้า

ประนมกรวอนเทพแทนรูปหอม

รวมพลังความจงรักภักดี

ขอตั้งสัตย์อธิษฐานบนบานฟ้า

โปรดเจือจางประทานพรที่วอนไหว้

เดือนสามขึ้นสามค่ำประจำปี

บุญข้าวหลามยามเช้าเรากำฟ้า

ขออำนาจเทवासราฤทธิ์

เว้นชีวิตปลิดชีวาประชากร

พระสยามเทวาธิราชเจ้า

องค์ราชาชาราชินีมีเมตตา

มนัสน้อมต่างดอกไม้วิไลศรี

แทนเทียนทองของพลีเทไท

เทพเทวอวย่าพะวงหรือสงสัย

คือขอฟ้าร้องกึกก้องมา

ประเพณีโบราณนานหนักหนา

แล้วเรามารำถวายพร

เทพมหิทธิธรรมสุรมเหสร

พิรุณเทพดับร้อนด้วยธารา

ช่วยปกเกล้าผองไทยทุกถ้วนหน้า

ชาวประชาสุขสันต์ทั่วกันเทอญฯ

ภาพที่ 4.11 การฟ้อนรำถวายพรเทพยดาประจำฟ้า

2.4.2 คุณค่า

คุณค่าหรือประโยชน์ที่พึงได้รับจากการบวงสรวงเทพดาในประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า เป็นการแสดงความเคารพต่อเทวดาน้ำฟ้า ที่ท่านบันดาลฝนให้ตกลงมาตามฤดูกาล เพื่อนำน้ำไปบริโภคอุปโภค โดยเฉพาะการทำนา เนื่องจากชาวไทยพวนในอดีตทำนาปีละครั้ง และต้องอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติในการทำนา จึงเกิดประเพณีบวงสรวงเทพดาทุกๆ องค์ที่สถิตอยู่ทั่วทุกที่ที่ได้รับทราบ และมารับเครื่องเช่น ไห้ว เช่น พญาแถน (เทวดาที่คอยให้น้ำฝนตกลงมา) พระแม่ธรณี (ผู้ปกครองรักษาแผ่นดินให้อุดมสมบูรณ์) พระแม่โพสพ (เทวดาผู้รักษาข้าวปลาอาหารในท้องนา) เป็นต้น ชาวไทยพวนมีคติความเชื่อมาแต่โบราณกาลเกี่ยวกับ “พุทธ พราหมณ์ ศี” ซึ่งแยกออกจากกันไม่ได้ต่างก็ผสมกลมกลืนไปด้วยกัน เคารพนับถือทั้งพุทธ พราหมณ์ ศี ชาวไทยพวนมีวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดั้งเดิม เช่น มีประเพณีกำฟ้า และใช้ทุนทางสังคม เป็นเครื่องร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ได้แก่ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดั้งเดิม เมื่อมีการเช่นไหว้ดีทำพิธีถูกต้องแล้ว ชาวไทยพวนมีความเชื่อว่า การดำเนินชีวิตจะมีความสุข ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล มีน้ำทำนาไม่แห้งแล้งนั่นเอง (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันดีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.4.3 ความสัมพันธ์

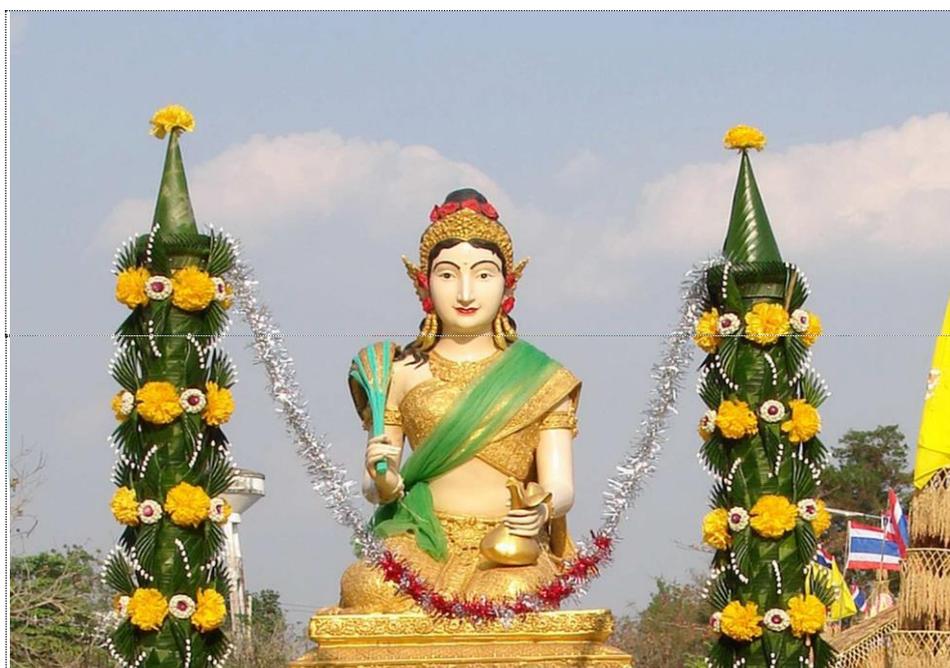
ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยพวนเชื่อว่าผีมีอยู่จริง ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายายที่เสียชีวิตไปแล้ว และผีที่เป็นเทวดาคอยปกปักรักษาให้อยู่ดีมีสุข ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยทำนาปีละครั้งต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ วิถีชีวิตของผู้คนจึงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติมาอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคน ทั้งอากาศ ลม แดด ป่าไม้ แร่ธาตุ แม่น้ำ สัตว์ต่าง ๆ ดังนั้น การบวงสรวงเช่นไหว้เทพดา เป็นการเตือนสติให้ชาวพวนทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติที่มีพระคุณต่อเรา โดยให้เราเคารพและรักษาธรรมชาติเอาไว้สืบไป (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันดีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.5 พิธีสู่ขวัญข้าว

2.5.1 ความหมาย

พิธีสู่ขวัญข้าวของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ได้ปฏิบัติสืบทอดจากบรรพบุรุษกันมานาน หลังจากที่ฤดูกาลทำนาเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านได้เก็บเกี่ยวข้าวกันจนหมดทุ่งแล้วก็จะมีการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เก็บเอาไว้ทำข้าวปลูกในฤดูกาลต่อไป นำเมล็ดข้าวเปลือกเข้าสู่พิธีสู่ขวัญข้าว เพื่อเป็นการขอบคุณพระแม่โพสพ (เทพีแห่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร) เทพธิดา หรือเทพีประจำพืชพรรณธัญชาติ ซึ่งหมายถึง ต้นข้าว ซึ่งถือว่าเป็นพืชพรรณชนิดเดียวที่มีเทพธิดา

ประจำ พระแม่โพสพ เป็นท่านเทพธิดาที่ได้รับความเคารพนับถือกราบไหว้มาแต่โบราณกาล กล่าวว่าคุณเป็นผู้ที่คุ้มครองดูแลต้นข้าวให้เจริญงอกงาม ให้ผลิตผลอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลาในนามีข้าว เลี้ยงชีวิตมนุษย์และสัตว์ต่างๆ มากมาย แม่โพสพ จึงเป็นเทพธิดาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชีวิตเหล่าชาวนา เมื่อแรกทำนา จนกระทั่งถึงเวลาไถคราด เก็บเกี่ยวรวงข้าว ด้วยเกี่ยวเหล็ก จะต้องประกอบพิธีเช่นบูชาแม่โพสพทุกระยะ(สังวาลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันดีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.12 พระแม่โพสพ เทพีแห่งข้าวปลาอาหาร

ภาพที่ 4.13 แปลงนาข้าวที่ออกรวงสีทองเหลืองอร่ามเต็มท้องนา

ขั้นตอนพิธีสู่ขวัญข้าว

ชาวไทยพวนทุกครัวเรือนนำเมล็ดข้าวเปลือกมากองรวมกันที่บริเวณพิธีสู่ขวัญข้าวเตรียมเครื่องสังเวชนาแม่โพสพให้ครบถ้วน ได้แก่ เหล้า 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง หมากพลู ใก่ต้ม 1 ตัว ข้าวต้ม 4 กีบ ข้าวเกรียบ(ข้าวโป่ง) 4 อัน ชั้นธูป 5 (ธูป เทียน ดอกไม้ อย่างละ 5 คู่) บายศรีใส่พาน ด้ายสายสิญจน์ ค่าครูหรือค่าคาย จำนวน 12 บาท และไม้คู่กันภัย ปักไม้ 4 มุม ทำจากไม้ไผ่และลงอักขระยันต์กันภัยจากเกจิพระอาจารย์ นอกจากนี้ยังมีการเซ่นไหว้ผีตาแหก คือ ผีที่คอยดูแลไร่นา โดยจะทำเป็นหอสามเหลี่ยม พร้อมกับมีของเซ่นไหว้เช่นกัน (สังวาลย์ เครื่องแก้ว, เวิน ขันดี, 2560, สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 4.14 พิธีสู่ขวัญข้าว

ในการสู่ขวัญข้าวจะมีผู้ทำพิธีกรรม จำนวน 5-7 ราย ประกอบด้วย นางสังวาลย์ เครื่องแก้ว หัวหน้า นางเวิน ขันดี นางนาค กุลมงคล นางเส็ง ขันดี และนางหละ กล้าแข็ง เมื่อเริ่มพิธีสู่ขวัญข้าว นางสังวาลย์ ท่านจะจุดเทียน 2 เล่ม รูป 5 ดอก ตั้งนะโม 3 จบ จากนั้นกล่าวคำเชิญเทพยดา (บทสวดชุมนุมเทวดา) “สັคเค จะกามะ จะรูเป...” กล่าวเหมือนกันกับพิธีบวงสรวงเทพยดา จากนั้นนางสังวาลย์ เครื่องแก้ว ท่านจะกล่าวคำสู่ขวัญข้าว เป็นภาษาไทยพวน เป็นถ้อยคำไพเราะ อ่อนหวาน พระแม่โพสพให้คุ้มครองรักษาต้นข้าว ขอให้ปีนี้จึงทำนาได้ผล ไม่ว่าจะป็นนาหว่าน นาดำ เพราะแม่โพสพเป็นหญิงขวัญอ่อนง่าย จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญเสมอ ดังนี้

“สาธุ สาธุ สาธุ ถึงฤดูเดือน 5 ฟ้าฮ่าฮ้องเดือน 6 ลูกคำเช่าเห็นหมู่ชวานา เขาจึงเดาดาทอดวงดงกล้า ฟ้าเขียวไหมดงคม เขาจึงแบกไปดงพันไม้เลยเล่าได้แบกพะดงหนา เขาจึงตัดกขาดและสินปลาย แบกไปวางไว้ใต้ถ้ำ เขาจึงหาผู้ช่างเข้ามาดูพูนพูนและไซฮาก มีทั้งแอกอันใหญ่ไถอันงอ พาดคอกควายไว้แล้ว มีทั้งค่างจูงจ่องเผื่อควายแสง ใบเข้าแข็งแตกเดี่ยวระดาด เขาจึงหาอาจารย์ผู้ฉลาดมานั่งอาภพาวัญ มาเยอขวัญเอ่ย...ให้เจ้าไหลงมาเหมือนจิ้งทรายไหลแล้ง มีทั้งไก่ผู้แดงและไก่ผู้โอดก็ได้มาแล้ว มีทั้งข้าวเกรียบและข้าวหนม มีทั้งต้มใส่กล้วยก็ได้มาแล้ว มีทั้งเผือกหัวชั้นมันหัวซ้องเหล้ากลิ้งไปหน่วยก็ได้มาแล้ว มีทั้งเหล้าแก้วมาใส่พาวัญ มาเยอขวัญเอ่ย...ขวัญข้าวเจ้ามาเยอขวัญเอ่ย ขวัญข้าวปลายไปลื้ออยู่ที่เจนา มาเยอขวัญเอ่ย ข้าวเหนียวเม็ดหลายๆ เหมือนข้าวลีนแฮดสอดเสดเหมือนข้าวโคยง ขวัญข้าวไปลื้ออยู่สุปุเฮอเจ้ามาเมื่อวันนี้ ขวัญข้าวไปลื้ออยู่ปากถ้ำและสุกะต่าย คือ นกจับคาบออกคือนกจอกคาบหนี คือข้าวลิบเป็นข้าวมะคือข้าวกะเป็นข้าวสาร สัพเพสัดดา สุจิตา โหคฺชนะ โมเมปิจจะโยโหคฺโนฯ

อีกบทหนึ่ง “ศรี ศรี มื่อนี้เป็นวันดี มือเศรษฐีอะมุดตะโฆศ สิทธิโยกพร้อมรักคณา สัตย์ษาฝุงข้าวกล้าค้ำนั้นแม่นข้าว งามสงขันนั้นแม่นข้าวหมากกอก คำบอกนั้นแม่นข้าวหมากเขือ เม็ดเจียนั้นแม่นข้าวป่องแอ้ว เม็ดอาจนั้นแม่นข้าวแขวง เม็ดปูนนั้นแม่นข้าวปลาด เม็ดอาจนั้นแม่นข้าวหมากโพธิ์ เม็ดโปนั้นแม่นข้าวจีช้าง ข้าวช่วงและกาเสน เม็ดแงนนั้นแม่นข้าวเจ้า แก่ฟ้านั้นแม่นข้าวหอมกอ สุขพอนั้นแม่นข้าวแม่ฮ้าง หอมอ่อยห่อยนั้นแม่นข้าวจอมนาง คำกลางนั้นแม่น ข้าวคำ อ่าทำนั้นแม่นข้าวจีกา พอนายังงมหาเป็นข้าวปลุก แก่พร้อมนั้นเป็นข้าวแกง กิมฝนตอฮิมยังแก่ กอแผ่พร้อมนั้นแม่นข้าวขาวหลวง เป็นฮวงนั้นแม่นข้าวพริ้ว คำครวนั้นแม่นข้าวกาเชิญ ให้เจ้าเดินกันมาให้เหมิดลู่ทุ่ง...” เป็นอันเสร็จพิธีสู่ขวัญข้าว (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวินขันตีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.5.2 คุณค่า

พิธีสู่ขวัญข้าว มีคุณค่าด้านจิตใจของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วยเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการบูชาพระแม่โพสพ เทพีแห่งข้าวและธัญญาหารต่างๆ เป็นขวัญกำลังใจในการทำนาในครั้งต่อไป เมื่อมีการเช่นไหว้บูชา ขอบุณและขอขมาลาโทษแม่โพสพแล้ว มีคติความเชื่อว่า ปีนี้การทำนาจะได้ข้าวและพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ เพื่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ต่อไป แต่ถ้าปีใดไม่มีการสู่ขวัญข้าว ภายในปีนั้นเชื่อกันว่า จะทำให้ข้าวออกรวงไม่เต็มทีผลผลิตออกมาน้อยไม่อุดมสมบูรณ์ก็ว่าได้ ดังนั้นชาวพวนทุกคนจึงต้องทำพิธีสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญควาย และสู่ขวัญเครื่องมือการทำนาต่างๆ เพื่อความเป็นมงคล เป็นขวัญกำลังใจแก่ตนเองในการทำนาครั้งต่อไปนั่นเอง (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันตีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.5.3 ความสัมพันธ์

พิธีสู่ขวัญข้าวจะมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือเป็นการทำพิธีเพื่อเช่นไหว้ ขอบคุณ และขอขมาแม่โพสพ ซึ่งเป็นเทพีแห่งข้าวปลาอาหาร เป็นผีหรือเทวดาองค์หนึ่งที่ชาวพวนทุกคนเคารพนับถือมาโดยตลอด มีคติความเชื่อว่า ผีหรือเทวดานั้นมีอยู่จริงในสากลโลกนี้ สามารถบันดาลคลให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ข้าวปลาอาหารได้จริงเมื่อเช่นไหว้ดี ทำพิธีถูกต้อง ท่านก็จะเมตตาให้แก่เรา ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ชาวไทยพวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลัก ทำนาปีละครั้ง โดยอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ ป่าไม้ น้ำ อากาศ แสงแดด ลม ฝน สัตว์ต่างๆ โดยอยู่กับธรรมชาติ รักธรรมชาติ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ดังนั้น ชาวไทยพวนจึงให้ความสำคัญในพิธีสู่ขวัญข้าว ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน การจัดงานประเพณีกำฟ้า พิธีสู่ขวัญข้าว เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์สามัคคีของคนในหมู่บ้าน/ชุมชนและท้องถิ่น ให้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ปฏิบัติตามจารีตประเพณีเดียวกัน และที่สำคัญ ให้ทุกคนได้เห็นความสำคัญของธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ควรที่จะอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้านี้ไว้ให้คงอยู่ถึงลูกหลานไทยพวนต่อไป (สังวัลย์ เครือแก้ว, เวิน ขันดีและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.6 หมอลำพวน

2.6.1 ความหมาย

หลังจากทำพิธีทางพระพุทธศาสนา และพิธีทางพราหมณ์ การบวงสรวงเทพยดา และสู่ขวัญข้าวเสร็จแล้ว ลำดับต่อไปเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย เพื่อความสนุกสนาน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ พักเหนื่อยจากการตรากตรำทำนามาทั้งปี ชาวพวนมีศิลปวัฒนธรรมที่งดงามหลายประการด้วยกัน เช่น หมอลำพวน เป็นการร้องรำทำเพลงเป็นท่วงทำนองที่ไพเราะเสนาะหู ในรูปแบบภาษาไทยพวน ซึ่งหมอลำจะมี 1 คน คือหมอลำหญิง มีกลอนลำสอนใจต่างๆ มากมาย ผู้ที่เป็นหมอลำพวน ได้แก่ นางสังวัลย์ เครือแก้ว หมอลำพวนฝ่ายหญิง และหมอแคนฝ่ายชาย ได้แก่ นายวาสนา บุญอ่อน และนายแกะ (สังวัลย์ เครือแก้ว, วาสนา บุญอ่อน, สละ กล้าแข็งและจำเนียร สระบัว, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.15 หมอลำพวนและหมอลำแคน

ตัวอย่างบทกลอนลำพวน

“โอ้น้อ...แก้วก่อนตามันเอย ข้อยมาเมื่อนี้ก็เป็นงานกำฟ้าประเพณีตั้งแต่เก่า ตั้งแต่แต่มา โบราณตั้งแต่มา สอดเดือนสามขึ้นเวลาสามค่ำมาแล้ว ชาวบ้านก็พากันพร้อมมาทำบุญข้าวจี๊ บางคน ปั้นเข้าก่อนเอามาช่วยทำทาน มีของหวานมากมายเหลือล้น บางคนก็พากันเล่นกีฬาตั้งเชือกกันน้อ บางคนเตะสะบ้าพากันเล่นแข่งขัน บางคนนั้นตีมอญช้อนผ้าตีกันกันอยู่บ่เขา บางคนเล่นเป็นม้า หลังโปรด ทานโทษท้อนพากันเล่นมากมาย เป็นแต่บุญชูค่าคนทั้งหลายกะช้อยชูช้อยค่า บางคน เอาเข้าเอาอาหารมาส่ง ทั้งของหวานมาพร้อมขนมต้มก็มากมี บางคนนี่เอาเข้าปิ่นขนมเงินมาส่ง มาส่งให้ชาวบ้านเพื่อได้กิน หมูเฮาเลยละมาจอดยั้งมาเล่นช้อยชูเฟิ่นน้อ กรรมการเฟิ่นก็เรียบริ้อย ช้อยส่งนำถึง ให้จัดหลำพวนเฮ้อช้อยงานละวันน้อ...”

“โอ้น้อ แก้วเกิดไกลกันเอย คินว่าบังต่างบ้านบ่อเคยผ่านมาเห็น ย้านบ่อเป็นบุญตา ได้ผ่านมาทางนี้ สางแต่เสียงมาให้ก็ไปฟังไปนั้นคางก่อน ลางเทื่อโชคส่งให้คินจิได้ผ่านมา ผู้ใหญ่ เหวยก็ไปถึงบ้านนับเป็นการให้เกียรติ เฟิ่นว่าอยากฟังลำเฟิ่นก็โบราณของเก่าเฟิ่นว่าคาย ให้เจ้าอัด เทปไว้ยังจิได้แม่นเปิดฟัง อย่าได้ลั้งเลท้อนให้หากกลอนมาแต่งเฟิ่นว่าคาย ให้เจ้าแปลงวาสเว้า โบราณสั่งสอน เฟิ่นก็อดสาชื้อนำเทพเป่าไปหา ข่อยเล็กบ่อมีปัญญาจิแต่งกลอนไปได้ มันหากจน ใจแท้บ่อได้เขียนมาก่อน คิดหากกลอนกะบ่อได้สมองใช้บ่อสั่งงาน เดี้น้อ...” (สังวัลย์ เครือแก้ว, 2560, สัมภาษณ์)

2.6.3 คุณค่า

หมอลำพวนชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย เป็นการแสดงศิลปะและ วัฒนธรรมพื้นบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากปู่ย่าตายายรุ่นสู่รุ่น ซึ่งหมอลำพวนมีหลายคน ได้แก่

นางสังวัลย์ เครือแก้ว (ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านกล้วย) นางมุล นางเสริฐ ส่วนหอมแคน มีนาขวาสนาทักบนายเกาะ คุณค่าหรือประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ เป็นความสนุกสนานร่าเริงบรรเทิงใจ จากการได้รับชมรับฟัง และที่สำคัญเป็นคติสอนใจที่สอดแทรกในบทกลอนลำ เพื่อเตือนสติ แก่ชาวไทยพวนทุกคนผ่านบทกลอนลำพวนดังกล่าว (สังวัลย์ เครือแก้วและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.6.4 ความสัมพันธ์

การแสดงหมอลำพวน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนกับ ธรรมชาติ กล่าวคือ แคน เป็นวัตถุดิบที่ทำมาจากไม้ไผ่ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการนำทุนของชุมชน ในด้านทรัพยากรมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ สร้างคุณค่าและมูลค่าตามมา และความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคน เมื่อมีการแสดงลำพวนที่ไหน ผู้คนก็มารับชมรับฟัง มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทำให้สนิทชิดเชื่อกันมากยิ่งขึ้น และช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานหมอลำพวนให้คงอยู่ถึงลูกหลานต่อไป (สังวัลย์ เครือแก้วและวาสนา บุญอ่อน, 2560, สัมภาษณ์)

2.7 การละเล่นพื้นบ้านแม่ปางกวัก

2.7.1 ความหมาย

นางกวัก เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวไทยพวนหลายจังหวัดด้วยกัน ไทยพวนตำบลบ้านกล้วยเช่นเดียวกันจะเล่นในเทศกาลงานประเพณีกำฟ้า งานสงกรานต์ งานบุญ ต่างๆ หรือ ตามโอกาสที่สมควร เป็นความเชื่อในเรื่องของวิญญูณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และ ผีที่นอกเหนือจากวิญญูณ บรรพบุรุษของตนเอง มีการสืบทอดความเชื่อมาถึงปัจจุบัน เป็นเรื่องราว ที่ผูกพันกับชีวิตคนพวน ซึ่งจะมีการเชิญวิญญูณมาเข้าสิงร่างทรงแล้วผ่านไปยังแม่ปางกวัก ซึ่งร่างทรงนางกวัก คือ นางสังวัลย์ เครือแก้ว ท่านเป็นประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านกล้วย จุดประสงค์เล่นนางกวัก เพื่อเป็นการเสี่ยงทายเหตุการณ์ต่างๆ เช่น ของหาย ทำนายชะตาชีวิต เป็นต้น ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนบุคคล ไม่เชื่อห้ามลบหลู่(สังวัลย์ เครือแก้วและเวิน ขันดี, 2560, สัมภาษณ์)

ขั้นตอนการเล่นแม่ปางกวัก นางสังวัลย์ ผู้เป็นร่างทรงนางกวัก ท่านจะจุด รูป 9 ดอกบริเวณ เชิญดวงวิญญูณของเจ้าพ่อศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรีมา มาเข้าร่างทรง โดย จุดรูปในทางสามแพ่ง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เพื่อเชิญดวงวิญญูณมาเข้าร่างทรง และ ผู้ที่เป็นร่างทรงจะต้องเป็นหม้ายเท่านั้น อุปกรณ์ในการสร้างนางกวัก ได้แก่ คานไม้ไผ่ที่ทำเป็น แขนนางกวักก็ล้วนแต่เป็น ไม้คานของแม่หม้าย เพราะถ้าเป็นของหญิงไม่เป็นหม้ายดวงวิญญูณ จะไม่เข้าร่างทรง เมื่อดวงวิญญูณเข้าร่างทรงแล้ว นางกวักจะตื่นอย่างแรง จากนั้นคนที่เสี่ยงทาย ก็

ถามในสิ่งที่ต้องการทราบ เมื่อตีใจนางกวักจะตื่นอย่างแรง เมื่อถามเสร็จแล้วร่างทรงจะต้องเชิญดวงวิญญาณออก เป็นอันเสร็จในการเสียดาย (สังวาลย์ เครื่องแก้วและเวิน ขันดี, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.16 การเล่นเสียดายนางกวัก

ภาพที่ 4.17 การเล่นเสียดายแม่นางกวัก

2.7.2 คุณค่า

การเล่นเสียงทายแม่นางกวัก เป็นความเชื่อส่วนบุคคล ไม่เชื่ออย่าลบหลู่ก็ว่าได้ ผู้ที่นับถือนางกวัก โดยเชื่อว่าวิญญาณเข้ามาร่างทรงจริงๆ และสามารถเสียงทายสิ่งที่ต้องการทราบไม่ว่าจะเป็นตามหาสิ่งของที่หายไป เสียงทายผลสอบการแข่งขันเข้าทำงาน เสียงทายเนื้อคู่ เป็นต้น (สังวัธย์ เกรือแก้วและเวิน ชันดี, 2560, สัมภาษณ์)

2.7.3 ความสัมพันธ์

การเล่นเสียงทายแม่นางกวักเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ผีนั่นเอง โดยมีคติความเชื่อว่า เชิญดวงวิญญาณของเจ้าพ่อศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี มาเข้าร่างทรงแม่นางกวักจริงๆ ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนบุคคล โปรดใช้วิจารณญาณ เพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นการเล่นเพื่อผ่อนคลายและเสียงทายต่างๆ เป็นการแสดงความเคารพต่อผีนับถือ และเคารพต่อร่างทรงนางกวัก (สังวัธย์ เกรือแก้วและเวิน ชันดี, 2560, สัมภาษณ์)

2.8 การทำอาหารข้าวจี

2.8.1 ความหมาย

ข้าวจีทำโดยนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาปั้นเป็นก้อนขนาดพอเหมาะ อาจจะใส่ไส้หวานหรือใส่เค็มหรือไม่ใส่ไส้เลยก็ได้ เสียบเข้าไม้ทำโดยรอบด้วยไข่ แล้วนำไปปิ้งไฟจนสุกหอม ข้าวจีจะนำไปตักบาตรถวายพระ เช่น ไหว้ผีฟ้า และแบ่งกันกินในหมู่ญาติพี่น้อง

ภาพที่ 4.18 เด็กๆ ชาวไทยพวนช่วยกันปิ้งข้าวจี

2.8.2 คุณค่า

การทำข้าวจีในช่วงเดือนสาม ซึ่งเป็นฤดูหนาว แสดงถึงภูมิปัญญาของปู่ย่าตายายที่ได้คิดและปฏิบัติ ด้วยการนำเอาข้าวเหนียวมาทำเป็นข้าวจี ผ่านขั้นตอนของการปิ้ง/ย่างกองไฟหรือเตาไฟ ซึ่งเป็นการให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายอีกทางหนึ่งจากการได้ใกล้ชิดเตาไฟ แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งเข้าใจธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติได้อย่างลงตัว ทุกคนที่มาช่วยกันทำข้าวจีในงานประเพณีกำฟ้า แสดงถึงพลังความรักความสามัคคีในหมู่คณะ มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน (อรสา ใจดี, เล็ก ต้องบุญหงา, สะเทือน ต้นสั้น และคนอื่น, 2560, สนนทากลุ่ม)

2.8.3 ความสัมพันธ์

การทำข้าวจีมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือนอกจากจะนำข้าวจีไปใส่บาตรและถวายภัตตาหารพระสงฆ์สามเณรแล้ว ชาวไทยพวนยังนำเอาข้าวจีไปเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษตลอดถึงเทพดาอีกด้วย ตามคติความเชื่อทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ด้วยวิถีชีวิตของชาวไทยพวนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอยู่กับธรรมชาติ มีความรักและผูกพันกับธรรมชาติมาอย่างยาวนาน เนื่องจากทำนาทำไร่เป็นอาชีพหลัก มีการนำเอาข้าวเหนียวมาแปรรูปให้มีคุณค่าและมูลค่า ด้วยการทำเป็นข้าวจีไว้รับประทาน ทำบุญสุนทาน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำข้าวจี เป็นการเชื่อมประสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันระหว่างชาวไทยพวนในแต่ละหมู่บ้านให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (อรสา ใจดี, เล็ก ต้องบุญหงา, สะเทือน ต้นสั้น และคนอื่น, 2560, สนนทากลุ่ม)

2.9 การทำข้าวปุ้น (ขนมจีน)

2.9.1 ความหมาย

ในงานประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปี อาหารพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ คือ ข้าวปุ้นหรือขนมจีน ชาวไทยพวนจะมาช่วยกันทำข้าวปุ้นกันเอง โดยทำแบบโบราณใช้ครกใหญ่ในการตำข้าว เครื่องบิบเส้นข้าวปุ้น และทำน้ำยาจากปลาช่อน ทั้งน้ำยาปลาและน้ำยากระเทียม

2.9.2 คุณค่า

คุณค่าหรือประโยชน์ของการทำข้าวปุ้นหรือขนมจีน เป็นอาหารสำหรับถวายพระสงฆ์สามเณร ไว้รับประทานอาหารกันเองและแจกจ่ายญาติพี่น้อง นอกจากนี้ยังเอาไว้เช่นไหว้ผี เทพดาต่างๆ และอุทิศไปให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว

2.9.3 ความสัมพันธ์

การทำข้าวปุ้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื่องจากนำเอาข้าวปุ้นมาถวายพระสงฆ์และสามเณรได้นั้นแล้ว ยังได้ทำบุญเพื่ออุทิศไปยังญาติที่ล่วงลับไปแล้วและเทพดาผู้ปกปักรักษา ซึ่งเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และทางคติพราหมณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ปู่ย่าตายายได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำอาหารที่ชาญฉลาด ด้วยการนำเอาข้าวมาแปรรูปเป็นข้าวปุ้น ผ่านขั้นตอนในการทำหลายอย่าง อาจจะดูยุ่งยากไปบ้าง แต่ด้วยพลังความสามัคคีของชาวไทยพวนทุกคนที่มาช่วยกันทำข้าวปุ้น จากที่ว่าทำยากก็เหมือนดูง่ายลงไป เพราะทุกคนช่วยกันทำนั่นเอง (เปล่ง วงษ์เทียม, บุญเดือน กระจ่างโพธิ์, สัตว์วัลย์ เครือแก้วและคนอื่นๆ, 2560, สุนทนากลุ่ม)

ภาพที่ 4.19 ชาวไทยพวนช่วยกันทำข้าวปุ้น

ภาพที่ 4.20 ชาวไทยพวนช่วยกันทำข้าวปุ้น(ขนมจีน)

2.10 การทำข้าวหลาม

2.10.1 ความหมาย

การทำข้าวหลาม คือ การนำเอาไม้ไผ่ที่มีเยื่อข้างใน นำมาตัดเป็นท่อนๆ แล้วนำเอาข้าวสารเหนียวที่ผ่านการผสมแล้ว เช่น ใส่น้ำตาล จากนั้นนำมากรอกใส่กระบอกลูกไม้ไผ่เสร็จแล้วนำไปเผาในเตาไฟหรือกองไฟจนกว่ามันจะสุก วิธีการทำอีกอย่างหนึ่ง คือ การนำข้าวหลามไปต้มน้ำเดือดๆ แต่ชาวพวนจะนิยมเผาเอาเสียมมากกว่า เพราะกลิ่นมันจะหอมแตกต่างจากการต้ม (สุพรรณยา มีสนม, อรสา ใจดีและเล็ก ต้องบุญหา, 2560, สัมภาษณ์)

2.10.2 คุณค่า

การทำข้าวหลามก่อให้เกิดคุณค่าหรือประโยชน์โดยตรงเพื่อนำมารับประทานกันในงานกำฟ้า เป็นอาหารไว้ถวายพระสงฆ์สามเณร และยังทำบุญอุทิศไปให้ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว และเป็นอาหารเช่นไหว้เทพดาและผีต่างๆ

2.10.3 ความสัมพันธ์

การเผาข้าวหลามเป็นความสัมพันธ์ที่กระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะนำเอาข้าวหลามไปถวายพระสงฆ์ เพื่อท่านได้อนุโมทนาแล้วแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลไปยังญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เจ้ากรรมนายเวรและสรรพสัตว์ทั้งหลายให้มารับส่วนบุญกุศลในครั้งนี้ การทำข้าวหลาม เป็นการนำเอาไม้ไผ่จากธรรมชาติที่เราปลูกไว้มาแปรรูปให้มีคุณค่าและมูลค่าตามมา ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาของปู่ย่าตายายที่ได้ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น การเผาข้าวหลามในช่วงฤดูหนาวเป็นการให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายไปในตัวจากการเผาข้าวหลามในกองไฟ และการเผาข้าวหลามเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้มากยิ่งขึ้น โดยมาช่วยกันทำข้าวหลามให้สำเร็จตามความตั้งใจเอาไว้ ด้วยพลังความสามัคคีนั่นเอง (สะเทือน ต้นสันและบุญเดือน กระจ่างโพธิ์, 2560, สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.21 การเผาข้าวหลาม

2.11 การละเล่นเตะหมากเบี้ย(เตะสบ้า)

2.11.1 ความหมาย

การเตะหมากเบี้ย คือ การละเล่นพื้นบ้านชนิดหนึ่งของชาวไทยพวน เป็นการนำเอาไม้ที่ทำเป็นท่อนไปวางเรียงกันหน้ากระดาน 9-10 อัน แล้วผู้เข้าแข่งขันนำท่อนไม้วางไว้บนหลังเท้า จากนั้นเตะออกไปให้โดนท่อนไม้ที่วางเรียงกันไว้หน้ากระดาน ใครเตะถูกมากกว่าเป็นฝ่ายชนะ (สมบัติ พานพุ่ม, ชาติชาย ไทยเจริญ, 2560, สัมภาษณ์)

2.11.2 คุณค่า

การเตะหมากเบี้ยของชาวไทยพวนบ้านกลับ เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ได้รับการสืบทอดมายาวนาน เป็นการคลายเครียดเพื่อความสนุกสนานร่าเริงบันเทิงใจ และเป็น การฝึกสมาธิให้แน่นแน่แก่เป้าหมายที่ต้องการทำตรงหน้า (สุชีรา พานพุ่ม, ทัชชกร อิ่มสะอาด และวารงกร ตะโพธิ์และคนอื่นๆ, 2560, สันทนาการกลุ่ม)

2.11.3 ความสัมพันธ์

การละเล่นพื้นบ้านเตะหมากเบี้ยหรือเตะสบ้า นับวันการละเล่นชนิดนี้เริ่มสูญหายไป แต่ชาวไทยพวนยังอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และกัน เพราะการละเล่นต้องอาศัยคนจำนวนหลายคนในการเล่นเพื่อแข่งขัน แต่ให้รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัยให้แก่กันและกัน

ภาพที่ 4.22 การเล่นเกมพื้นบ้านการเตะหมากเบี้ย(เตะสะบ้า)

2.12. การเล่นเกมพื้นบ้านหลุมเมือง

2.12.1 ความหมาย

จากการสนทนาระหว่างและคำบอกเล่าของคนรุ่นเก่าๆ พบว่า เป็นหลุมสำหรับการเล่นเกมกีฬาพื้นบ้าน เรียกว่า “การเกมหลุมเมือง” นิยมเล่นในเทศกาลสำคัญ เช่น ประเพณีกำฟ้า ในปัจจุบันไม่ค่อยมีผู้ใคร่รู้จัก แต่ก็ยังมีการเล่นอยู่บ้าง ลักษณะการเล่น เล่นเชิงพนันขันต่อ และเพลิดเพลินกับบรรยากาศในเทศกาลนั้นๆ มิได้คำนึงถึง เวลาหรือก่งวลาภารกิจอื่น

วิธีเล่น ใช้ผู้เล่น 2 คน ขึ้นไป เล่นได้ทั้งชายและหญิง ใช้วัสดุคือเปลือกหอยหรือหอยขมที่ถูกทิ้งแล้ว มาเล่นหลุมเมืองกัน แล้วก็ขุดหลุมที่ดินเป็นสองแถวคู่กัน แถวละ 5 หลุม และขุดหลุมบนตรงกลางแถว ทั้ง สองแถว ให้ใหญ่กว่าหลุมอื่น เป็นหลุมเมืองของผู้เล่นแต่ละคน แล้วผู้เล่นก่อนทั้ง 2 คน นั่งหันหน้าเข้าหากัน นำเปลือกหอยใส่ลงในหลุมของตัว หลุมละ 5 เปลือก หลุมเมืองใส่ 10 เปลือก แล้วตกลงกัน ใครจะเล่นเป็นคนเดินเมืองก่อน ผู้เดินเมืองก่อนจะหยิบเปลือกหอยในหลุมใดของตนขึ้นมาก็ได้ทั้งหลุม แล้วหยอดลงในหลุมถัดไปทางด้านหลุมเมือง โดยหยอดหมุนเวียนทางขวาหลุมละ 1 เปลือก เมื่อหยอดไปจนเปลือกหอยหมดที่หลุมใด ให้หยิบเปลือกหอยในหลุมถัดไปขึ้นมาทั้งหลุม แล้วหยอดเวียนไปอย่างนี้เรื่อยๆ จนกว่าเมื่อหยอดไปหมดแล้ว หลุมถัดไปเป็นหลุมว่าง ผู้เล่นก็จะได้กินเปลือกหอยในหลุมที่ถัดจากหลุมว่างนั้น ถ้ามีหลุมว่าง ตั้งแต่ 2 หลุมติดต่อกัน จะกินไม่ได้เรียกว่า “คั่วน“ ถ้าว่างหลุม เว้นหลุม กินได้ เรียกว่า “กินสองต่อ“ หรือ “กินสามต่อ“ ก็ได้ เมื่อกินแล้วต้องหยุดเดินให้อีกฝ่ายเล่นบ้าง โดยเล่นสลับกัน อย่างนี้เรื่อยไป จนฝ่ายหนึ่งหมดเปลือกหอยที่จะเดิน เรียกว่า “หมดเมือง“ อีกฝ่ายยังมีเปลือกหอย

เหลืออยู่ในหลุม ก็จะยึดเปลือกหอยนั้นมาเป็นของตน แล้วนับเปลือกหอยกัน ใครมีมากกว่าเป็นผู้ชนะ ผู้เพื่อออกให้ผู้อื่นมาเล่นต่อ หรืออาจปรับอย่างไรแล้วแต่ตกลงกันได้ (ชาติชาย ไทยเจริญ, สมบัติ พานพุ่ม, พนิดา บังละออ, 2560, สัมภาษณ์)

2.12.2 คุณค่า

การเล่นหลุมเมือง มีคุณค่าในด้านการใช้สติปัญญา ปฏิภาณไหวพริบ ในการแก้ไขปัญหา เป็นนักวางแผนในการเดินเกมที่ดี และเป็นการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านให้คงอยู่สืบไป

2.12.3 ความสัมพันธ์

การเล่นหลุมเมือง เป็นเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การแข่งขันทำให้เป็นคนมีน้ำใจ รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย

ภาพที่ 4.23 การเล่นเกมพื้นบ้าน “การเล่นหลุมเมือง”

หลังจากวันกำฟ้า (ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3) ไป 7 วัน จะมีการกำฟ้าอีกครั้งวัน และต่อจากครั้งวัน ไปอีก 5 วัน จึงถือว่า “กำฟ้าแล้ว” (แล้ว = เสร็จ) ในวันนี้ชาวบ้านจะจัดอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์อีกครั้งหลังจากนั้นนำค้อนหินที่ติดไฟ 1 ค้อน ไปทำพิธีที่ลำน้ำ เรียกว่า “การเสียดแล้ง” โดยการทิ้งค้อนหินที่ติดไฟนั้นให้ไหลไปตามกระแสน้ำ เป็นการบูชาและระลึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการบอกกล่าวแก่เทพยดาผีฟ้าว่า หมดเขตกำฟ้าแล้ว

จากการถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ผู้วิจัยจึงสรุปในภาพรวมในพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านความหมาย ประเพณีกำฟ้า หมายถึง การสักการบูชาฟ้า บูชาเทพยดาอยู่บนฟ้า

ที่ท่านบันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีกำฟ้ามีการปฏิบัติอยู่ 3 ช่วง คือ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่าวันกำต้อนหรือวันสุกดิบ คือวันเตรียมงานก่อนวันกำฟ้านั้นเอง วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ทุกคนจะหยุดการทำงานทุกอย่าง เพื่อประกอบพิธีกำฟ้าทั้งวัน โดยมีพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญใส่บาตร การฟังธรรม ส่วนพิธีทางพราหมณ์ จะเป็นการบวงสรวง เทพยดา การรำถวายพระพรเทพยดา และการสู่ขวัญข้าว ในส่วนกิจกรรมจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมอลำพวน การเล่นเสียงทายแม่ นางกวัก การเตะหมากเบ็ย (เตะสะบ้า) การเล่นหลุมเมือง การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวจี ข้าวปุ้น(ขนมจีน) และข้าวหลาม ประเพณีกำฟ้าชาวไทยพวน มีคติความเชื่อว่า ถ้าใครไม่กำฟ้า ไม่บวงสรวงเทพยดา ไม่สู่ขวัญข้าว จะทำให้ผีฟ้าโกรธเคือง พระแม่โพสพร้องไห้ โดยจะส่งผลทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ข้าวในนา ตายเสียหายในที่สุด หรือถ้าออกรวงก็ออกไม่เต็มที่ พิษพันธ์ัญญาหารขาดความอุดมสมบูรณ์ นั่นเอง 2) คุณค่า จากการจัดงานประเพณีกำฟ้า เกิดคุณค่าและประโยชน์มากมาย เช่น เป็นการ ขอบคุณฟ้ากตัญญูต่อแผ่นดินที่เทพยดาบนฟ้าประทานน้ำฝนลงมาเพื่อให้ทำนาและนำน้ำไปใช้ บริโภคอุปโภค จึงมีการตอบแทนคุณด้วยการเซ่นไหว้สักการบูชา บอกกล่าวแล้วแจ้งต่อท่าน ให้รับทราบและยินดีปรีดาให้ความอุดมสมบูรณ์แก่สรรพชีวิต ชาวไทยพวนจึงมีการปฏิบัติตั้งแต่อุดมจนถึงปัจจุบัน “ไหว้ถูกที่ ทำพลีถูกต้อง” เทพยดาทั้งหลายท่านจะปกปักรักษาและคุ้มครอง และ 3) ความสัมพันธ์ การจัดงานประเพณีกำฟ้า มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวไทยพวนมีคติความเชื่อต่อเทพยดาต่อผีบรรพบุรุษ เชื่อว่ามีอยู่จริงและท่านทั้งหลาย ปกปักรักษาคุ้มครอง หรือลงโทษได้เมื่อไม่ให้ความเคารพหรือไม่มีพิธีกรรมบวงสรวงเซ่นไหว้ ท่านจะโกรธเคือง ทำให้เกิดฟ้าผ่า ฝนไม่ตก เกิดความแห้งแล้ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ผีที่กล่าวว่า ยังรวมถึงจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีที่ร้อยรัดให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในส่วนความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยพวนมีอาชีพทำนาเป็นหลัก และต้อง อาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ วิถีชีวิตจึงมีความรักและผูกพันกับธรรมชาติ ปู่ย่าตายายจึงเรียนรู้ ในการอยู่กับธรรมชาติ ฟังพาอาศัยธรรมชาติ โดยนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่แก้ไขปัญหา เพื่อความอยู่รอด และนำเอาทุนของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ อย่าง เหมาะสม เช่น การทำข้าวหลาม การทำข้าวจี เป็นต้น และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในการจัดงานประเพณีกำฟ้างานจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยทุนทางสังคม คือ ขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณีที่ดั่งงามต่างๆ ต้องอาศัยความสมัครสมานสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การละเล่นพื้นบ้าน ต่างๆ เป็นการออกกำลังกาย เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เพื่อการอนุรักษ์ สืบ ทอดประเพณีกำฟ้าให้คงอยู่ถึงลูกหลานต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ได้แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ตามหลักแนวทางการอนุรักษ์ทั้ง 5 ด้าน ดังนี้ 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ 6) การศึกษาวิจัยรายละเอียดดังนี้

1. การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน

1.1 หลักคิด

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่า การปลูกฝังให้แก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ควรปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนสำนึกรักบ้านเกิด มีความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เริ่มต้นจากครอบครัว โรงเรียนและชุมชน

1.2 หลักปฏิบัติ

หลักปฏิบัติ ครอบครัวเป็นลำดับแรก พ่อแม่ควรเอาใจใส่แก่ลูกหลานโดยปลูกฝังให้เห็นความสำคัญของประเพณีกำฟ้าตั้งแต่เด็กๆ โดยพาไปเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำทุกๆ ปี เพื่อเป็นการเรียนรู้ การซึมซับ ทักษะและประสบการณ์ที่ดีแก่เด็กและเยาวชนไปเรื่อยๆ ผู้ปกครองควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในงานกำฟ้า ในส่วนโรงเรียน ควรจัดหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ในด้านปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นหลักสูตร ที่ดีเพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเอง เพื่อให้เกิดความตระหนักรักและหวงแหนในประเพณีที่ดั้งเดิม ในทางโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) ได้จัดกิจกรรมโครงการคุณธรรมทำดีถวายพ่อหลวง “ชื่อชมรมรักไทยพวนบ้านกล้วย” ซึ่งกำลังดำเนินการ มีการอนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนหลายประการ ได้แก่ การอนุรักษ์ภาษาพูด โดยจัดกิจกรรมภาษาพวนวันละคำ การอนุรักษ์การแต่งกายพื้นบ้าน ในทุกวันศุกร์จะให้นักเรียนได้แต่งกายด้วยผ้าทอพื้นบ้านของชาวไทยพวน การอนุรักษ์การทอผ้า การทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น (สุพจน์ มนปราณีต, ทัชชกร อิ่มสะอาด, วรางกร ตะโพธิ์และคนอื่นๆ, 2560, สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

ภาพที่ 4.24 การอนุรักษ์การแต่งกายไทยพวนของนักเรียน

2. การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

2.2 หลักคิด

การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า ควรมีการจัดพิพิธภัณฑ์ชุมชน/ท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อเป็นการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานเกษตร ปัจจัย 4 ของชาวไทยพวนเอาไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้สืบค้นคว้าต่อไป

2.3 หลักปฏิบัติ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในชุมชนมีพิพิธภัณฑ์อยู่แล้ว ตั้งอยู่ที่บ้านนางสังวัลย์ เครือแก้ว ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านกล้วย เป็นร่างทรงนางกวัก หมอลำพวน และผู้ประกอบพิธีกรรมในงานกำฟ้าเป็นประจำทุกปี ซึ่งถือว่าท่านเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา จากสภาพปัญหาที่พบ พิพิธภัณฑ์เป็นส่วนตัวของนางสังวัลย์ และสถานที่คับแคบไม่สามารถนำวัสดุอุปกรณ์ด้านปัจจัย 4 เข้าไปเก็บดูแลรักษาไว้ได้หมด จากการสนทนากลุ่ม พบว่า มีความเห็นตรงกันที่จะหาสถานที่ใหม่ในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ที่เป็นของส่วนรวมและเป็นสถานที่กว้างขวางสะดวกในการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ โดยทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วยมีสถานที่เพียงพอในการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ แต่ยังหางบประมาณในการก่อสร้างไม่ได้ คงต้องช่วยกันหลายๆ หนทาง เช่น จัดทอดผ้าป่าสามัคคี และของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น (วชิราภรณ์ มาแสวง, โสภิตา เม่นแย้ม, สุวิมล พลแสน,สังวัลย์ เครือแก้วและคนอื่นๆ, 2560, สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

ภาพที่ 4.25 พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านไทยพวนบ้านกล้วย

3. การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ

3.1 หลักคิด

การจัดงานประเพณีกำฟ้า ได้จัดงานเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดยิ่งใหญ่หรือไม่ ยิ่งใหญ่ขึ้นอยู่กับงบประมาณและเหตุการณ์ต่างๆ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนเป็นประจำทุกปี และให้คงรูปแบบเนื้อหาดั้งเดิมเอาไว้

3.2 หลักปฏิบัติ

การจัดงานประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วยเป็นเจ้าภาพใหญ่ในการจัดงาน ได้เรียนเชิญผู้นำชุมชนทุกระดับมาร่วมงาน เพื่อเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีแก่ชาวไทยพวน ชาวไทยพวนทุกหมู่บ้านช่วยกันจัดงานด้วยความรักสามัคคี ส่งผลให้งานประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ในปัจจุบันนี้ในยุคที่ทันสมัยมากขึ้น ชาวชนหนุ่มสาวได้รับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่ วัฒนธรรมชุมชนเมืองเข้ามาบริโภคน ทำให้คุณค่าของงานกำฟ้ากำลังจะถูกลืมหายไปหรือถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบ วิธีการปฏิบัติ ส่งผลให้เนื้อหาคุณค่าดั้งเดิมที่แท้จริงของกำฟ้าถูกรวบงำไป เช่น ในอดีตชาวไทยพวน มีผู้ทรงภูมิปัญญา

ในการทำพิธีกรรมในการบวงสรวงเทพยดาตนเองในชุมชน แต่ในปัจจุบันได้เชิญพ่อพราหมณ์ ภายนอกชุมชนเข้ามาจัดการพิธีกรรมเอง โดยพ่อพราหมณ์ไม่ใช่คนไทยพวนแต่อย่างใด ส่งผลทำให้ผู้ทรงภูมิปัญญาของชาวไทยพวนคือย่ำหรือถูกมองข้ามไป ประเด็นต่อมาการทำพานบายศรี และบายศรี 9 ชั้น โดยดั้งเดิมชาวบ้านไทยพวนเป็นคนจัดแจงช่วยกันในการทำบายศรี มีผู้เฒ่าผู้แก่ ที่ทรง ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์ทำจากใบตองอย่างสวยงาม แต่ในปัจจุบันเพื่ออำนวยความสะดวก ได้ติดต่อพ่อพราหมณ์เป็นผู้รับเหมาจัดแจงเองทั้งหมด มีเครื่องเช่นไห้ว พานบายศรี และ พ่อพราหมณ์เอง จากการสนทนากลุ่มมีความเห็นว่า ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบเสียใหม่ เพื่อความ ภาคภูมิใจของชาวไทยพวน ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า โดยใช้คนในชุมชน เป็นหลัก ประเด็นต่อมาการรำถวายพรเทพยดา โดยดั้งเดิมเยาวชนที่มาแสดงนั้นเป็นคนไทยพวน ทั้งหมดรวมทั้งชุดแต่งกายด้วย แต่ในปัจจุบันกลับเชิญบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ไทยพวนมาทำการ แสดงทั้งเยาวชนและการแต่งกาย เป็นของวิทยาลัยนาฏศิลป์จังหวัดลพบุรีไป ควรปรับเปลี่ยน รูปแบบเสียใหม่ โดยฝึกฝนเด็กและเยาวชนในชุมชนซึ่งเป็นลูกหลานของชาวไทยพวน ได้เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า เมื่อเขาได้แสดงรำร่าแล้ว ส่งผลทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ตัวตนกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองต่อไป นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นบ้าน ควรนำเด็ก นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตใต้สำนึก ให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สืบสานประเพณีที่ดีงามนี้ไว้ต่อไป (สุพรรณษา มีสนม, เกตุวีร พหลยูทธ, จันทรทิพย์ นามปรานิลและคนอื่นๆ, 2560, สนทนากลุ่ม)

ภาพที่ 4.26 เด็กนักเรียนได้อุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน (เตะหมากเบ็ย)

4. ผู้ทรงภูมิปัญญา

4.1 หลักคิด

ผู้ทรงภูมิปัญญาในการประกอบพิธีกรรมฟ้า ควรได้รับการสืบทอดองค์ความรู้ไปยังลูกหลานชาวไทยพวนต่อไป

4.2 หลักปฏิบัติ

ผู้ทรงภูมิปัญญาชาวไทยพวนบ้านกลับมีหลายคนด้วยกัน แต่ที่โดดเด่นมีความรู้ความสามารถหลายด้าน เช่น นางสังวาลย์ เครือแก้ว อายุ 80 ปี ท่านเป็นประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านกลับ ตั้งแต่ปี 2544 เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในด้านการประดับตกแต่งจากใบตอง การทำพายบายศรีสู่ขวัญ การเป็นหมอลำพวน การเป็นช่างทอผ้าทอ และที่สำคัญเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในการกล่าวคำบวงสรวงเทพยดา และพิธีสู่ขวัญข้าว แต่ในปัจจุบันบทบาทของท่านได้รับน้อยลงมาหลายปี เพราะถูกมองข้ามไปและเชื่อบุคคลภายนอกมาทำหน้าที่แทน ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบตรงส่วนนี้ ให้คนในชุมชนเป็นผู้ทำพิธีเอง ควรยกย่องท่านให้เป็นปราชญ์ของชุมชน และที่สำคัญให้เด็กและเยาวชนเข้าไปศึกษาเรียนรู้กับท่าน ในเรื่องพิธีกำฟ้า เพราะในขณะนี้ยังไม่มีเยาวชนไปสืบสานและอนุรักษ์ จึงสมควรอย่างยิ่งที่ชุมชนไทยพวนควรเห็นความสำคัญในจุดนี้ ควรริบดำเนินการทันที เพราะตอนนี้ท่านก็อายุมากแล้ว ถ้าท่านทำงานไม่ได้แล้วจะมีใครทำพิธีต่างๆ แทน (สังวาลย์ เครือแก้ว, สุพจน์ มนประณีต, โสภิตา เม่นแย้มและคนอื่นๆ, 2560, สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

5. เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.1 หลักคิด

เทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นในยุคปัจจุบัน ควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดงานประเพณีกำฟ้า และการอนุรักษ์ให้เป็นรูปธรรมต่อไป

5.2 หลักปฏิบัติ

ในการจัดงานประเพณีกำฟ้าทุกปี ควรมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบและมาร่วมงาน เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ควรมีรูปแบบการปฏิบัติ เช่น การทำแผ่นพับ โบชัวร์ เอกสารต่างๆ การจัดนิทรรศการ การประชาสัมพันธ์ทางวิทยุกระจายเสียง เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น (สุพจน์ มนประณีต, วชิราภรณ์ มาแสวง, สุชีรา พานพุ่มและคนอื่นๆ, 2560, สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

6. การศึกษาวิจัย

6.1 หลักคิด

ควรมีการศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาวิจัยให้เป็นระบบที่ชัดเจน เพื่อสะดวกต่อการใช้งาน และเก็บข้อมูลของชุมชน

6.2 หลักปฏิบัติ

ในปัจจุบันยังไม่มีใครทำเอกสารรวบรวมข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและประเพณีกำฟ้าของตำบลบ้านกล้วย ควรมอบหมายหน้าที่นี้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย และทางคณะครูอาจารย์โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) ได้ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นต่างๆ ของชาวไทยพวน เช่น อัตลักษณ์ด้านปัจจัย 4, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วยให้เป็นระบบที่ชัดเจน ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านปัจจัย 4 เพราะนับวันวัฒนธรรมชาวไทยพวนแบบดั้งเดิมกำลังจะถูกรื้อถอนวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาแทนที่อย่างน่าเสียดาย ดังนั้นเยาวชนคนรุ่นใหม่ต้องช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้า ทั้งรูปแบบเนื้อหาดั้งเดิมให้คงอยู่แต่อาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย แต่ไม่ถูกกลืนให้รักษาเนื้อหาดั้งเดิมเอาไว้ต่อไป (สุพจน์ มนปราณีต, วรากร ตะโพธิ์, ทัชชกร อิมสะอาดและคนอื่นๆ, 2560, สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

จากแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน มีหลักคิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรปลูกฝังค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า และภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง โดยมีหลักปฏิบัติ คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรส่งเสริมสนับสนุนและปลูกฝังให้เยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า นำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ โรงเรียนควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ไทยพวน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีหลักคิด คือ การรวบรวมองค์ความรู้อัตลักษณ์ปัจจัย 4 ของชาวไทยพวนไว้ศึกษา หลักการปฏิบัติ ควรมีการจัดพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเอกเทศ และเป็นของส่วนรวม มีสถานที่กว้างขวางพอสมควร เพื่อสะดวกในการเก็บดูแลรักษาและการศึกษาค้นคว้า 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ หลักคิด ควรจัดงานประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปี และคงเนื้อหาและรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ หลักปฏิบัติ คือ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนไทยพวนได้แสดงออกการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความรัก ความหวงแหนในประเพณีที่ดีงาม โดยให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เข้าใจในรูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ และไม่ควรเชิญคนนอกชุมชนมาจัดพิธีกรรมต่างๆ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา หลักคิด คือ ควรได้รับการ

สืบทอดองค์ความรู้ไปยังลูกหลานชาวไทยพวนต่อไป หลักปฏิบัติ คือ ชุมชนควรให้ความสำคัญกับผู้ทรงภูมิปัญญามากกว่า ยกย่องประกาศให้เกียรติท่านได้แสดงความรู้ความสามารถ และให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์สืบทอดพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ต่อไป 5) เทคโนโลยีสารสนเทศ หลักคิด ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักปฏิบัติ ควรประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีกำฟ้าทุกรูปแบบ เช่น การจัดนิทรรศการ สื่อแผ่นพับ สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 5) การศึกษาวิจัย หลักคิด ชุมชนควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ชาวไทยพวน ประเพณีกำฟ้า และประเพณีอื่นๆ หลักปฏิบัติ หน่วยงานโรงเรียนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ควรศึกษาค้นคว้าวิจัยหรือรวบรวมข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนให้เป็นระบบ เพื่อการค้นคว้า เรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ตลอดถึงผู้สนใจต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษาดำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี จากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี

ประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าในประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์มหาราชแห่งราชอาณาจักรลาว(ส.ป.ป.ลาว) ได้สวามิภักดิ์กับญวนแล้วยกกองทัพตีประเทศไทยเรื่อยลงมาถึงจังหวัดนครราชสีมาเกิดการสู้รบกับคุณหญิงโม ผลปรากฏว่ากองทัพของเจ้าอนุวงศ์ถูกตีแตก ในที่สุดครอบครัวชาวเวียงจันทน์รวมทั้งชาวลาวพวนได้ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยศึก อพยพลงมาตามริมแม่น้ำตั้งบ้านเรือนที่อำเภอ บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี อีกส่วนหนึ่งถูกต้อนลงมาจังหวัดกรุงเทพฯ สระบุรี ลพบุรี และสิงห์บุรี ลาวพวนจะอพยพกันมาตามริมแม่น้ำเป็นส่วนมาก ครอบครัวลาวพวนที่อพยพครั้งนั้น เมื่อมาถึงจังหวัดสระบุรีได้พากันแสวงหาที่อยู่ที่ทำกิน ในที่สุดได้พากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่อำเภอนองโตนแล้วกระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ คือ บ้านกล้วย บ้านครัว บ้านคลอง บ้านคลองบุญ บ้านหนองโตนบ้านทองฮ้อยและบ้านหนองแร่ โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านกล้วย มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนอาศัยอยู่จำนวนมาก คติความเชื่อประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย พบว่า ประการแรก มาจากการสืบสานตำนานของบรรพบุรุษของชาวพวน ได้แก่ เจ้าชมพู กษัตริย์เมืองพวน องค์ที่ 43 ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดประเพณีกำฟ้านั่นเอง ประการที่สอง ชาวไทยพวนมีความสามารถในด้านการเกษตร เนื่องจากชาวพวนเป็นกลุ่มชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร

โดยเฉพาะการทำนา ในสมัยดั้งเดิมการทำนาต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ชาวนาในสมัยนั้นจึงมีการเกรงกลัวฟ้ามาก ไม่กล้าที่จะทำอะไรให้ฟ้าพิโรธ ถ้าฟ้าพิโรธย่อมหมายถึง ความแห้งแล้งอดอยาก หรือฟ้าอาจผ่าคนตาย ประชาชนกลัวจะได้รับ ความทุกข์ยากอันเป็นภัยจากฟ้า จึงมีการเซ่นไหว้สักการะบูชาผีฟ้า และเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเทพดาแห่งท้องฟ้าหรือผีฟ้า ที่ทำนให้ฝนตกลงมาตามฤดูกาล การจัดงานประเพณีกำฟ้าแบบดั้งเดิม เป็นการจัดที่หมู่บ้านของตนเอง ต่อมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดงานขึ้นที่โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์) และย้ายมาจัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ตั้งแต่ปี 2535 ถึงปัจจุบัน

2. ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

จากการถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ผู้วิจัยจึงสรุปในภาพรวมในพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านความหมาย ประเพณีกำฟ้า หมายถึง การสักการบูชาฟ้า บูชาเทพดาอยู่บนฟ้า ที่ทำนบันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีกำฟ้ามีการปฏิบัติอยู่ 3 ช่วง คือ วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 เรียกว่าวันกำต้อนหรือวันสุกดิบ คือวันเตรียมงานก่อนวันกำฟ้านั่นเอง วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ทุกคนจะหยุดการทำงานทุกอย่าง เพื่อประกอบพิธีกำฟ้าทั้งวัน โดยมีพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญใส่บาตร การฟังธรรม ส่วนพิธีทางพราหมณ์ จะเป็นการบวงสรวงเทพดา การรำถวายพระพรเทพดา และการสู่ขวัญข้าว ในส่วนกิจกรรมจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมอลำพวน การเล่นเสียงทายแม่นางกวัก การเตะหมากเบ็ย (เตะสะบ้า) การเล่นหลุมเมือง การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวจี ข้าวปุ้น(ขนมจีน) และข้าวหลาม ประเพณีกำฟ้าชาวไทยพวน มีความเชื่อที่ว่า ถ้าใครไม่กำฟ้า ไม่บวงสรวงเทพดา ไม่สู่ขวัญข้าว จะทำให้ผีฟ้าโกรธเคืองพระแม่โพสพร้องไห้ โดยจะส่งผลทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ข้าวในนาตายเสียหายในที่สุด หรือถ้าออกรวงก็ออกไม่เต็มที่ พิษพันธ์ัญญาหารขาดความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง 2) คุณค่า จากการจัดงานประเพณีกำฟ้า เกิดคุณค่าและประโยชน์มากมาย เช่น เป็นการขอบคุณฟ้ากตัญญูต่อแผ่นดินที่เทพดาบนฟ้าประทานน้ำฝนลงมาเพื่อให้ทำนาและนำน้ำไปใช้บริโภคอุปโภค จึงมีการตอบแทนคุณด้วยการเซ่นไหว้สักการะบูชา บอกกล่าวแล้วแจ้งต่อท่านให้รับทราบและยินดีปรีดาให้ความอุดมสมบูรณ์แก่สรรพชีวิต ชาวไทยพวนจึงมีการปฏิบัติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน “ไหว้ถูกที่ ทำปลีถูกต้อง” เทพดาทั้งหลายท่านจะปกป้องรักษาและคุ้มครอง และ 3) ความสัมพันธ์ การจัดงานประเพณีกำฟ้า มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวไทยพวนมีความเชื่อต่อเทพดาต่อผีบรรพบุรุษ เชื่อว่ามีอยู่จริงและท่านทั้งหลายปกป้องรักษาคุ้มครอง หรือลงโทษได้เมื่อไม่ให้ความเคารพหรือไม่มีพิธีกรรมบวงสรวงเซ่นไหว้

ท่านจะโกรธเคือง ทำให้เกิดฟ้าผ่า ฝนไม่ตก เกิดความแห้งแล้ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ ศีที่กล่าวว่า ยังรวมถึงจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีที่ร้อยรัดให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในส่วนความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยพวนมีอาชีพทำนาเป็นหลัก และต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ วิธีชีวิตจึงมีความรักและผูกพันกับธรรมชาติ ปู่ย่าตายายจึงเรียนรู้ ในการอยู่กับธรรมชาติ ฟังพาอาศัยธรรมชาติ โดยนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่แก้ไขปัญหา เพื่อความอยู่รอด และนำเอาทุนของชุมชนที่มีอยู่ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม เช่น การทำข้าวหลาม การทำข้าวจี เป็นต้น และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ในการจัดงานประเพณีกำฟ้างานจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยทุนทางสังคม คือ ขนบธรรมเนียมจารีต ประเพณีที่ต่างต่าง ต้องอาศัยความสมัครสมานสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การละเล่นพื้นบ้าน ต่างๆ เป็นการออกกำลังกาย เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เพื่อการอนุรักษ์ สืบ ทอดประเพณีกำฟ้าให้คงอยู่ถึงลูกหลานต่อไป

3. แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ผู้วิจัยจึงสรุป ได้ว่า 1) การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน มีหลักคิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรปลูกฝัง ค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า และภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง โดยมีหลักปฏิบัติ คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรส่งเสริมสนับสนุนและปลูกฝังให้เยาวชน เห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า นำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ โรงเรียนควรมี หลักสูตรท่องถิ่นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ไทยพวน 2) การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีหลักคิด คือ การรวบรวมองค์ความรู้อัตลักษณ์ปัจจัย 4 ของชาวไทยพวนไว้ศึกษา หลักการปฏิบัติ ควรมีการ จัดพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเอกเทศ และเป็นของส่วนรวม มีสถานที่กว้างขวางพอสมควร เพื่อสะดวกในการ เก็บดูแลรักษาและการศึกษาค้นคว้า 3) การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ หลักคิด ควรจัดงานประเพณี กำฟ้าเป็นประจำทุกปี และคงเนื้อหาและรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ หลักปฏิบัติ คือ ควรส่งเสริม สนับสนุนให้คนในชุมชนไทยพวนได้แสดงออกการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก รักบ้านเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความรัก ความหวงแหนในประเพณีที่ต่าง โดยให้เด็ก และเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจในรูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ และไม่ควรเชิญคนนอกชุมชนมาจัดพิธีกรรมต่าง ๆ 4) ผู้ทรงภูมิปัญญา หลักคิด คือ ควรได้รับการ สืบทอดองค์ความรู้ไปยังลูกหลานชาวไทยพวนต่อไป หลักปฏิบัติ คือ ชุมชนควรให้ความสำคัญ กับผู้ทรงภูมิปัญญามากกว่า ยกย่องประกาศให้เกียรติท่านได้แสดงความรู้ความสามารถ และให้เด็ก และเยาวชนได้เรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์สืบทอดพิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไป 5) เทคโนโลยี

สารสนเทศ หลักคิด ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักปฏิบัติ ควร ประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีกำฟ้าทุกรูปแบบ เช่น การจัดนิทรรศการ สื่อแผ่นพับ สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 6) การศึกษาวิจัย หลักคิด ชุมชนควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ชาวไทยพวน ประเพณีกำฟ้า และประเพณีอื่น ๆ หลักปฏิบัติ หน่วยงานโรงเรียนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ควรศึกษาค้นคว้าวิจัยหรือรวบรวมข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนให้เป็นระบบ เพื่อการค้นคว้า เรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้สนใจต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. ถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

1.1 ความหมาย

ประเพณีกำฟ้า หมายถึง การสักการบูชาฟ้า บูชาเทพดาอยู่บนฟ้าที่ท่านบันดาลฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ประเพณีกำฟ้ามีการปฏิบัติอยู่ 3 ช่วง คือ วันขึ้น 2 ค่ำเดือน 3 เรียกว่า วันกำต้อนหรือวันสุกดิบ คือวันเตรียมงานก่อนวันกำฟ้านั่นเอง วันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ทุกคนจะหยุดการทำงานทุกอย่าง เพื่อประกอบพิธีกำฟ้าทั้งวัน โดยมีพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทำบุญใส่บาตร การฟังธรรม ส่วนพิธีทางพราหมณ์ จะเป็นการบวงสรวงเทพยดา การรำถวาย พระพรเทพยดา และการสู่ขวัญข้าว สอดคล้องกับงานวิจัยของยุริ ไบตระกูล (2537) ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีบุญกำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า พิธีกรรมยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ประกอบด้วยพุทธศาสนา ลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีบทบาทในการยึดเหนี่ยวให้ลาวพวนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน ในส่วนกิจกรรมจะมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมอลำพวน การเล่นเสี่ยงทายแม่นางกวั๊ก การเตะหมากเบ็ย (เตะสะบ้า) การเล่นหลุมเมือง การทำอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวจี ข้าวปั้น(ขนมจีน) และข้าวหลาม ประเพณีกำฟ้าชาวไทยพวน มีคติความเชื่อว่า ถ้าใครไม่กำฟ้า ไม่บวงสรวงเทพยดา ไม่สู่ขวัญข้าว จะทำให้ผีฟ้าโกรธเคือง พระแม่โพสพร้องไห้ โดยจะส่งผลทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดความแห้งแล้ง ข้าวในนาตายเสียหายในที่สุด หรือถ้าออกรวงก็ออกไม่เต็มที่ พิษพันธ์ธัญญาหารขาดความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง

2.2 คุณค่า

จากการจัดงานประเพณีกำฟ้า เกิดคุณค่าและประโยชน์มากมาย เช่น เป็นการขอบคุณฟ้ากตัญญูต่อแผ่นดินที่เทพยดาบนฟ้าประทานน้ำฝนลงมาเพื่อให้ทำนาและนำน้ำไปใช้บริโภครูปโภค จึงมีการตอบแทนคุณด้วยการเซ่นไหว้สักการะบูชา บอกกล่าวแล้วแจ้งต่อท่านให้รับทราบและยินดีปรีดาให้ความอุดมสมบูรณ์แก่สรรพชีวิต ชาวไทยพวนจึงมีการปฏิบัติตั้งแต่ออดีตจนถึงปัจจุบัน “ไหว้ลูกที่ ทำพลีลูกต้อง” เทพยดาทั้งหลายท่านจะปกปักรักษาและคุ้มครองชาวไทยพวนปฏิเสธไม่ได้ว่า มีคติความเชื่อในการนับถือ พุทธ พราหมณ์ และผี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฤดีมน ปริดีสนิท (2538, หน้า 71) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีไทยพวน อำเภอบ้านผือจังหวัดอุดรธานี พบว่า สังคมไทยพวนบ้านผือเป็นสังคมที่นับถือผี มีพิธีกรรมความเชื่อที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมา แม้ปัจจุบันไทยพวนเหล่านี้จะนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ตามแต่ยังเป็นการนับถือผีคู่ไปกับนับถือพระ

2.3 ความสัมพันธ์

การจัดงานประเพณีกำฟ้า มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวไทยพวนมีคติความเชื่อต่อเทพยดาต่อผีบรรพบุรุษ เชื่อว่ามีอยู่จริงและท่านทั้งหลายปกปักรักษาคุ้มครอง หรือลงโทษได้เมื่อไม่ให้ความเคารพหรือไม่มีพิธีกรรมบวงสรวงเซ่นไหว้ ท่านจะโกรธเคือง ทำให้เกิดฟ้าผ่า ฝนไม่ตก เกิดความแห้งแล้ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ผีที่กล่าวถึง ยังรวมถึงจารีตขนบธรรมเนียมประเพณีที่ร้อยรัดให้ผู้คนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในส่วนความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ พบว่า ชาวไทยพวนมีอาชีพทำนาเป็นหลัก และต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ วิถีชีวิตจึงมีความรักและผูกพันกับธรรมชาติ ปู่ย่าตายายจึงเรียนรู้ในการอยู่กับธรรมชาติ ฟังพวาอาศัยธรรมชาติ โดยนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่แก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอด และนำเอาทุนของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ธรรมชาติมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม เช่น การทำข้าวหลาม การทำข้าวจี สอดคล้องกับงานวิจัยของยุริ ไบตระกูล (2537, หน้า 88-89) ศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีบุญกำฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า พิธีบุญกำฟ้าเป็นพิธีกรรมโบราณที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของลาวพวนที่คงอยู่สัญลักษณ์ในพิธีกรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพิธีกรรมแห่งความอุดมสมบูรณ์ โดยพิธีกรรมสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้าง และการจัดระเบียบทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในการจัดงานประเพณีกำฟ้างานจะสำเร็จลงได้ต้องอาศัยทุนทางสังคม คือ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดีงามต่างๆ ต้องอาศัยความสมัครสมานสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เป็นการออกกำลังกาย เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ภัย นอกจากนี้หมอลำพวน เป็นการ

แสดงความสามารถขับร้องบทกลอนที่ไพเราะ สนุกสนาน สอดคล้องกับงานวิจัยของกาญจนรัตน์ แบลกวงส์ (2554, หน้า 103-112) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลำพวน : กรณีศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวพวน ตำบลบ้านทราย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า ลำพวนเป็นวัฒนธรรมการละเล่นที่เกิดจาก ภูมิปัญญาด้านภาษาที่ใช้สื่อสารกันในหมู่คนพวนในอดีต โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบและ ประสบการณ์ผู้ร้อยเป็นถ้อยคำพูดจาโต้ตอบกันในลักษณะคำคมหรือคำผญา สุภาษิต คำพังเพย เปรียบเทียบ เป็นการแสดงศิลปะการขับร้อง ทำนองขับขานหรือที่เรียกว่า ลำ เป็นภาษาพวนเป็น ทั้งศาสตร์และศิลป์มาผสมผสานกันให้คล้องจองเป็นทำนองและจังหวะที่น่าฟัง มีเสียงแคนเป็น คนตรีประกอบ ท่วงทำนองและดนตรีการขับร้อง ผู้ขับร้องเรียกว่า “หมอลำพวน” ผู้เป่าแคน ประกอบเรียกว่า “หมอแคน” ลักษณะพิเศษของลำพวน มี 3 ประการ คือ 1) สถานที่แสดงหมอลำพวนไม่ต้องสร้างเวทีการแสดง 2) ทำนองการลำหมอลำพวน มีท่วงทำนองคร่ำครวญ ออกอ่อน นุ่มนวลและอ่อนหวาน และ 3) คนลำไม่แสดงท่าทางประกอบเพราะทำนองลำพวนจังหวะ ไม่กระชั้นหรือเร่งเร็ว ปัจจุบันการแสดงลำพวนไม่มีผู้สืบทอด เนื่องจากหมอลำอายุมากแล้วจะมี หมอลำที่ลำได้เพียง 2 - 3 คนเท่านั้น นอกจากนี้กลอนลำพวนที่ใช้ขับร้องในงานแต่งงาน (งาน ดอง) งานบวช และงานศพ เป็นต้น การขับร้องลำพวนนั้นมิได้มีความแตกต่างกันเลย ยังคง รูปแบบทำนองและจังหวะ อารมณ์ของของหมอแคนและหมอลำไว้เช่นเดิม เพียงแต่เปลี่ยนเนื้อหา คำพูดในการลำให้เข้ากับงานเท่านั้น

2. แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย อำเภอ

หนองโดน จังหวัดสระบุรี

แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของชาวไทยพวนตำบลบ้านกล้วย ผู้วิจัยสามารถ อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน มีหลักคิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควร ปลูกฝังค่านิยมให้เด็กและเยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า และภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตนเองโดยมีหลักปฏิบัติ คือ วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรส่งเสริมสนับสนุนและปลูกฝังให้ เยาวชนเห็นคุณค่าของประเพณีกำฟ้า นำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ โรงเรียนควร มีหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ไทยพวน สอดคล้องกับงานวิจัยของญาณิศา บุญจิตร และ สุชาติ มีสมบัติ (2554, หน้า 73-74) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ พระแข่งเรือยาวขึ้นโขงชิงธง อำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า เน้นการปลูกฝังกลุ่มเยาวชนให้ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณี และมุ่งเน้นไปทำงานประชาสัมพันธ์ในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

2.2 การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีหลักคิด คือการรวบรวมองค์ความรู้อัตลักษณ์ปัจจัย 4 ของชาวไทยพวนไว้ศึกษา หลักการปฏิบัติ ควรมีการจัดพิพิธภัณฑ์ที่เป็นเอกเทศ และเป็นของส่วนรวม มีสถานที่กว้างขวางพอสมควร เพื่อสะดวกในการเก็บดูแลรักษาและศึกษาค้นคว้า

2.3 การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ หลักคิด ควรจัดงานประเพณีกำฟ้าเป็นประจำทุกปี และคงเนื้อหาและรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้ หลักปฏิบัติ คือ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนชาวไทยพวนได้แสดงออกการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เกิดความรัก ความหวงแหนในประเพณีที่ดีงาม โดยให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เข้าใจในรูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมต่างๆ และไม่ควรเชิญคนนอกชุมชนมาจัดพิธีกรรมต่างๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของมนัสนันท์ กองแก้ว (2555, หน้า 103) การศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมชาวไทยพวน : กรณีศึกษาเทศบาลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า เทศบาลบางน้ำเชี่ยว และประชาชน มีความร่วมมือกันในการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชาวไทยพวนร่วมกัน โดยทางเทศบาลเป็นส่วนสนับสนุนด้านทรัพยากร ในส่วนของอุปสรรค คือ ด้านงบประมาณ เนื่องจากการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมชาวไทยพวนต้องทำประกอบกันหลายด้าน และเทศบาลก็เน้นหนักไปทางการจัดการประเพณี ทำให้การสนับสนุนส่วนอื่นขาดหายไป ทำให้ไม่เกิดการสร้างกิจกรรมใหม่ๆ มากระตุ้นการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวไทยพวน แนวทางการแก้ไข ควรจะมีการวางแผนการจัดการเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม มีการวางแผนที่ชัดเจน และมีการทำเวทีประชาคมชาวพวน เพื่อรับฟังความต้องการของชุมชนเพิ่มมากขึ้น

2.4 ผู้ทรงภูมิปัญญา หลักคิด คือ ควรได้รับการสืบทอดองค์ความรู้ไปยังลูกหลานชาวไทยพวนต่อไป หลักปฏิบัติ คือ ชุมชนควรให้ความสำคัญกับผู้ทรงภูมิปัญญามากกว่า ยกย่องประกาศให้เกียรติท่านได้แสดงความรู้ความสามารถ และให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์สืบทอดพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ต่อไป

2.5 เทคโนโลยีสารสนเทศ หลักคิด ควรนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลักปฏิบัติ ควรประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีกำฟ้าทุกรูปแบบ เช่น การจัดนิทรรศการ สื่อแผ่นพับสื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของญาณิศา บุญจิตรี และ สุชาติ มีสมบัติ (2554, หน้า 73-74) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขนชิงธง อำเภอหลังสวนจังหวัดชุมพรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนดังนี้ 1) เพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย 2) ปรับรูปแบบของกิจกรรมในงานให้น่าสนใจ 3) การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์วัดสำคัญๆ ตลอดจน

วิถีชุมชนพื้นบ้าน 4) จัดให้มีพิพิธภัณฑ์และ 5) การแสดงสัญลักษณ์ของงานประเพณีบริเวณ จุดต่าง ๆ

2.6 การศึกษาวิจัย หลักคิด ชุมชนควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ปัจจัย 4 ชาว ไทยพวน ประเพณีกำฟ้า และประเพณีอื่นๆ หลักปฏิบัติ หน่วยงานโรงเรียนร่วมกับองค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านกล้วย ควรศึกษาค้นคว้าวิจัยหรือรวบรวมข้อมูลของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนให้เป็น ระบบ เพื่อการค้นคว้า เรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ตลอดถึงผู้สนใจต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดงานประเพณีกำฟ้า ควรให้การสนับสนุน ต่อไป และร่วมกันรับฟังความคิดเห็นของชุมชนเป็นหลักในการจัดงาน

1.1.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการจัดงานประเพณีกำฟ้า ควรจัดงานให้ดีโดย รักษาเอกลักษณ์ รูปแบบเนื้อหาดั้งเดิมเอาไว้

1.2 ข้อเสนอแนะแก่ชุมชน

1.2.1 ชุมชนชาวไทยพวน ควรร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าให้คงอยู่ ถึงลูกหลานต่อไป

1.2.2 เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดงานกำฟ้าในปีต่อไป ให้มีประสิทธิภาพ

1.2.3 ชุมชนไทยพวน ควรส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมประเพณีกำฟ้าให้มากที่สุดและเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีกำฟ้าอย่างยั่งยืน

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเพณีกำฟ้า

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การถอดรหัสภูมิปัญญาอัตลักษณ์ด้านปัจจัย 4 ของกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทยพวน

บรรณานุกรม

1. หนังสือทั่วไป

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). **แนวทางการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลัง “บวร”**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โกวิท พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บริษัททบทพิศการพิมพ์. คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). **วัฒนธรรมไทย**. เอกสารประกอบการสอนรายวิชาวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาส์นการพิมพ์.
- จรัส สุวรรณมาลาและคณะ. [ม.ป.ป.]. **หนังสือชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเล่มที่ 4 ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีใหม่ท้องถิ่น คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2557). **หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจลีชว บุรีภักดี และคณะ. (2558). **คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาและงบประมาณโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- คนัย ไชโยธา. (2550). **ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- เดชบดีนทร์ รัตน์ปิยะภากรณ์. (2550). **ไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- ถวิลวดี บุรีกุล, เรวดี ประเสริฐเจริญสุข, เขียรชัย ฉนกร และคณะ. (2557). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. (2545). **วัฒนธรรมและศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- บันเทิง พาพิจิตร. (2549). **ประเพณี วัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประเวศ วะสี. (2542). **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประสิทธิ์ ศรีสมุทร. [ม.ป.ป.]. **ธรรมเนียมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
- พงษ์ พันธุ์ศิริ. (2557). **1,162 ปี อาณาจักรพวน**. [ม.ป.พ.]: บริษัทรุ่งแสงการพิมพ์จำกัด.
- พรสวรรค์ สุวัฒน์ศรีย์. (2553). **การวิเคราะห์คุณค่า การพัฒนา และการสืบสานภูมิปัญญาไทย**. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). **ความเชื่อ ประเพณี : เกิด แต่งงาน ตาย**. กรุงเทพฯ: พราวเพรส.
 วรราช สุวรรณฤทธิ์ และคณะ. (2549). **วิถีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
 วิมล จิโรจพันธุ์, ประชิต สกุนะพันธ์, และอุดม เขยกิจวงศ์. (2548). **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทอัลฟ่า มิเลินเนียม จำกัด.
 _____. (2548). **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท อัลฟ่า มิเลินเนียม จำกัด.
 วิมล จิโรจพันธุ์, ประชิต สกุนะพันธ์, ชอบ อินทรประสิทธิ์ และอุดม เขยกิจวงศ์. (2546). **กรอบมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน เล่ม 2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
 สามารถ จันทร์สุรย์. (2554). **องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
 สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท บม คัลเลอร์ ไลน์ จำกัด.
 สุพิชฌาย์ สวัสดิราชภูรี และกุลธิดา รัตน โกศล. (2551). **กลุ่มสาระการเรียนรู้พัฒนาสังคมและชุมชน (ฉบับปรับปรุง) ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ**. สำนักพิมพ์ลองไไลฟ์เอด.
 สุวรรณีย์ คำมัน และคณะ. (2551). **การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนกลุ่มที่ 3 ทูมมนุษย์ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์**. ชลบุรี: เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2551 มูลนิธิชัยพัฒนา, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (เอกสารอัดสำเนา).
 เสรี พงศ์พิศ. (2555). **แผนที่ชีวิต เข้มทิศชุมชน**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
 _____. (2553). **ร้อยคำที่ควรรู้ ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
 _____. (2550). **วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
 _____. (2551). **แผนแม่บทชุมชน ประชาพิสัยและพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
 อรทัย ก๊กผล. (2552). **คู่มือคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์.
 อัมรา พงศาพิชญ์. (2543). **รัฐธรรมนูญกับประชาสังคม**. กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย.

อากุทธ เนติชนากุล และโยชิน แสงวดี. (2547). แนวคิดเพื่อการพัฒนาชุมชนในมิติพลวัตทางประชากร ทูทางสังคม ทูมนุษยย์และองค์ความรู้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ใหม่. บทความวิชาการ วารสารสุขโขทัยธรรมมาธิราช ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2547.

เอนกนาคะบุตร. (2545). ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. กรุงเทพฯ : 21 เช่นจู้.

2. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

วรรณศิลป์. (2555). จากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน สู่อสังกการปกครองตนเอง. นิตยสารทางอีสาน ฉบับที่ 4 ประจำเดือน สิงหาคม 2555 คอลัมน์: บ้านเมืองเรื่องของเรา. ค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2560, จาก <http://e-shann.com/?p=989>.

วันวิสา แวเตะ. (2558). การสืบสานประเพณีไทย. ค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2560, จาก <http://thttraditionthailand.blogspot.com/2015/11/blog-post.html>.

สารานุกรมความรู้. (2557). กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยไทยพวน. ค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2560, จาก <http://knowledgeintheword.org>.

เสรี พงศ์พิศ. (2548). ปรัชญาชีวิต (8) ถอดรหัสภูมิปัญญา. ค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.phongphit.com/2013/index.php>.

_____. (2548). ทูทางสังคม (อีก). ค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.phongphit.com/2013/index.php>.

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย. (2560). ประวัติความเป็นมาตำบลบ้านกล้วย. ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.banklab.go.th/history.php>.

3. วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/การศึกษาค้นคว้าอิสระ

กาญจนรัตน์ แปลกวงศ์. (2554). ลำพวน : กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวพวน ตำบลบ้านทราย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยาวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ญาณิศา บุญจิตร และสุชาติ มีสมบัติ. (2554). การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่งพระแข่งเรือยาว ขึ้นโขนชิงธง อำเภอลำปาง จังหวัดชุมพร. รายงานการวิจัย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

นพดล พรามณี. (2556). การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของอิตลิวสองคลองลิวสี่: กรณีศึกษาหมู่บ้านชำโสมจังหวัดปราจีนบุรี. รายงานวิจัยศูนย์บัณฑิตศึกษานานาชาติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา.

บุญสฤษฎ์ อเนกสุข และอารีรัตน์ เรืองกำเนิด. (2550). **พลวัตประเพณีบุญก่าฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์พวนในบริบทการท่องเที่ยวของประเทศไทย..** รายงานวิจัยทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

มนัสนันท์ กองแก้ว. (2555). **การดำเนินนโยบายอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรม ชาวไทยพวน กรณีศึกษา เทศบาลตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.** การศึกษาอิสระ โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ยุรีใบตระกูล. (2537). **พิธีบุญก่าฟ้าของลาวพวน : กรณีศึกษาหมู่บ้านพวน ตำบลบางน้ำเชี่ยว อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ฤดีมน ปรีดีสินิต. (2538). **วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีไทยพวน อำเภอบ้านฝางจังหวัดอุดรธานี.** รายงานการวิจัยศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุดรธานี.

วรา ชาภูคำ. (2556). **อัตลักษณ์ไทยพวน : กรณีศึกษาไทยพวนตำบลบ้านกล้วยอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.** นนทบุรี: วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยคดีศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

4. หนังสือทั่วไปที่ไม่ได้ตีพิมพ์

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย. (2551). **สรุปแผนการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย.สระบุรี : เอกสารอัดสำเนา.**

_____. **องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย. [ม.ป.ป.]. ประเพณีท้องถิ่นตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี. สระบุรี: เอกสารอัดสำเนา.**

5. การสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม

เกตุวรี พหลยุทธ.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี.**

จันทพิมพ์ นามปรานิต.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. นักวิเคราะห์นโยบาย และแผน. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี.**

ชาติชาย ไทยเจริญ.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี.**

- คุณฉวี บัวชูลี.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- ทัชชกร อิมสะอาด.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ครู โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย (สราญราษฎร์). ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- นงนุช ชันดี.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. นักจัดการงานทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- บุญเตือน กระจ่างโพธิ์.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. กำนันตำบลบ้านกล้วย. ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- เปล่ง วงษ์เยี่ยม.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. หมู่ 3 ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- ปราณี ศิริปาน.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. นักทรัพยากรบุคคล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- ประเสริฐ สาลี.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. หมอลำพวน. บ้านสองคอน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- พระทัน โชติโก.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. วัดสุวรรณคีรี. บ้านกล้วยเก่า ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี
- วชิราภรณ์ มาแสวง.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- วันทา บุญประดิษฐ์.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. บ้านกล้วย ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- วาสนา บุญอ่อน.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. หมอแคน. บ้านป่าคา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- เวิน ชันดี(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ราษฎร. บ้านดอนเงิน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- วรางกร ตะโพธิ์ (15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ครู โรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย (สราญราษฎร์). ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- วนิดา บัวละออ(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ราษฎร. บ้านป่าคา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.
- เล็ก ห่องนุหงา.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. บ้านป่าคา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี.

- สนั่น วงษ์เต็ม.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. อดีตกำนันตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- โสภิตา เม่นแยม.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สุวิมล พลแสน.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. นักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สุพรรณษา มีสนม.(10 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. เลขานุการชมรมไทยพวน จังหวัดสระบุรี. บ้านกองเจริญ ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สุพจน์ มนปราณีต.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย (สราญราษฎร์) ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สังวัลย์ เครือแก้ว.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สายรุ่ง วงษ์ศรี.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. ราษฎร. หมู่ 2 บ้านกล้วย ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สะเทือน ต้นสั้น.(15 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. บ้านป่าคา ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สมบัติ พานพุ่ม.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- สุชิรา พานพุ่ม.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม**. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- อรสา ใจดี.(30 มกราคม 2560). **สัมภาษณ์**. ราษฎร. บ้านกลาง ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.

ภาคผนวก ก.
แบบสังเกตการวิจัยเรื่อง
การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน: กรณีศึกษา
ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

สถานที่สังเกต.....

วัน เวลา ที่สังเกต.....

ประเด็นการสังเกตเกี่ยวกับกิจกรรมประเพณีกำฟ้า

1. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การตักบาตรเป็นอย่างไร.....
2. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การฟังธรรมเป็นอย่างไร.....
3. พิธีกรรมทางพราหมณ์ การบวงสรวงเทพยดาเป็นอย่างไร.....
4. พิธีกรรมทางพราหมณ์ การสู่ขวัญข้าวเป็นอย่างไร.....
5. หมอลำพวน มีการแสดงเป็นอย่างไร.....
6. การเล่นเสียงทายแม่นางกวัก เป็นอย่างไร.....
7. การละเล่นพื้นบ้าน การเตะหมากเบ็ย เป็นอย่างไร.....
8. การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นหลุมเมือง เป็นอย่างไร.....
9. การทำอาหาร ข้าวจี เป็นอย่างไร.....
10. การทำอาหาร ข้าวปุ้น(ขนมจีน) เป็นอย่างไร.....
11. การทำอาหาร ข้าวหลาม เป็นอย่างไร.....

*****

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิจัยเรื่อง
การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน : กรณีศึกษา
ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เวลา ที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้า

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีกำฟ้าตำบลบ้านกล้วย มีความเป็นมาอย่างไร.....
2. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีกำฟ้า เป็นอย่างไร.....
3. การจัดกิจกรรมกำฟ้าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่า
และความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

1. ด้านความหมาย
  - 1.1 คำว่า กำฟ้า มีความหมายว่าอย่างไร.....
  - 1.2 การทำบุญตักบาตร มีความหมายว่าอย่างไร.....
  - 1.3 การฟังธรรม มีความหมายว่าอย่างไร.....
  - 1.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีความหมายว่าอย่างไร.....
  - 1.5 พิธีสู่ขวัญข้าว มีความหมายว่าอย่างไร.....

- 1.6 หมอลำพวน มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.7 การเล่นเสียงทายแม่นางกวัก มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.8 การเล่นตะหมากเขี่ย(ตะสะบ้า) มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.9 การเล่นหลุมเมือง มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.10 การทำข้าวจี๋ มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.11 การทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.12 การทำข้าวหลาม มีความหมายว่าอย่างไร.....

2. คุณค่า

- 2.1 คุณค่า ประเพณีกำฟ้า เป็นอย่างไร.....
- 2.2 การทำบุญตักบาตร มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.3 การฟังธรรม มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.5 พิธีสู่วัชยข้าว มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.6 หมอลำพวน มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.7 การเล่นเสียงทายแม่นางกวัก มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.8 การเล่นตะหมากเขี่ย(ตะสะบ้า) มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.9 การเล่นหลุมเมือง มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.10 การทำข้าวจี๋ มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.11 การทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.12 การทำข้าวหลาม มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....

3. ความสัมพันธ์

- 3.1 ประเพณีกำฟ้า มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.2 การทำบุญตักบาตร มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.3 การฟังธรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....

- 3.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.5 พิธีสู่ขวัญข้าว มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.6 หมอลำพวน มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.7 การเล่นเสียงทายแม่มางกั่วกัก มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.8 การเล่นตะหมากเขี่ย(ตะสะบ้า) มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.9 การเล่นหลุมเมือง มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.10 การทำข้าวจี มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.11 การทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.12 การทำข้าวหลาม มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....

ตอนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

1. การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
2. การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
3. การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
4. ผู้ทรงภูมิปัญญา มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
5. เทคโนโลยีสารสนเทศ มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
6. การศึกษาวิจัย มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....

*****

ภาคผนวก ก.

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การวิจัยเรื่อง

การอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน: กรณีศึกษา

ตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

สถานที่สนทนากลุ่ม.....

วัน เวลา ที่สนทนากลุ่ม.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

1. ชื่อ-สกุลผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. ศาสนา.....
6. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับถอดรหัสภูมิปัญญาด้านความหมาย คุณค่าและความสัมพันธ์ของประเพณีกำฟ้า

1. ด้านความหมาย

- 1.1 คำว่า กำฟ้า มีความหมายอย่างไร.....
- 1.2 การทำบุญตักบาตร มีความหมายอย่างไร.....
- 1.3 การฟังธรรม มีความหมายอย่างไร.....
- 1.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีความหมายอย่างไร.....
- 1.5 พิธีสู่ขวัญข้าว มีความหมายอย่างไร.....
- 1.6 หมอลำพวน มีความหมายอย่างไร.....
- 1.7 การเล่นเสียงทายแม่มางก๊วก มีความหมายอย่างไร.....
- 1.8 การเล่นตะหมากเขี่ย(ตะสะบ้า) มีความหมายอย่างไร.....
- 1.9 การเล่นหลุมเมือง มีความหมายอย่างไร.....
- 1.10 การทำข้าวจี มีความหมายอย่างไร.....

- 1.11 การทำข้าวปั้น(ขนมจีน) มีความหมายว่าอย่างไร.....
- 1.12 การทำข้าวหลาม มีความหมายว่าอย่างไร.....

2. คุณค่า

- 2.1 คุณค่า ประเพณีกำฟ้า เป็นอย่างไร.....
- 2.2 การทำบุญตักบาตร มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.3 การฟังธรรม มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.5 พิธีสู่ขวัญข้าว มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.6 หมอลำพวน มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.7 การเล่นเกมทายแม่มางกัวก มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.8 การเล่นเกมหอกเบี้ย(เตะสะบ้า) มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.9 การเล่นเกมเมือง มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.10 การทำข้าวจี มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.11 การทำข้าวปั้น(ขนมจีน) มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....
- 2.12 การทำข้าวหลาม มีคุณค่าเป็นอย่างไร.....

3. ความสัมพันธ์

- 3.1 ประเพณีกำฟ้า มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.2 การทำบุญตักบาตร มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.3 การฟังธรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.4 พิธีบวงสรวงเทพยดา มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.5 พิธีสู่ขวัญข้าว มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.6 หมอลำพวน มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....

- 3.7 การเล่นเกมทายแม่งานก๊วก มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.8 การเล่นเกมหาคำเบื้อ(เตะสะบ่า) มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นอย่างไร...
- 3.9 การเล่นเกมเมือง มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.10 การทำข้าวจี มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.11 การทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....
- 3.12 การทำข้าวหลาม มีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ, คนกับธรรมชาติ, และคนกับคน เป็นอย่างไร.....

ตอนที่ 4 แนวทางการอนุรักษ์ประเพณีกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนตำบลบ้านกล้วย

1. การปลูกฝังแก่เด็กและเยาวชน มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
2. การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
3. การจัดงานกำฟ้าเป็นประจำ มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
4. ผู้ทรงภูมิปัญญา มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
5. เทคโนโลยีสารสนเทศ มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....
6. การศึกษาวิจัย มีหลักคิดและหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....

*****

ภาคผนวก ง.
ภาพประกอบกิจกรรมการลงพื้นที่ภาคสนาม

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ และกรรมการวัด

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย

ภาพที่ 3 สัมภาษณ์รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย

ภาพที่ 5 สัมภาษณ์คณะทำงานประเพณีกำฟ้า (เจ้าหน้าที่ อบต.บ้านกล้วย)

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์)

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์ครูโรงเรียนชุมชนบ้านกล้วย(สราญราษฎร์)

ภาพที่ 8 สันทนาการกลุ่มครูและนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านกัลป์(สราญราษฎร์)

ภาพที่ 9 สัมภาษณ์ชาวบ้านที่มาร่วมงานประเพณีกำฟ้า

ภาพที่ 10 สัมภาษณ์อดีตกำนันตำบลบ้านกล้วย (ผู้อาวุโสจัดงานประเพณีกำฟ้า)

ภาพที่ 11 สัมภาษณ์ชาวบ้านไทยพวน

ภาพที่ 12 สัมภาษณ์ชาวบ้านไทยพวน (ผู้ประกอบพิธีกรรมประเพณีกำฟ้า)

ภาพที่ 13 ผู้วิจัยลองเล่นเสียงท่ายกับเจ้าแม่นางกวัก

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายธนากร กู้ทับทิม
วันเดือนปีเกิด	12 มีนาคม 2515
ที่อยู่	128 ซอยป่าไม้หนองกะจะ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา 30130
เบอร์โทรศัพท์	090-6217959
สถานที่ทำงาน	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ปีที่สำเร็จการศึกษา 2558

